DE

ZAAKWAARNEMER,

DOOR VROUWE

COURTMANS geboren BERCHMANS.

GENT.

BOEKHANDEL VAN WILLEM ROGGHÉ, KALANDERBERG. 8.

1867.

DE ZAAKWAARNEMER.

DE

ZAAKWAARNEMER,

DOOR VROUWE

COURTMANS geboren BERCHMANS.

GENT.
BOEKHANDEL VAN WILLEM ROGGHÉ, KALANDERBERG, 8.
1867.

Wettelijk gedeponeerd.

Antw. dr. Ed. Donné, H.-Geeststr. 12.

I.

In een uithoekje van Vlaanderen woonde, eenige jaren vóor de omwenteling van 1830, een schoolmeester zoo als er maar weinige te vinden zijn. Meester Cannaart was niet alleen een goed onderwijzer, hij was ook een goed mensch; een man, die gansch doordrongen was van zijne plichten als burger, als huisvader en als opleider der jeugd.

Geleerd was hij, zoowel in cijfer- als in letterkunde; maar van de vaderlandsche talen maakt hij eene bijzondere studie; ja, hij was zoodanig met de taalregelen vereenzelvigd, dat alle zijne lidmaten rededeelen schenen, en dat hij zelfs aan eene levende spraakkunst geleek. Geloof echter niet, dat hij daarom een van die belachelijke pedanten was, wiens wetenschap beterweterij en wiens Godsdienst huichelarij is; neen, meester Cannaart was een beschaafd man; en ware hij geen schoolmeester geweest, men had hem gewis als

dusdanig geëerbiedigd. Maar een schoolmeester! aan een schoolmeester is zoo iets waaraan men geenen naam kan geven. Bevind u den dag van heden, in een gezelschap waar *van alles wat* gesproken wordt; hoor daar iemand zeer verstandig redeneeren, en als de logieke spreker, die gij niet kendet, heen is, vraag dan wie hij is; en wanneer men u antwoordt: « De schoolmeester » zult gij eens zien, of gij niet onwillekeurig den schouder zult ophalen, en zeggen, terwijl eene minachtende beweging in uwe wezenstrekken komt:

« Ha! »

Wanneer en hoe dat zeker *iets* aan den schoolmeester gekomen is, weet ik niet; en men kan ook niet verzekeren of het van omhoog of van omlaag komt; doch ik beweer dat het van omhoog komt; en daarom zal het blijven bestaan, tot op het uur, dat de rijkdom van den geest den stofgod in de schaduwe zal stellen; en dat zal gewis nog lang aanloopen. Ik zou daar nog wel meer kunnen van zeggen, indien eene novelle daar ruimte voor liet; nu spreek ik echter alleen van Meester Cannaart en van zijne belangrijke familie.

In den tijd waar ik van spreek was de Meester een man van bijna veertig jaren; die des winters zijne school vol kinderen had, welke hij allen beminde, als ware hij hunnen vader. Hij leerde hun niet alleen lezen, schrijven en cijferen; maar wanneer hij eene zekere afgetrokkenheid bij zijne leer-

lingen bespeurde, veranderde hij wel eens van onderwerp. Dan sprak hij met hen, naar mate van hun verstand en jaren, van maatschappelijke zaken, die hun later zouden te pas komen, en veel nut zouden voortbrengen; niet alleen voor hen zelve, maar ook voor anderen. Hij bestrafte zijne leerlingen wel eens, maar dat was altijd zonder overdrijving; en even-eens ging het met de belooningen.

Zoo was het in den winter : maar in den zomer, wanneer er weinig leerlingen waren, wisselde hij den aard zijner lessen nog meer af; en ik meen, dat hij dit alles deed, met een vast plan en om best wil.

Na de schooluren werkte meester Cannaart in zijnen tuin; want hoewel zijne woning zeer eenvoudig en klein was, had hij eenen hof en eenen boomgaard van belang; waar hij gelukkiglijk veel nut uit trok; want nu kwam hij, met tuin en al nog maar zeer schraaltjes aan den kost.

Hij had zeker veel kinderen? denkt gij.

Waarlijk neen, hij had slechts éen kind; en had hij onder dat opzicht rijker gezegend geweest; dan hadden zijne zoontjes en dochtertjes gewis zomer en winter op klompen moeten loopen.

Neen, hij had maar éen kind; en daarbij was zijne vrouw zoo net, zoo ordelijk en spaarzaam, dat men moeielijk hare weêrga zou vinden. Meester Cannaart had, om zoo te zeggen, buiten zijn huisgezin van zijnen kant geene

familie; en zijne vrouw had slechts éene zuster, éene bijna behoeftige jonge weduwe met één kind.

Wanneer ik zeg dat Anna Rijpers, de zuster der schoolmeesteres behoeftig was, bedoel ik daarom niet, dat zij tot die klas van luie havelooze lieden behoorde, die het recht meenen te bezitten, van ten koste van anderen te leven; neen, Anna was eene neerstige naaister, die goed den kost zou gewonnen hebben, voor zich zelve en voor haar driejarig knaapje; maar de goede vrouw was sedert de dood van haren echtgenoot, die veel ouder was dan zij, altijd ziekelijk; en hare ziekte was hare armoede.

Meester Cannaart troostte en hielp zijne schoonzuster zooveel mogelijk; maar de arme geleerde bezat zoo weinig, dat hij alles wat hij Anna gaf, zelf te kort kwam. Hieraan scheen hij nogtans niet te denken, en nooit was hij gelukkiger, dan wanneer hij zijne vrouw met eenen welgevulden eetkorf onder den mantel, naar het huizeken van hare zuster zag gaan.

II.

Het was zondag. Meester Cannaart zat met zijne vrouw aan de ontbijttafel; zijne Klara had dien morgend een goed tasje koffie opgeschonken, en in plaats van roggebrood, lag er een tarwen tweeponder op de tafel.

De familie meende zich recht goed te doen; reeds waren de kommekens vol geschonken, en juist had de meester de tarwen korst van den tweejarigen Seraphinus, die aan vaders zijde in een zetelstoeltje zat, in de warme geitenmelk gedoopt; wanneer er eene vrouw kwam binnengestoven, die, terwijl zij sterk naar adem hijgde, met afgebroken woorden stotterde:

« Kom gauw, Meesteresse, uwe zuster is niet wel. »

« Niet wel, » herhaalde Klara verschrikt. « Och Heere! ik heb het al lang zien aankomen; » en zonder verder acht op het morgeneten te geven, snelde zij de deur uit, naar hare zuster.

Er was dien dag veel uit- en ingeloop in het huis van den schoolmeester, en ook veel droefheid; want nog vóor den avond luidde de groote kerkklok over Anna Rijpers: de brave zuster der schoolmeesteresse was in den Heer ontslapen.

« Maar dat is toch zeker over Anna de naaister niet, dat de groote klok luidt? » zegden de dorpsklappijen; « wie zou het betalen? »

Men vond inderdaad kruis noch munt in het sterfhuis der weduwe Rijpers; en ook geen enkel voorwerp van belang; waarmede men de doodskosten zou kunnen bestrijden; maar Meester Cannaart was een deftig man, die, hoe weinig men hem achtte, zich zelve en zijne familie wist te eerbiedigen; die liever gebrek leed dan vernedering; iets dat waarschijnlijk aan zijne voortreffelijke opvoeding was toe te schrijven. Het was de arme schoolmeester, die al de kosten van het sterfhuis droeg.

Op den dag der begrafenis had Klara haar zusters kind mede naar het schoolhuis genomen, in afwachting dat er maatregelen zouden genomen worden, voor het knaapje; iets wat haar sterk bekommerde, want zij zag het zeer gaarne, en was er meter van; maar zij durfde dat punt tegen haren man niet aanraken. Zij wist nogtans dat de meester goed, zelfs te goed was, en dat hij op hare eerste vraag het kind zou opnemen, om er voor te zorgen, als of het zijn eigen zoon ware.

Op den avond van dien droeven dag, toen de kinderen slapen waren, zat Klara in den hoek van den haard te zuchten, en hare tranen weg te pinken.

De Meester die men te huis bijna nooit zonder boek in de hand zag, zat werkeloos in den anderen haardhoek, zoo diep in gedachten verloren, dat hij zelfs de zuchten zijner Klara niet hoorde.

Plots hief de schoolmeester het hoofd op.

« Vrouw, wat zullen wij met het kind doen? » vroeg hij.

« Alles wat u belieft, Meester; » was het bedrukt antwoord.

De echtgenoot verzonk weêr in gedachten.

Meester Cannaart, was, gelijk ik gezegd heb, een man met gezond verstand, een man, van wien zij, die uit een aangenomen grondbeginsel het onderwijzersambt verachten, in den gewonen omgang niet zouden gedacht hebben, dat hij een schoolmeester was. Aan enkele dingen hadde men zulks nogtans kunnen bemerken; hij had namelijk een zwak voor den latijnschen uitgang der namen. Aan zijne leerlingen gaf hij hunnen vollen titel, juist gelijk zij op de lijst waren ingeschreven; en zijn eigen zoontje Seraphinus die door zijne vrouw Seraph werd geheeten, noemde hij altoos Seraphinus voluit.

Na eene lange poos stilte, hief de meester voor de tweede maal het hoofd op, om te vragen:

« Klara, wat zullen wij met het kind doen? »

« Alles wat u belieft, Meester. » herhaalde de vrouw. « Ik zoude het knaapje gaarne bij ons houden, maar...... »

« O ik versta u, vriend, » onderbrak Klara zeer bedrukt: « de kosten zouden u niet afschrikken, maar de verantwoordelijkheid. »

« Neen, kind, dat is het niet, » antwoorde de meester; « de moeielijkheid bestaat hierin, dat uw zusters jongentje ook Seraphinus heet, gelijk ons knaapje, en dat zou groote onregelmatigheid bijbrengen. Wanneer ik later eenen der jongens noodig heb, en ik zou roepen:

« Seraphinus!

« dan zouden zij beiden komen geloopen, of, wat erger zou wezen, er kwame niemand. Zulke dingen brengen verwarring; en, zooals gij weet, mag in zake van opvoeding niets dubbelzinnig zijn. »

« Hoor eens, vriend, » streelde de vrouw, « wij zouden den onzen altoos Seraphinus, en den anderen altijd Seraph kunnen heeten. Seraph is immers even goed. »

De schoolmeester schudde het hoofd.

« Neen, » zegde hij; « wij moeten, wanneer de andere Seraphinus hier blijft, de kinderen alle beide even lief hebben, noch min noch meer. De eene heeft zooveel recht op zijnen vollen naam, als de andere. »

« Och Heere! » dacht Clara; « dat is toch zonderling,

dat al de schoolmeesters door den gedurigen omgang met kinderen, hoe verstandig zij ook zijn, eindelijk toch op sommige punten zelf kinderachtig worden. »

Terwijl zij dit dacht, begonnen hare tranen in de haardassche te droppelen, en haar hart klopte geweldig; want zij vreesde dat de Meester haar zusters kind, uit hoofde van die kleinigheid, niet zou opnemen.

« Meester, » sprak zij op den duur met zekere schuchterheid; « onze Seraphinus heeft slechts eenen enkelen doopnaam, en mijn zusters...... » Hier stotterde zij een weinig; « mijn zusters kind heeft er twee. »

« Twee! » riep hij, « twee! Hoe heet hij nog! »

« Paulus, » was het antwoord : « Paulus, Seraphinus. »

« Wel dan heet hij toch wezentlijk Paulus, » jubelde de meester; en veel stiller, en schijnbaar bewogen, voegde hij er bij, terwijl hij de hand zijner vrouw in de zijne sloot:

« Vrouw, voortaan hebben wij twee kinderen. »

Klara bedankte haren echtgenoot met eenen blik, die dwars door de tranen heen, een eed scheen te zijn, van eeuwige erkentlijkheid; en toen snelde zij naar het beddeken van Seraphinus, dien men voortaan Paulus zou heeten.

« Paulus, lieve Paulus, » snikte zij, onder warme echt moederlijke zoenen, « zoo lang ik leef zult gij geen wees zijn. Gij hebt eene moeder in den Hemel, en in mij eene moeder op de aarde.

« Paulus! Paulus! »

Het kind werd bij het hooren van den nieuwen naam niet wakker. Het draaide zich wel eens om, en geeuwde wel eens; maar het sloot toch dadelijk zijne oogjes weêr dicht, en sliep zoo vast en gerust, als lag het nog in den arm zijner overledene moeder.

Des anderdaags zat de schoolmeester met op iedere knie een kind, den kleinen Rijpers wijs te maken, dat hij hem moest vader noemen; en dat hij voortaan Paulus zou heeten. De kleine jongen begreep in den beginne die verandering niet; doch het duurde slechts weinige dagen, of het knaapje begon het beeld van zijne eigene lieve moeder met het beeld van Klara te verwarren; en weldra was het verleden zoo ver gevlogen, dat hij inderdaad meende, dat Meester Cannaart zijn vader en Klara zijne moeder was. Ik meen zelfs, dat de nieuwe Paulus na veertien dagen tijdverloop niet meer wist, dat hij ooit Seraphinus had geheeten.

Al wie vader of moeder is, zal begrijpen, dat de Meester en zijne vrouw iets voor Seraphinus gevoelden, dat zij voor Paulus niet deden. De natuur kan niet liegen; maar uiterlijk verschil maakten zij tusschen de twee kinderen niet. Zij droegen kleederen van dezelfde stoffe, en schoenen en klompen uit denzelfden winkel.

In hun vijfde jaar zaten de kinderen, gelijk een ware

tweeling reeds aan elkanders zijde op de schoolbank; en met hoeveel liefde de meester zijne twee knaapjes de letteren leerde, dat is niet te beschrijven.

Toen Meester Cannaart den kleinen Paulus opnam, was zijne vrouw juist in die jaren, wanneer men het leven begint te begrijpen; zoo omtrent de dertig. Klara verstond wat Paulus, niettegenstaande al de liefde en zorg die zij hem toedroegen, in zijne ouders verloren had. In de eenzaamheid jammerde zij daar wel eens over ; maar zij eindigde altoos haar geklag met te denken, dat zij ongelijk had van hare verbeelding zoo den vollen toom te laten, en den jongen zoo te beklagen over een lot, dat zij hem gedeeltelijk zelf schiep.

Waaruit Klara's vrees voor de toekomst van Paulus voortkwam, wist zij zelf niet; en wanneer zij er haren man over sprak, zegde de meester, dat die alleen kon voortkomen uit overmaat van liefde.

« Lees zooveel boeken als gij wilt, » zegde hij; « en gij zult er uit leeren; dat alle ouders bevreesd zijn voor de toekomst hunner kinderen. »

« Ik meen, Klara, » zegde hij verder; « dat dit in de natuur ligt; want bij de rijken is dit juist gelijk bij de behoeftigen. Wat zeg ik, bij de rijken! neen, die uitdrukking is niet gepast; bij keizers en koningen zelfs moet die bezorgdheid bestaan; want in de Grondwettelijke Rijken

doen de koningen hunne kinderen zoodra deze meerderjarig zijn, door den lande *doteeren.* »

« Zoo, Klara, » voegde hij er, om tot een besluit te komen, bij, want meester Cannaart was een logiek man : « zoodat uwe bezorgdheid voor uw zusters kind niets anders te beduiden heeft, dan dat gij het bemint gelijk eene oprechte moeder. »

« Dat is het niet alleen, » zeî de vrouw, « Paulus is geen kind gelijk andere kinderen; hij is veel teêrhartiger, veel zachtzinniger, en het is hedendaags zoo moeielijk om door de wereld te komen; en het wordt van dag tot dag nog erger. »

« Sa! sa! dat gaat te verre, » sprak de Meester. « Let wel op, vrouw, of gij zult den knaap nog bederven; en dan hebt gij er uwe droeve dagen nog niet mede overzien. »

III.

In liefde en eendracht gingen de dagen in het gezin des schoolmeesters zonder schokken voorbij. De kinderen groeiden op in stille eenvoudigheid, gelijk weelderige veldbloemen. Tot hun achtste jaar schenen zij waarlijk eigen broeders, een van hart en zin. Zij deelden met elkander al de genoegens der veldjeugd; zij vingen vogelen en kikvorschen; zij plukten boschnoten en braambeziën; zij speelden op de schalmei en op de tromp; zij klauterden tot in de hoogste boomtoppen; en zij hadden tot nu toe hun vrij en vroolijk kinderleven, na er de proef van genomen te hebben, met geen koningskind willen ruilen. Later veranderde de toestand, zoodra de jongens een eigen wil kregen. Seraphinus had gansch andere neigingen dan Paulus; en Paulus geleek elken dag minder aan Seraphinus.

De jonge Cannaart leerde beter dan de kleine Rijpers; maar de laatste was zachtzinniger, en men zou gezegd hebben, deugdzamer dan de eerste.

D schoolmeester was met de beide kinderen zeer ingenomen, maar toch meest met zijnen Seraphinus, die altoos voor wat het schoolwerk betrof, de eerste was onder de jongens van zijne jaren; maar zoo haast hij dit maar eenigszins liet blijken berispte Klara hem daarover.

« Vriend, » zegde zij toen, « wij hebben elkander beloofd van ze beiden even lief te hebben. »

Eens toen zij dit haren man deed opmerken, antwoordde de meester;

« Wij hebben ze even lief, vermits Paulus nog nooit heeft kunnen opmerken dat wij zijne eigen ouders niet zijn; en dat is volgens mij de proef op de som. »

Hiertegen wist Klara niets in te brengen. De meester had gelijk.

Stoffelijker wijze beschouwd, groeiden de kinderen zeer verschillig op.

Paulus had zachtgolvend blond haar en helder blauwe oogen; en Seraphinus was ook blond, maar van dat twijfelachtig blond met rooden schijn, dat stekelachtig langs zijne slapen hing. Zijne oogen waren grauw met kleine rosse vlekken; en hij had witte pinkers en geene wenkbrauwen.

Dat was zeker niet schoon, doch dat was nog het ergste niet; hij kon met die oogen zoo zonderling lonken

en die zoo loos toeknijpen, dat de jongens er dikwijls over gestoord waren, en hem wel twintigmaal daags loensche vos verweten.

Seraphinus liet zich aan die verwijten niet veel gelegen; maar Paulus sprong altoos voor zijnen broeder in de bres, en bracht door zijne zachtzinnigheid bijna altijd de jongens tot bedaren.

Eens nogtans zegde een der grootste scholieren:

.. « Paulus waarom trekt gij het altijd aan voor dien huichelaar? heeft hij het wel ooit voor u aangetrokken; maar gij doet dat allemaal omdat gij meent, dat hij uw broeder is, maar hij is uw broeder niet; hij heet Cannaart en gij heet Rijpers.

De aangenomen zoon werd bleek, en zijne knieën beefden als van eenen bedronkenen, en zoo strompelde hij naar zijne pleegmoeder.

« Moeder! moeder!. » riep hij.

De verbaasde Klara had den knaap nog nooit in zulk eenen toestand gezien.

« Moeder! » riep Paulus nogmaals, en hij slingerde zijne armen rond den hals der geliefde, en kuste haar en besproeide ze met tranen.

« Moeder! » herhaalde de knaap snikkend; « O laat het mij nog eens zeggen; nog eens, nog eens; » en zachter prevelde hij:

« Ik weet dat gij alleen de moeder van Seraph zijt.. »

« Ach Heere! wie heeft hem dat gezegd, » zuchtte de pleegmoeder.

« Paulus, mijn lief kind, » zegde zij: » hebt gij wel ooit kunnen bemerken, dat ik u minder lief heb dan Seraph.

« Nooit » was het bedrukt antwoord; « maar ik ben u toch kwijt, och God! och God! » en aan de droefheid der wees scheen nooit een einde te willen komen.

Dit gebeurde juist eenige oogenblikken voor dat de meester « school in » riep; en dat was de oorzaak dat de vaderlijke voogd er niet dadelijk kon tusschenkomen, om Paulus te troosten en tot bedaren te brengen.

Na schooltijd had er eene lange samenspraak tusschen de pleegouders en de wees plaats. De meester meende dat het toch tijd was om Paulus over zijnen wezentlijken toestand in te lichten. Hij was nu al veertien jaar; zoo juist in den ouderdom dat er maatregelen moeten genomen worden, om in de wereld iets te worden; een schoolmeester, een ambachtsman of iets anders·

Het goedaardig gesprek van den braven schoolmeester oefende den besten invloed op de wees uit. In veertienjarigen leeftijd schikt men zich nog gemakkelijk naar de omstandigheden. De gansche toekomst ligt daar nog voor u. Alles is dan nog te winnen en te verkrijgen, en men heeft nog geene teleurstellingen moeten verduren. Had Paulus

de zoete begoocheling van nog vader en moeder te bezitten, langer behouden, dat hadde hij wellicht nog dieper het hoofd gebogen onder den harden slag. Thans was het nog erg genoeg. Het verwekte eenen plotselingen overgang van de kindsheid tot de jongelingschap.

Sedert dat de wees het verlies van vader en moeder betreurde, nam hij geen deel meer aan de kinderspelen. In de buitengemeenten geeft men zich in dien ouderdom nog volop aan het spel over; men is daar zoo jong niet geleerd als in de stad, en ook zoo vroeg niet rijp; het is wellicht daarom, dat men er ook langer jeugdig en frisch blijft.

Nu, Paulus was in eenen enkelen oogenblik een denkend wezen, een ernstige jongeling geworden; die, hoewel er besloten was, dat hij als voorheen den oom en de tante vader en moeder zou blijven noemen, toch gevoelde, dat hij in de wereld alleen bestond.

De schoolmeester en Klara waren goed en liefderijk genoeg, dat zegde hem zijn eigen hart; zij waren waarlijk zijne ouders door de liefde die zij hem toedroegen; en sedert de rampzalige ontdekking zou hij, indien het mogelijk ware geweest, hen nog meer bemind hebben dan voorheen.

Gansch anders was hij echter ten opzichte van Seraphinus gesteld. Zoo lang hij gemeend had, dat Seraph zijn broeder was, had er ten zijnen opzichte een floers voor

zijne oogen gehangen; maar nu was dat floers gelicht; nu voelde hij, dat hetgeen hij vroeger van den gemeenden broeder voor vriendelijke scherts had gehouden, bijna altoos kwaadaardige plagerij en schimp was geweest; Seraphinus stond nu voor hem in al zijne stoffelijke en zedelijke leelijkheid. Tusschen die twee was dus alles veranderd.

Seraphinus gevoelde zich als het ware tot in den tweeden hemel verheven, bij de openbaring van het geboortegeheim. De slimme knaap had reeds dikwijls betreurd, dat hij hun huis en hof die de eigendom zijner ouders waren met zijnen broeder zou moeten deelen. Dit geheim had hem plots eens zoo rijk gemaakt, dan hij vroeger meende te wezen, en had hem daarenboven zijne zedelijke overmacht op Paulus getoond. Tusschen hem en Paulus was ook alles veranderd: de wees moest zoo wel aan hem als aan zijne ouders dankbaar zijn, voor het geen hij in hun huis had genoten.

Van dien dag af legde Seraphinus er zich op toe, om eene kloof tusschen hem en Paulus te graven; de kloof die den minderen van den meerderen scheidt.

IV.

Op zekeren zondag morgen stapte Meester Cannaart traagzaam en met gebogen hoofde door zijnen schoonen moestuin; er lag den braven man iets op het hart. Hij had al lang bemerkt, dat zijnen Seraphinus, die uiterlijk beschouwd, een toonbeeld voor alle jongelingen scheen, geene gelegenheid liet voorbijgaan, om Paulus zijne minderheid te doen gevoelen; en dit deed hem pijn. Reeds had hij er zijnen zoon verscheiden maal over berispt; maar deze sloeg al de bemerkingen over Paulus in den wind. Meester Cannaart begon angstig te worden over het lot van zijn pleegkind.

« Hij is bijna zestien jaar, en hij kent nog niets; » dacht hij. « Ware hij zoo geleerd als Seraphinus, dan mocht de goede God mij roepen als het hem belieft; want wanneer ik de jongens zoo ver heb gebracht, dat zij hun

brood kunnen verdienen, dan is mijne taak hier voltrokken. Maar Paulus is och arme! nog ver ten achter, » dacht hij verder; « God straft de hoovaardigen, en mijn hoogmoed bestond in de jongens eens beide schoolmeester te zien; hun onder mijn geleide te zien arbeiden aan de beschaving en aan het geluk van het volk. Dat was te veel gevergd. De Heer strooit niet voor allen de kostbare gaven van den geest neder; Seraphinus zal schoolmeester zijn, maar Paulus is voor iets anders bestemd. Nog heden wil ik den jongen raadplegen over het ambacht dat hij verkiest te leeren; opdat hij wete waarmede hij eens zijn brood kan verdienen; want niets is broozer dan het leven van den mensch, en het mijne is in Gods handen. »

Meester Cannaart was een man die, hoe de wereld hem ook vernederde en kleinachtte, al de grootheid van zijne zending begreep; en die met recht groot was in zijn eigen oogen.

« Welk een ambt is zoo verheven als het onderwijzersambt, » dacht hij. « Is het niet heilrijk te mogen denken, dat men medewerkt tot de geestesontwikkeling van het volgend geslacht; dat men medestreeft naar de volmaking van Gods edelste schepsel; naar de volmaaktheid van den mensch. »

Hieruit is te begrijpen, wat de meester leed bij de gedachten, dat de geliefde pleegzoon nooit een onderwijzer

zou zijn; en dat hij het hoofd boog bij de pijnlijke beraadslaging met zichzelven over hetgene het kind moest worden.

Terwijl de Meester bekommerd tusschen moeskruiden en fruitboomen wandelde, viel zijn oog op eenen jongen perenboom, die Paulus twee jaren te voren had geënt; het boomken was weelderig opgegroeid en droeg reeds heerlijke vruchten.

« En dat heeft *hij* toch gedaan, » sprak de pleegvader met zekere fierheid; en sloeg zijne armen ineen om het werk van Paulus te bewonderen: « en die jonge druivelaar daar heeft hij ook gekweekt; en wie heeft dit jaar de groenselbedden gelegd, wie heeft den hof onderhouden? Paulus, allemaal Paulus. »

« Wie weet of het geene dwaasheid is, van ons zoo sterk over het lot onzer kinderen te bekommeren, » sprak hij glimlachend; « hunne neigingen toonen hunne roeping aan. Paulus zou een slechte schoolmeester kunnen worden, indien ik hem daartoe aandreef; en wanneer ik hem laat begaan, wordt hij wellicht een goede hofbouwkundige, een knappe boomkweeker. »

Zoo ver was de Meester in zijne beraadslaging gevorderd, wanneer Paulus den tuin in kwam, om naar zijne geliefde boomen en planten te kijken. De pleegvader nam deze gelegenheid waar, om lachend tot zijnen kweekeling te zeggen:

« Paulus, vriend, wat zoudt gij worden, onderwijzer of hovenier? »

« Indien ik zoo geleerd en zoo verstandig ware als Seraph zou ik liever schoolmeester worden; maar nu zou ik mij liever op den hofbouw toeleggen. »

« Meent gij dat Seraphinus geleerder en verstandiger is dan gij? » zegde de goede pleegvader; « daarin oordeelt gij niet juist: geleerder is hij, maar verstandiger, dat is nog niet gebleken. »

Meester Cannaart had sinds eenigen tijd beginnen te begrijpen, dat het verstand van zijnen zoon wel een beetje naar loosheid overhelde en dat zijne godsdienstigheid naar huichelarij zweemde. De zorgvuldige vader zag zich reeds teleurgesteld in zijne verwachtingen aangaande zijnen Seraphinus, hoewel hij toch nog altoos meende, dat zijn zoon niets anders kon worden dan schoolmeester.

« Ik vind, integendeel, » zoo sprak hij verder tot zijnen pleegzoon, « dat gij over vele dingen beter oordeelt dan Seraphinus, en om te kunnen oordeelen, moet men verstaan; wat is verstaan, Paulus? »

« Ik meen dat wanneer men iets verstaat, men van die zaak verstand heeft; » antwoordde de jongen.

« Juist, » juichte de schoolmeester, « dat is antwoorden! »

« Zie, gij hebt dat perenboomken over twee jaren

geënt; en nu reeds draagt het schoone vruchten, » zoo zette de schoolmeester de geimproviseerde les voort; « is dat niet te zeggen dat gij verstand van enten hebt? »

« Wel zeker, » antwoordde de meester zich zelven, « een sterk ontwikkeld verstand. »

De bemerking op het perenboomken bracht de schoolmeester terug op zijn onderwerp.

« Zoo dat gij genegen zijt om hofbouwkundige te worden. »

« Indien gij er niets tegen hebt, » was het stellig antwoord; en daar de meester wist, dat Paulus nooit iets zegde, wat hij niet meende, hield hij zich overtuigd, dat de jongen inderdaad niets beter verlangde, dan hovenier te worden.

« Zie, Paulus, » zegde hij, « in dat hoekje grond hier achter den boomgaard zullen wij eene boomkweekerij aanleggen. Nu zaaien wij appel en peerkernen, en na verloop van eenigen tijd kan ons dit veel opbrengen; en dan zullen wij nog het vermaak hebben, van alles te zien groeien en bloeien; » en gansch opgetogen maakte de oude man plannen voor de toekomst, als verhoopte hij nog een halve eeuw met de jongens te zamen te zijn.

De helderblauwe oogen van Paulus vonkelden van geluk, terwijl de pleegvader aldus sprak.

« Gij zult eens zien, hoe ik mijn best zal doen om

alles op te passen, » zegde hij. « Vader, gij hebt toch zoo veel voor mij gedaan, en tot heden heb ik nog niets voor u kunnen doen; ik zal..... »

Hier legde de schoolmeester plechtig de hand op den schouder van zijnen pleegzoon.

« Paulus, hierover geen woord verder, » zegde hij met ontroerde stem; « geen woord, hoor! of wij worden kwade vrienden. »

Meester Cannaart was zeer te vreden over die samenspraak.

« Daarmêe is de moeielijke questie opgelost, » sprak hij zich zelven toe, en hij wreef zich blijmoedig de handen; « Seraphinus schoolmeester en Paulus hovenier. »

Den volgenden dag kwam er reeds verandering in de levenswijze der jongens. Tot nu toe hadden zij beiden op de schoolbanken gezeten; maar daar Paulus zich voortaan met tuinwerk zou bezig houden, moest Seraph ook eenen werkkring krijgen, meende de moeder.

« De eene is niet beter dan de andere, » zegde zij.

« Een werkkring voor Seraphinus, » herhaalde de schoolmeester deftig; « die is immers sinds lang gevonden, lieve Klara, Seraphinus wordt onderwijzer. »

« Zoudt gij hem van nu af niet als helper kunnen bezigen, » vroeg de moeder. Paulus moet werken, en Seraphinus zou niet werken; neen, zoo hadden wij het niet geschikt. »

« Zoo is het leven, » antwoordde de schoolmeester. « Zoo lang de kinderen klein zijn, dat is te zeggen, zoo lang hunnen wil gansch onderworpen is aan den wil hunner ouders, draven zij zoo gelijk als twee postpaarden de wereld in; maar wanneer zij een eigen wil krijgen, loopt alles uiteen; dan ontwikkelen hunne neigingen zich nog wel onder den invloed der ouders, dan werken de krachten der opvoeding nog wel op hart en geest; maar ieder neemt toch eene eigen richting. Och! Klara, ik kan er van beven, wanneer ik denk, dat een goede vader soms een slecht kind kweekt. »

De moeder verzonk bij die aanmerking in diepe gedachten. In weinige oogenblikken overliep zij geheel het leven der jongens. Zij glimlachte zich zelve toe, bij de ontleding der daden van Paulus; doch wanneer zij zich in het leven van haren Seraph verdiepte; betrok haar nog schoon gelaat; en zij bezegelde de woorden: « God zal ons bijstaan » met eenen zucht.

V.

Terwijl Paulus boomen entte, moeskruiden, planten en bloemen besproeide, wandelde Seraph met een boek in de hand tusschen de geurende rozelaars, of in de schaduw der fruitboomen. De *ware* Cannaart had terzelfder tijd als zijn aangenomen broeder de school verlaten; maar vader gaf hem nog bijzondere lessen, en tot groote voldoening zijner ouders deed hij veel voortgang.

Sedert dat Paulus zich op den hofbouw toelegde, geleken de jongens ook naar het uiterlijk geen tweelingbroeders meer.

Paulus droeg kleederen van rostbruinen diemit en klompen: maar Seraph had sinds kort zijn laken zondagspak in de week beginnen te dragen, en alle dagen had hij schoenen aan.

Seraph kreeg zonderlinge manieren. Hij aapte de mijn-

heerkens van het dorp na; en wanneer men hem nevens Paulus in den tuin zag staan, had men wel kunnen denken, dat de eene de heer en de andere de knecht was.

De aangenomen zoon stoorde zich daar niet aan; » ieder moet gekleed gaan volgens zijn werk, » dacht hij; maar moeder gaf er des te meer om, en nooit kocht zij iets voor Seraph, of zij wilde het ook voor Paulus hebben.

Het had de goede vrouw pijn gedaan, dat haar zoon zijn laken goed afdroeg; maar vader had haar doen bemerken, dat het veel te klein werd; dat zij er, door het dagelijks te dragen, nog wat nut van hadden, daar die kleederen het volgende jaar voor niemand meer zouden kunnen dienen; en zoo had moeder Klara zich laten overhalen.

Ik heb wel eens bemerkt, dat zelfs de verstandigste mannen den indruk van min of meer schoone kleedij ondergaan; dat ook bij hen die kleedij de barometer der achting is; juist als of er op elken verstandigen kop, eenen nieuwen hoed moest staan, en dat alle grootmoedige harten met een onberispelijk ondervest moesten gedekt zijn. Het was dus niet te verwonderen, dat de eenvoudige buitenlieden voor mijnheer Seraphinus Cannaart den hoed afnamen, terwijl zij voor Paulus met de klak op het hoofd, maar met eenen vriendelijken « goeden dag Paul » voorbij gingen.

Onder al die omstandigheden beg n Seraph het sterk *in den bol* te krijgen, gelijk de boeren zegden. Hij begon

met zekere minachting op sommige personen nêer te zien, en huurde bij de eerste kerkelijke verpachting een plaatsje voor zich in het gestoelte. Met een woord, Seraphinus Cannaart schaarde zich langs den kant der *dorpsaristocratie*, en liet Paulus, den voormaligen tweelingbroeder wijd achter zich.

De meester was als blind geschitterd van hoogmoed over de wending die zijn zoon nam; en scheen zelfs niet te bemerken, op welke verbazende wijze den afstand tusschen dezen en het aangenomen kind dagelijks verbreedde. Klara de eenvoudige, fijngevoelige vrouw, die de beide kinderen met de oogen der liefde beschouwde, gevoelde het wel en stortte er in stilte bittere tranen over; doch wanneer zij er haren man over sprak, antwoordde deze in zijnen vaderlijken trots altoos met zulke hoogdravende woorden, over de verschillige roepingen van den mensch, dat de arme moeder er niets van verstond, en zich moest onderwerpen zonder overtuigd te zijn.

Eens ging het zoo ver, dat Seraph op zekeren zaterdag avond, wanneer Paulus de laatste bloempotten had begoten en alle tuinwegen had opgerijfd, zegde:

« Paulus, kuisch mijne schoenen. »

Dat was te veel. Moeder Klara schoot gansch buiten haar karakter; dreigend stak zij den wijsvinger vooruit en zeî:

« Seraph gij doet mij de dood aan; » en daarop begon zij te weenen en nog wat te stotteren.

« Wat meent gij van Paulus te maken? » vroeg, Seraphinus; en hij kneep bij die woorden zoo zonderling zijne oogen en trok een zoo aardig gezicht, dat zelfs de moeder niet hadde kunnen zeggen, of hij goedaardig lachte of boosaardig schimpte.

Het was toch spijtig, dat die Seraph zulke looze kerel was; maar hij was nu zoo; niemand kon er aan doen.

Paulus stond reeds met den eenen schoen van Seraph in de handen, om hem dadelijk te gaan poetsen; maar de moeder trok hem bij de vestmouw en riep:

« Neen, Paulus, dat spelleken is hier uit; ik laat van u geen verstooteling maken; en die mijnheer daar kan ook zien, dat hij in de school wat begint te helpen. Al dat leêg loopen..... »

Dat leêg loopen!

Die woorden waren door den vader gehoord.

« Heet gij dat leêg loopen, Klara; wanneer uw zoon zich bezig houdt, met het aanleeren der schoonste wetenschappen van de wereld. Wordt gij niet gewaar, moeder, dat onze zoon van nu af mag plaats nemen in de rangen der geleerden. »

« Met dat al baart hij mij niets anders dan droefheid en verdriet, » snikte de goede vrouw; en zij liet zich op

eenen stoel zakken, en zette zich met de handen op het gelaat te weenen.

Klara had niet gewild dat Paulus de schoenen van Seraph poetste, maar 's morgens stonden zij, tegen dat Seraph beneden kwam, in het hoekje aan den zoldertrap toch heerlijk te blinken. De moeder had ze zelf gekuischt.

Zoo bereikten Seraph en Paulus onder sombere en heldere dagen, onder storm en kalmte hun achttiende jaar; het afgrijselijk jaar der loting; want hoewel Paulus bijna tien maanden ouder was dan Seraphinus waren zij van hetzelfde miliciejaar; de eene was in Februari en de andere op het einde van November geboren.

Wat meester Cannaart en zijne vrouw gedurende dit jaar leden, is onbeschrijfelijk. Halve nachten lagen zij met elkander over de jongens te kouten; en hoe meer het tijdstip der loting naderde, hoe grooter werd hunnen angst.

Klara vermagerde sterk van verdriet, en des meesters haren werden er wit van als zilver.

« Nooit is zoo iets voor handen geweest, » bemerkte de vrouw; « zij moeten alle beiden loten, en indien zij er zich alle twee intrekken, dan maakt de eene de andere nog niet vrij. Zij zijn broeders volgens ons hart, maar niet volgens de wet. »

De moeder ontstak kaarsen, beloofde eene bedevaart en ging op den dag der loting met den meester naar de

misse, om den Hemel een goed nummer voor de jongens af te smeeken; en toen de misse gedaan was, keerden zij met gebogen hoofde huiswaarts.

De moeder keek onophoudelijk op den wijzer der huis-horlogie, om te zien, hoe ver het noodlottig uur der loting nog wel verwijderd was; en de meester deed dien dag toch school. Was dat een schooldoen! De arme onderwijzer, die voor zoo veel hij het zich herinnerde, nog nooit in zijne lessen verstrooid was geweest, stond daar nu met den harteklop en met bevende knieën; en de schooljongens die duidelijk bemerkten, hoe het met den meester gesteld was, maakten van die omstandigheid gebruik, om ook aan iets anders dan aan de les te denken; en nu geleek de anders zoo ordelijke school aan eenen bijenkorf, zoodanig werd er gewoeld en gegonsd.

Zoo omtrent een kwartier vóor de loting kon de vader het in de school niet meer uithouden. Bleek als een lijk strompelde hij naar zijne woning. « De jongens zijn nog te huis, » dacht hij; « ik wil hen nog eens in vrijheid zien; » en dan stotterde hij in zich zelven nog eenige onverstaanbare woorden; maar het waren droeve dingen, die hij zegde, dat kon men wel bemerken aan zijne manieren.

De jongens stonden in de keuken nog wat bij moeder te dralen, hoewel het tijd werd om naar het gemeente-huis te gaan; zij zegden dat zij niet bang waren,

maar dat was overmoed. Zij wilden zich sterk toonen, doch al die zich bij het loten moedig toonen, zijn het daarom niet.

De goede ouders zegenden en kusten de jongens nog eens; en er werd een zucht geslaakt, eer zij heen gingen.

De moeder stond te wateroogen, en de meester keerde zich om, en ging naar de school, opdat zijne Klara niet zou gezien hebben, hoe angstig en bedroefd hij was.

Het was zoo omtrent den middag. Meester Cannaart voelde zijn hart dansen van vrees en onrust; en zijne vrouw zat op hare slaapkamer te weenen en te bidden.

Plots hoorde men een groot rumoer in de verte, en de straatjongens kwamen langs den schoolweg afgeloopen, en de meester en de meesteresse, die het lawijt hoorden, staken ook eventjes het hoofd buiten.

De juichende straatjongens waren met de lotelingen een zijpad ingeslagen; maar daar zagen de droeve ouders in de verte hunne lotelingen aankomen.

« Zij kunnen niet blijde zijn, want zij gaan te traag, » dacht de ongelukkige schoolmeester; doch hij durfde die gedachte aan zijne vrouw niet mededeelen.

Klara klemde zich vast aan de laatste hoop. « Misschien hebben zij een twijfelachtig nummer getrokken, » dacht zij.

Ondertusschen waren de jongens wat nader gekomen,

en nu kon men duidelijk zien, dat Paulus tegen Seraph klapte, met woorden en gebaren; en de taal die hij sprak, was zoo duidelijk, dat de bezorgde ouders dadelijk verstonden, dat er Seraphinus *in* en Paulus *uit* gelot was.

« Gelijk het God belieft, » zoo bejegende de schoolmeester zijne zonen.

« Misschien was het ons zoo zalig, » zuchtte de moeder; maar het is te vergeefs, dat het verbrijzeld hart woorden van onderwerping laat hooren; het bloedt toch immer voort.

Geheel het huisgezin begon te weenen. Ja, Paulus weende ook, maar het waren tranen van blijdschap, niet omdat hij een gelukkig nummer had getrokken, waarlijk niet. Hij weende, omdat hij thans de lieve pleegouders zijne dankbaarheid zou kunnen toonen, voor hetgeen zij voor hem hadden gedaan.

« Wanneer men wel alles nagaat, is het nog zoo erg niet; » sprak de pleegzoon, toen men tot bedaren begon te komen.

« Voor u toch niet, » onderbrak Seraph met eenen spotlach.

« Seraph vriend, laat mij voort gaan, » zeî Paulus: « ik zeg dat het zoo erg niet is om.... omdat ik voor u wil optrekken. »

« Dat mag niet gebeuren. » zeî de meester.

« Neen, zeker niet, » bevestigde de moeder.

« Wij hebben beloofd van u beiden even lief te hebben, » sprak de vader, « God weet dat ik dikwijls de gevoelens van mijn vaderlijk hart heb bestreden, wanneer ik mij door de natuur gepraamd gevoelde, om iets meer voor Seraphinus dan voor Paulus te doen. »

« En ik ook, » zeî Klara.

« Dat was al goed zoo lang wij kinderen waren, » bemerkte Paulus; « heden zijn wij mannen geworden. Lang genoeg hebt gij voor mij gezorgd als vader en moeder; thans is het mijne beurt. Vader wordt oud; hij heeft zich zelven afgesloofd om ons op te brengen; reeds heeft hij behoefte aan rust, dat weet ik, maar hij zegt er niets van: hij arbeidt nog altoos voor ons, als of hij eeuwig de krachtigste moest zijn, om voor ons te zorgen. Vader zal niet lang meer in de school kunnen staan; alle winters krijgt hij verkoudheden, en lijdt daarbij sterk aan rhumatism; en ik kan vader in de school niet vervangen. »

Hier kon Paulus zijne tranen niet weêrhouden. Het had hem altijd sterk gepijnigd, dat hij, naar het scheen, geen goed hoofd had; dat hij nooit in staat zou zijn om ook eens schoolmeester te worden; en op die wijze voor vader en moeder te kunnen zorgen.

« Neen, dat kan ik niet; » herhaalde hij na dat hij zijne tranen had weggestreken; « maar Seraph kan dat; Seraph is zoo goed geleerd als vader. »

De meester bekeek zijne Klara, en Klara bezag den meester. Er ontstond een oogenblik stilte.

« Inderdaad, » zeî de moeder eindelijk; want zij ook wist, dat de oude man het niet lang meer in de school zou volhouden; « inderdaad, maar daarom moet gij het slachtoffer van ons ongeluk niet zijn, Paulus. Het lot is op Seraph gevallen; en indien er in de milicie iets rechtvaardigs is, dan is het, dat de wet gelijk is voor allen. »

« Gelijk voor allen! » bulderde Seraphinus die tot nu toe geen woord had gesproken. « Gelijk voor allen! » en bij deze woorden werd hij bleek geel. « Wat geeft het den rijken, of hij er zich *uit* of *in* trekt? wat schelen hem eenige honderden franken? Net zoo veel als aan ons de vlerken van eene versleten schrijfpen. Maar komaan, « ging hij voort; » waarom blijft gij hierover staan harrewarren! Paulus moet *tegen uwen dank* voor mij niet *opgaan*. Wij hebben immers nog huis en hof. »

De meester wist wel dat zijn zoon een zelfzuchtige kerel was, maar nooit had hij kunnen gelooven dat het zoo verre ging. Er moest dus, volgens hem, iets geslachtofferd worden, het zij Paulus of de woning van den ouden vader.

« Ik moest hem reeds lang over die zelfzuchtigheid berispt hebben, » dacht de meester; « ik ben te zwak geweest, en nu is het ook den oogenblik niet om hem

zijne gebreken te verwijten; nu vooral niet terwijl hij ongelukkig is. Ik heb langs alle zijden ongelijk gehad; ik heb al den last van onzen toestand met mijne vrouw alleen gedragen. Ik moest de kinderen al gezegd hebben, dat huis en hof.... »

« Vader! » zei Seraph die, terwijl de meester met zich zelven aan het redeneeren was, nog altijd op een antwoord wachtte: « Vader! »

« Ja, kind, wij hebben huis en hof, » zuchtte meester Cannaart, maar beiden zijn zoo zwaar belast, dat ik er geen stuiver meer zou op geleend krijgen.

« Bezie mij toch zoo zonderling niet, Seraphinus, die blikken zijn allemaal steken in mijn hart; » en de lippen van den grijzen schoolmeester begonnen zoodanig te beven, dat hij iets scheen te knabbelen; maar wat hij vermorzelde, waren tranen der ziel; hij weende bitter, zonder zijne droefheid lucht te geven; hij weende, maar zijne oogen bleven droog.

« Meent gij misschien, dat ik het huis zelf belast heb, » zegde hij verder; « neen, ik heb het met die lasten van mijne ouders geërfd, en mijn schoolmeestersambt heeft mij nooit genoeg opgebracht, om die met eenige guldens te kunnen verminderen; vraag het maar aan moeder. »

Arme zwakke man! was hij dan zelf niet geloofbaar

hadden zijne woorden de bevestiging zijner vrouw noodig! moest hij zich bij zijnen zoon verschoonen omdat hij niet rijker was?

Belast! klonk het in het hart van den zelfzuchtigen zoon; en nu scheen hij radeloos. Hij weende echter niet; neen, maar hij kronkelde zich machteloos en ongeduldig, gelijk een boschpaling, dien men op den staart trapt.

Paulus zat met gebogen hoofde op dat alles te luisteren: Men zou gezegd hebben, dat hij beschaamd was, omdat hij, en niet Seraph er zich *uitgelot* had.

Zoo verliepen er nog verscheidene dagen, en men kwam tot geene oplossing van het moeielijk vraagstuk: hoe zullen wij Seraphinus vrij krijgen? want aan eenen plaatsvervanger te koopen, was niet te denken; die waren nog altijd te duur.

De dag op welken de jongens voor den milicieraad moesten verschijnen, naderde zoo ras, als droeg hem de wind op zijne vleugelen.

« Morgen moeten zij naar den keur, en wij hebben schier den tijd nog niet gehad om ons te bedenken, » zuchtte de moeder.

« De gevreesde dag is er altoos te gauw, » sprak de vader, en Klara zag de borst van haren man opzwellen, door het verkroppen van zware zuchtten.

« Neem nu, » zei de moeder vreesachtig, « dat wij

Paulus laten opgaan, opdat Seraph uwen plaatsvervanger in de school zou kunnen zijn. Meent gij dat zij Paulus in ruiling zullen nemen? Seraph is veel sterker dan Paulus en..... »

« Dat zou wel gaan, volgens het zeggen van Jan de zielverkooper; maar ik durf het offer niet aannemen, Klara, » zeî de vader; « het strijd tegen mijn gemoed, tegen mijne gronbeginselen, tegen mijn hart. »

Den avond vòor dat de jongelingen naar den keur moesten, om te zien of zij flink genoeg waren opgegroeid om een paard te bestijgen, of slechts geschikt schenen om den ransel te dragen, had Klara met haren man nog eene lange woordenwisseling.

Paulus had haar gebeden en gesmeekt, om vader te willen overhalen. Hij had haar doen begrijpen, dat het soldaat worden van Seraph den ondergang der geheele familie zou zijn, vermits zij geene andere kostwinning hadden dan de school; en dat Seraph alleen den ouden, ziekelijken vader kon vervangen.

Wanneer Klara over dit alles nog eens breedvoerig en als met koelen bloede had gesproken, begon zij plots te snikken.

« Heere God! » zegde zij, « waarom zou ik niet bekennen, dat mijn gebroken moederhart eindelijk het offer van Paulus aanneemt; niet omdat Seraph de school moet

doen maar omdat hij mijn kind is,' mijn' eigen kind; mijn zoon, die ik gebaard en gevoedsterd heb. »

De meester stond verplet. Wat zijne vrouw zegde, had hij wel duizend maal gedacht; en hij had ook gaarne gezegd:

« Laat Paulus maar optrekken; Seraphinus zal hem later deze opoffering wel vergelden; » maar de toestemming wilde er niet uit.

Wat zou Paulus wel van hem denken!

« Weet gij wat hij nog gezegd heeft, » zoo onderbrak de moeder de gedachten van haren man; « hij zegde dat wij onze toestemming voor die plaatsvervanging niet moeten geven; dat wij de zaak door Seraph en hem maar moeten laten afhaspelen. »

« Heeft hij dat gezegd, waarlijk gezegd? » vroeg de meester.

« Zoo waar ik leef, » bevestigde Klara.

« Dat Gods wil geschiede! » stamelde hij, en de brave man liet het afgemat hoofd op de borst zinken en weende lang en bitter.

VI.

Sedert veertien dagen was Paulus, Seraphinus Rijpers als plaatsvervanger van Seraphinus Cannaart bij het 2[de] Jagers te voet ingelijfd geworden; en nog altoos was er in het schoolhuis geene rust.

De moeder kon 's nachts niet slapen, en bij dage was zij schier altijd verstrooid. Zij liet de pap aanbranden, en vergat azijn in de saus en zout in den hutsepot te doen; en dan liep zij nog gedurig in zich zelve te preutelen:

« Arme Paulus! heb ik hem wel geld genoeg mede gegeven? Zou men zijne schoone krollekens ginds kaal geschoren hebben? Zou den shako hem niet te zwaar op het hoofd zijn? maar waarom heeft hij al zijne kleederen naar huis gezonden? waarom heeft hij ten minste zijn hemd en zijne kousen niet behouden? zal hij in den winter geene koude voeten hebben? »

Terwijl de moeder zoo voortslenderde, leed de vader geweldige zielepijnen; zijne vrees was voorbij, maar op den angst volgt er altoos eene smart die geene artsenij kan genezen. Het geluk, de eenige medecijn van alle boezemleed was als het ware voor altoos uit de arme schoolmeesterswoning verbannen; en de oude man voelde dit zoo diep, dat hij onder den zwaren last scheen te bezwijken.

Gelukkig was het nu in de meimaand; en zoolang de bloemen in het veld staan, en de vogelen op de boomen zingen, zijn er in eene buitenschool schier geene leerlingen. Dit maakte de taak van den ouden schoolmeester licht; want, ware het winter geweest, dan had de grijsaard zijne lastige taak zonder hulp niet kunnen verrichten.

Van tijd tot tijd brachten de brieven van Paulus eenige verlichting in het treurend huisgezin. De goede jongen was altoos moedig, nooit kloeg hij, en nooit ontbrak hem iets. De kost was opperbest, en nog nooit had hij op zulk een zacht bed gelegen, als dat waar hij in de *caserne* op sliep: daarenboven waren de kameraden alle goede jongens.

Het kwam Klara nooit in de gedachte, dat het tafereeltje welk Paulus van het soldatenleven ophing, wat te lief was om naar waarheid geschilderd te zijn. Bij de aankomst van dergelijke brieven scheen de arglooze vrouw van blijdschap te verjongen; maar de meester begreep

duidelijk, dat Paulus dat allemaal schreef, om zijne pleegouders door de ontsluiering van zijnen wezentlijken toestand niet te bedroeven. De lijdende man besefte nu al de grootmoedigheid van zijnen pleegzoon; en dat wel in zoo verre, dat hij geene vergelijking meer durfde maken tusschen dezen en zijn eigen zoon.

In het najaar wanneer de velden naakt stonden en de boombladeren begonnen te vallen, kwamen er plots meer kinderen in de school, en de meester kreeg wêer, wat hij zijne winterverkoudheid noemde, maar dat eigentlijk niets anders was, dan het kenteeken van eene versleten borst, de bijna algemeene kwaal der onderwijzers.

Meester Cannaart stond nog altijd alleen in de school. Zijn Seraphinus scheen zelfs niet te begrijpen, dat vader hulp noodig had. Nu zat hij wat in eene fransche spraakkunst te bladeren, en dan in een rekenboek; en zijn vader meende te bemerken, dat zijn zoon weinig lust voor het onderwijzersambt had.

Zoo kon het niet blijven duren; Seraphinus moest iets worden; en de vader nam het kort en goed besluit van hem dat te zeggen. Seraphinus handelde in het geheel niet naar zijnen zin, vooral niet ten opzichte van Paulus. De arme soldaat schreef in elken brief eene volle bladzijde aan zijnen broeder, (zoo noemde hij Seraph nog altijd) en de ondankbare had hem nog geene letter antwoord geschreven.

Seraphinus had zijn schrijfgerief uitgehaald om bij vader les te nemen, en nu zat hij daar aan zijn lessenaarken naar den grijsaard op te kijken, die in zichtbare gejaagdheid de keuken, waarin hij zijn zoon altijd les gaf, op en neêr stapte.

« Zoo heb ik vader nog nooit gezien; wat mag er zijn? » dacht hij.

Het raadsel was dadelijk opgelost.

« Seraphinus, gij kent de reden waarvoor Paulus in uwe plaats den Koning dient, niet waar? » zegde de meester.

« Zeker, vader, uit dankbaarheid, » was het antwoord.

« Ja, jongen, uit dankbaarheid voor ons, dat is te zeggen voor moeder en voor mij. Hij werd in uwe plaats soldaat, om dat hij zijne onbekwaamheid kende om school te doen; terwijl hij wist, dat gij hiertoe al de noodige talenten bezit. Weêr zit de school vol kinderen; gij zijt negentien jaar, en ik meen dat het een gepasten ouderdom is, om uwen aanleg te beproeven. »

« Gij kunt toch niet meenen, dat ik ooit schoolmeester zal worden, » zoo viel Seraphinus zijnen vader in de rede. « Hoe zoudt gij dat kunnen denken, gij die zoo wel weet wat er op het schoolmeesterschap uitloopt. Gij bemint mij te veel, vader, om te willen dat ik mijn gansch leven de slaaf zou zijn van ouders en kinderen; en dat

voor eene vergelding waarmede men alle tien jaren geene nieuwe kazak kan koopen....

« O ik weet wel wat gij denkt, vader! gij denkt: Ik ben er wel mede tevreden geweest. Maar gij zijt een voorbeeldig man, gij vindt u zelven zoo treffelijk onder uwen ouden hoed, die sinds uwen trouwdag alle zondagen geborsteld wordt, als of hij splinternieuw was; en uwen kaalgeborstelden frak met lange panden houdt gij nog altoos voor een pronkstuk; maar de tijden zijn veranderd en de menschen ook. Neen, vader, wat u lief was kan mij niet meer bevredigen.

« En schoolmeester worden! arbeiden aan de beschaving van het volk, aan de ontwikkeling van den geest, en zoo den grondsteen leggen van eene nieuwe verbeterde maatschappij, en hier voor geen ander loon ontvangen dan verachting en ondankbaarheid.

« Gij weent vader, ja, gij weent; omdat gij gevoelt dat ik u de waarheid zeg. Zelfs de voorstaanders van het onderwijs, zij die u zouden moeten verheffen in de oogen des volks, zien met minachting op u neder, die zoo geleerd zijt. Stelt men u niet ver beneden den koster, die geen woord van zijn kerklatijn verstaat? en waarom? omdat hij geld heeft.

« Is dat geene verachting? En nu over de ondankbaarheid. Sedert vijf en dertig jaren zijt gij schoolmees-

ter; hoeveel dankbare leerlingen zoudt gij wel knnnen aanwijzen? »

« Zwijg, jongen, gij doodt mij; » kreet de arme schoolmeester.

« Ik moet mij verontschuldigen over de teleurstelling, die ik u doe ondergaan, » ging de zoon voort; « ik moet uitspreken:

« Gij rekent op groote verbetering in uw lot, door de invoering van de nieuwe wet op het onderwijs; en wilt weten wat gij ontmoeten zult, nieuwe teleurstellingen, nieuwen hoon.

« Schoolopzienerkens met glimmende handschoenen, die de school beoordeelen naar het ideeaal dat zij er zich van gevormd hebben, en nooit zelf schoolmeester zijn geweest, zullen uwe daden komen beknibbelen en u, God geve dat ik lieg, u vernederen onder de oogen uwer leerlingen. Ik ben nog geen volle twintig jaar, vader; maar Seraphinus heeft reeds veel gewikt, gewogen en gedacht. »

« Wat geeft ons het oordeel der menschen, wanneer wij wel doen, en groot blijven in ons eigen oogen; » stotterde de oude vader.

« Ik bezit de deugden niet die u kenmerken, » antwoorde Seraphinus; « en bezit integendeel veel gebreken; maar ik heb den moed van het te bekennen: ik ben een jongen van mijnen tijd. »

De schoolmeester rees driftig van den stoel op, waar hij weenend was op nêergezegen.

« Indien ik vernederd en miskend wordt, dan is het door u, door mijn eigen zoon; » sprak hij met bevende stem. Ik ben schoolmeester, en op dien naam ben ik trotsch. Mijn vader was schoolmeester, mijn grootvader was schoolmeester; de Cannaart's zijn schoolmeesters van ouders tot ouders; en steeds hebben zij dien naam met opgeheven hoofde gedragen. En gij laaghartige, zoudt misschien in staat zijn van het ambt uwer voorouders te onteeren. Kies u een beroep waarmede gij uw brood verdienen kunt en breng uwe ouders niet in schande. »

Bij deze woorden verliet de grijsaard de keuken om zijne Klara op te zoeken, die in den tuin was.

De blikken van Seraphinus volgden zijnen vader langs hek en haag.

« Hoe kan die oude man zoo verblind blijven in dat schoolmeesterschap, » prevelde hij; « hoe denkt hij er niet aan, dat de zaakwaarnemer Groede eerder duizend guldens wint, dan hij duizend centen. Hij weet immers wel, dat ik geleerd en fijn genoeg ben, om zaakwaarnemer te worden. Waarom wil hij kost wat kost van mij eenen schoolmeester maken? weet hij niet, dat ik geen schoolmeestershart heb. »

En inderdaad, Seraphinus Cannaart bezat geen school-

meestershart; hij bezat de deugden niet, die dat belangrijk ambt heiligen, en het lot van den onderwijzer dragelijk maken.

Klara was zeer bedroefd omdat Seraph geen onderwijzer wilde zijn.

« Paulus had wel gewild, » zegde zij, « indien hij maar eenigszins daartoe bekwaam had geweest. »

« Had ik Seraphinus gekend, gelijk ik hem thans ken, » antwoorde de meester daarop, « ik zou er mij nog meer op toegelegd hebben, om uit Paulus eenen onderwijzer te vormen. Het is niet noodig dat een schoolmeester groote kennissen bezit om goede leerlingen voort te brengen. Iemand met geringe bekwaamheden en goeden wil zal de kinderen verder leiden, dan iemand met groote geleerdheid en een groot gedacht van zich zelven. Had ik kunnen voorzien..... Maar het is te laat, vrouw, het is te laat. »

's Avonds bij het slapen gaan spraken moeder en vader nog lang over de twee kinderen: over den goeden Paulus en den ontaarden Seraphinus; en ten slotte troostte de meester zijne vrouw door te zeggen; dat hij zoo afgeleefd niet was als zij meende; en dat hij nog lange jaren kon school doen, zonder het hem schaadde; en dat de goede God de eerlijke lieden, wel beproefde maar niet verplette.

Toen de meester den volgenden zondag zijnen kalen

hoed en zijnen jas met lange panden uit de kas nam, om naar de hoogemisse te gaan, werd hij, niettegenstaande zijne welgemeende onderwerping toch bedroefd.

Terwijl hij den jas aantrok, overdacht hij, wat hij sedert hij dien droeg voor de schooljeugd had gedaan; en toen wandelden al de gebeurtenissen van zijn geheel leven vóor zijnen geest, gelijk de lichtjes in de processie; en toen hij na die beschouwing den ouden hoed op zijn grijs hoofd drukte, mompelde hij:

« De hoed mag belachelijk zijn, de man is het niet. »
En toen ging de schoolmeester, die er uiterlijk zoo onbeduidend en zoo arm uitzag naar de kerk; maar hij die in zijne ziel hadde mogen lezen, hadde wellicht uitgeroepen :

« Die man is grooter dan een koning! »

VII.

Door de dood van een arm schrijverken dat een beetje gebocheld was, viel de plaats van kantoorklerk bij den zaakwaarnemer Groede open.

« Dat is een kolfken naar mijne hand, » dacht Seraph die van het zaakwaarnemerschap een zeer groot gedacht had. Dadelijk berichtte hij het belangrijk nieuws der opengevallen plaats aan zijnen vader, en de oude schoolmeester, die niet wist wat met den wederspannigen knaap aan te vangen, was blijde dat er zich eene gelegenheid aanbood, om hem aan het werk te krijgen.

De schoolmeester was bedroefd over de dood van den armen schrijver; want hij was er altoos goed mede bevriend geweest. Hij sprak eenige oogenblikken over den

gebrekkelijken man, en vooral over zijne ellende en over zijne deugden, en zeî toen tot Seraphinus:

« Dezen namiddag na de school zullen wij mijnheer Groede gaan spreken. »

De zaakwaarnemer die naar de meening van Seraphinus eerder duizend guldens dan de meester duizend centen won, woonde in de nabijheid der kerk, juist achter het kerkhof, in een groot ouderwetsch huis met eenen trapgevel; dat van aan de grondvesten tot boven de benedenramen rondom in arduin was gebouwd, en dan waren de vensters, die in eene arduinen kas schenen te staan, nog met ijzeren kolommen gewapend tegen den aanval der dieven.

In dit soort van slot woonde mijnheer Groede alleen met zijne dochter Philomena en eene kloeke schommelmeid, die gedeeltelijk voor hovenier diende; want zij kon zoo wel hakken en delven als de beste man.

Sprakeloos als twee schimmen gingen de meester en zijnen Seraphinus langs het kerkhof naar het zaakwaarnemershuis. De vader was zeer ontroerd. Daar in die opgezette graven tegen den kerkmuur lagen eene rij schoolmeesters, die zijnen naam hadden gedragen, en Seraphinus was de eerste die het voorouderlijk ambt versmaadde; en nu ging hij met zijnen zoon naar eenen vreemdeling, dien hij geene achting toedroeg, om hem een plaatsken af te

smeeken, dat hij zijn kind met tegenzin zou zien bediennen. Wat kon hij er aan doen; de jongen was hem, niettegenstaande al de zorg die hij er had voor gedragen, toch ontgroeid.

Meester Cannaart keek bedrukt naar den hazenpoot op, die aan de huisbel van den zaakwaarnemer hing, en greep dien met sidderende vingeren. Juffer Philomena Groede kwam in eigen persoon door het ijzeren tralievensterken kijken, dat te midden in de eiken deur was gemaakt, even als in een nonnenklooster, opende die traagzaam, en ontving de heeren met eene diepe buiging.

De juffer maakte geenen bijzonderen indruk op de twee Cannaart's; zij zagen haar alle dagen in de kerk, en waren haar, om zoo te zeggen, gewoon. Waren zij vreemdelingen geweest, dan hadde de indruk, dien zij van haar ontvingen, zeer sterk geweest; daar zou ik veel durven tegen verwedden.

Mejufvrouw Groede was eene maagd van acht en twintig jaren; met eene lange kin en eenen arendsneus. Dichterlijk beschouwd waren hare wangen altoos ontkleurd; zij had lange magere armen, steltachtige beenen, bijna geen voorhoofd en dikke rosse wenkbrauwen.

Veel oude lieden meenden dat Philomena leelijk was, maar een groot getal jongelingen dachten waarschijnlijk dat zij schoon was; want binnen vijf uren in het ronde

had er geene juffer zoo veel vrijers aan hare voeten gezien, en zoo veel keus van trouwen gehad; maar zij was, meenden allen, zeer rijk.

Philomena stak de bezoekers in een spreekkamerken dat op eene achterplaats uitkeek; en toen zij daar omtrent een kwartier gewacht hadden, kwam zij hen halen, en bracht hen in het kantoor, waar de zaakwaarnemer achter eenen hoogen lessenaar zat.

Mijnheer Groede was een man van in de zestig, met draaiende oogen en grijze wenkbrauwen. Hij droeg eene dikke bruine pruik, en hoewel in het jaar 1841 het haarpoeder bijna een halve eeuw uit de mode was, had hij die pruik gepoederd; waarom hij dit deed, wist de meester niet; maar hij meende dat het was om er deftiger uit te zien dan de andere menschen.

Mijnheer Groede bezag Seraphinus van onder tot boven, met bijzondere oplettendheid; oppervlakkig beschouwd kende hij den jongen wel, maar iemand die men zulken gewichtigen post wil toevertrouwen, moet men kennen tot in de ziel.

Toen de meester en zijn zoon in het kantoor kwamen, was de zaakwaarnemer bezig met een stuk papier te lezen zonder bril; en nu vond de oude Cannaart het zonderling, dat mijnheer Groede bij het staken zijner lezing zijnen bril opzette, om Seraphinus te bekijken.

Ofschoon de schoolmeester niet veel grootemenschenkennis bezat, omdat hij zijn gansch leven met kinderen had omgegaan; besloot hij hier toch uit, dat de zaakwaarnemer zijnen bril als eenen scherm gebruikte, om de stralen zijner oogen te temperen. Wanneer de zaakwaarnemer Seraphinus goed gemonsterd had, vroeg hij:

« Heeft hij eene schoone hand? »

« Hij schrijft zeer regelmatig » antwoordde de meester.

« Kan ik hem zegels toevertrouwen voor de Coppijen van mijnen *principalen*? » (Groede werkte veel onder notaris).

De meester knikte. « Nooit slaat hij eene comma over dat is verre van een woord, » zegde hij.

« Als het zoo is, zal ik hem tien franken ter maand geven, » lachte de oude Groede; « en wanneer hij getrouw is, krijgt hij binnen het jaar nog opslag. Weet hij reeds wat het zeggen wil, getrouw zijn? »

« Hij is twintig jaar, » antwoordde de vader met verhelderd gelaat; omdat de jongeling eindelijk iets ging verdienen.

« Getrouw zijn is,..... » zeî de zaakwaarnemer; en nu schitterden zijne draaiende oogen zonderling door de brilglazen; « getrouw zijn is..... maar ik wil hem dit liever in pratijk leeren. De pratijk is alles, de *theorie* is niets. »

« Wanneer mag hij komen? » vroeg de vader.

« Morgen vroeg ten achten, » zeî de oude heer.

De meester groette drij keeren, en Seraphinus, die nog geen woord had gesproken, gaf ook zijne dankbaarheid in *saluts* lucht.

Toen zij in den gang waren, kwam juffer Philomena voor den dag, om hen langs het achterpoortje, dat in vollen dag met twee zware grendels gesloten was, uit te laten.

In gansch de wereld was er geen hoovaardiger jongen, dan Seraphinus Cannaart, wanneer hij den volgenden morgend achter eenen kantoorlessenaar een huwelijkscontract zat over te schrijven.

« Thans behoor ik tot de heeren van het dorp, » dacht hij. « Nu ben ik een schrijver; een man, die de ongeleerde boeren zoo vervaard kan maken, als ware ik de baron. »

« Met tien franken ter maand kan ik den grooten spelen, » dacht hij verder: « vader zal mij voeden en kleeden; naar de herberg zal ik niet gaan; dat staat te leelijk voor eenen christelijken heer; maar ik zal mij eene horlogie koopen en eenen groenzijden regenscherm. »

Zoo ging het inderdaad. De vader voedde en kleedde den zoon, die het ambt zijns vaders te gering vond voor zijnen hoogmoed. Hij bleef alleen in de school, om geld te winnen ten koste van zijne gezondheid, ten koste van ijn leven.

Mijnheer Groede en Seraphinus schenen elkander dadelijk te verstaan; zij waren als op denzelfden steen geslepen; zoo fijn waren ze beiden.

Seraphinus had dadelijk begrepen, dat hij de boeren, de cliënten van mijnheer altoos een dubbelzinnig antwoord moest geven; dat hij des noods voor geene leugen, om best wil, moest terug wijken; dat hij nooit des morgens naar het kantoor mocht komen, zonder ter kerk te zijn geweest; en dat hij zich eenen bril moest koopen, opdat de menschen hem de waarheid niet uit de oogen zouden halen.

« Ik weet wel, dat gij u de tong niet zult laten pellen, mijnheer Cannaart, » zegde Groede, en hij klopte den klerk vriendelijk op den schouder; « maar *mij zelf* is het nog gebeurd, dat ik mijnen bril had vergeten, en mij onwillens miskeek. »

Seraphinus voelde zich tot in den derden hemel verheven. Mijnheer Groede had hem mijnheer Cannaart geheeten; hij was wel wezentlijk een heer, een der notabelen der gemeente.

Toen juffer Philomena des anderdaags haar vaders klerk met eenen bril op, in den gang ontmoette, riep zij:

« Wel mijnheer Cannaart, wat ziet gij er deftig uit met uw *conservatief*. Ik kende u bijna niet, zoo zeer zijt

gij veranderd; ik meende dat ik den zoon van den notaris van Oostvelde voor had.

Seraphinus gevoelde dat hij bij juffer Philomena in groote achting stond; en voortaan verzuimde hij geene gelegendheid, om dit soort van achting meer en meer te verdienen.

Weldra bemerkte Seraphinus, dat mijnheer Groede zooveel vertrouwen in hem niet stelde, als hij eerst had gemeend. De eenvoudigste zaken verhandelde hij met de grootste geheimzinnigheid; wanneer hij met boeren in het aanpalend spreekkamertje was stak hij van tijd tot tijd zijn hoofd in het kantoor, om te zien of zijn klerk niet aan de deur stond te luisteren. Maar was de zaakwaarnemer slim, Seraphinus was nog loozer. Terwijl hij aan de deur luisterde, lonkte hij door het sleutelgat; en wanneer hij zijnen heer zag opstaan om uit te kijken, sloop hij stil naar zijnen schrijflessenaar.

« Nog nooit heb ik zulk een klerk gehad, zegde mijnheer Groede eens tot zijne dochter. » Hij is bescheiden, getrouw en slim. Ik zal het misschien niet meer beleven, maar die jongen zal rijk worden; daar verwed ik duizend ponden groote tegen. »

« Denkt gij dat, vader? » vroeg Philomena, en hare oogen straalden bij deze vraag: « denkt gij dat waarlijk? »

« Ja, en indien hij geen schoolmeesterszoon was..... »

juist waren zij zoo ver gesproken, wanneer de meid kwam zeggen, dat zij den notaris had binnen gelaten, en dat die heer op haren meester wachtte.

« Indien hij geen schoolmeesters zoon was! wat zou vader daarmede willen zeggen? » dacht Philomena; « zou hij misschien zinspelen op mijnheer Cannaart's rang in de maatschappij? »

VIII.

De twee eerste maanden die Paulus bij het leger doorbracht, waren, hoewel hij zeer gemakkelijk zijne *exercice* leerde, treurig voorbij gekropen. De kameraden hadden ontdekt, dat hij een plaatsvervanger was; en zij lieten hem noch rust noch duur, om hem geld te doen vragen aan den heer voor wien hij diende. Het kon er wel van af zegden zij, om hen somtijds eens te vergasten.

Paulus had goed te beweeren dat hij soldaat geworden was om zijne familie te redden, in den beginne geloofde men er niets van; maar de invloed der deugd, wanneer zij geene huichelarij is, is zoo machtig dat zelfs de onbeschoftste mettertijd eene groote achting voor den armen *remplaçant* kregen.

Van dien tijd af was Paulus zoo ongelukkig niet meer, hij gedroeg zich in zijn lot; en was dat lot bitter, hem was het een grooten troost, te mogen denken, dat Seraph te huis tot onderstand zijner ouders diende.

Paulus lag in een klein Limburgsch stadje in garnisoen; en daar hij gelijk elk buitenjongen niets liever zag dan veldvruchten, bloemen en boomen, deed hij schier dagelijks eene wandeling in den omtrek der stad.

Zoo had hij kennis gekregen met een oud heerken, dat dagelijks zijn pintje Diestersch dronk, in den « Lindeboom » eene stille herberg, waar Paulus nog al eens ging.

Dat heerken woonde op een buitengoed en had eenen schoonen boomgaard, waarvan zijn hart zoo vol was dat hij er zelfs tegen Paulus, tegen eenen simpelen soldaat ging van spreken.

Daar greep hij Paulus juist langs den sterkste kant; en weldra bevond hij, dat de jager te voet groote kennissen had over boomkweekerij.

Zoo was de kennis gemaakt, en het oud heerken en de jonge soldaat verstonden elkander zoo goed over boomkweek en akkerbouw dat zij onafscheidbare vrienden schenen.

Wellicht waren Paulus en mijnheer Van den Broeck, zoo heette de oude heer, altoos vrienden gebleven, indien er geen meisje was tusschen gekomen; maar de oude heer had een nichtje eene lieve maagd zonder fortuin; die wees was, en bij hem inwoonde.

Onder het spreken van bloemen en fruit had de soldaat aanstonds bemerkt, dat de bevallige Anna Van

den Broeck hem beminde. Dit verschrikte den jongeling in den beginne; hij was bang voor den ouden heer; en daarom maakte hij het vast besluit, de liefde van het meisje en ook zijn eigen hart wederstand te bieden.

« Hoe komt het toch dat de soldaat hier weg blijft; » zegde de oude oom eens tot zijne nicht; wij hebben hem in geen veertien dagen gezien. Hebt gij hem iets miszegd? »

« In het geheel niet, » antwoorde het meisje met nedergeslagen blik; « integendeel, oom, ik ben er altijd zeer beleefd tegen geweest. »

« Dan moet hij ziek zijn, » sprak de grijsaard; « hij kwam hier te geern, en hield te veel van ons, om zoo weg te blijven. Houdt gij van hem Anna? »

« Zeker, » zeî het meisje.

« In den Lindenboom komt hij ook niet meer, ik hadde hem nogtans over iets willen raadplegen, » zeî de oude « en daar blijft hij plots weg. » En zich bedenkende voegde hij er bij : « Ik zal den knecht naar de *caserne* zenden. »

De oude heer was waarlijk ingenomen met den boomkweeker; het was hem eene behoefte geworden van hem te zien en over zijne liefhebberij te spreken.

Paulus was op het verzoek van den ouden heer terug gekomen; maar den jongen was zoo schuchter en bevreesd, dat de grijsaard er dadelijk de oorzaak zou

van geraden hebben, indien hij niet in zijnen tijd eene van die strenge, koude, hardvochtige mannen geweest was, waar de minnegod te vergeefs zijne pijlen op verschiet.

Helaas! waarom was Paulus terug gekomen!

Het duurde niet lang of de oude heer zag zijn nichtje met den soldaat hand in hand achter eene bloeiende seringastruik staan, hij zag hen het hoofd naar elkander buigen gelijk twee jonge tortels; en dan werd hij razend van gramschap, met vlammende oogen en gebalde vuisten naar het jonge paar.

« Booswichten! » bulderde hij.

Radeloos en verschrikt begonnen de twee ongelukkigen zich te verontschuldigen; maar voor hen was geene genade en zonder te denken, dat hij zelf den jongeling in zijn huis had gelokt, dreef mijnheer Van den Broeck hen beide het buitengoed af.

Anna's koffer werd door de knecht op straat gezet, en dan moest de ongelukkige weeze in de stad bij vreemde menschen gaan dienen.

Paulus was te moede, als of hij inderdaad een groote booswicht was. De arme jongen had niets misdaan, en toch had hij het ongeluk der lieve Anna bewerkt; en nu scheen het hem toe, dat hij het meisje nog veel meer beminde dan voorheen.

Anna woonde in een groot heerenhuis voor kamenier.

Zij ging bijna nooit uit, dan om 's zondags naar de vroegmisse te gaan; en dan was Paulus nog in de *caserne*. Hij kon haar niet aanspreken en niet troosten.

In den vooravond, wanneer men de lichten in het groot huis, waar Anna woonde, had aangesteken, ging de soldaat in eenen donkeren hoek achter de straatlantaarn staan, en wanneer hij dan eene kleine hand het venstergordijn zag verschuiven, en het lief gezichtje der kamenier in een lichtstraal zag, zoo dicht tegen het venster, als of het op de straat naar iemand zocht; dan ging de arme *remplaçant*, wanneer het taptoe sloeg, zoo gelukkig naar de *caserne*, als hadde hij eenen schoonen engel uit den hemel gezien.

De grootste kwelling van Paulus was, dat hij meende dat Anna niet wist hoe zeer hij haar beminde; en zij wist dat nogtans zeer wel; want had zij het niet geweten; dan had zij het toch kunnen raden, aan de menigvuldige wandelingen die de soldaat voorbij hare woning deed; zij zag hem altijd van achter de gordijnen van het naaikamerken, en hij zag haar niet.

« Och! God, » dacht Paulus wel honderdmaal daags, « wat moet zij hare liefde sterk boeten. Bij haren oom was zij eene juffer; en in dat groot huis is zij eene dienstmeid, en dat is mijne schuld. Ik moest mijne liefde in mijn hart begraven hebben; ik mocht niet wedergekeerd zijn, wanneer de oude heer mij riep. »

« Ik zal haar eenen brief schrijven » dacht hij soms, want hij dacht onophoudelijk aan haar ; « ik zal haar schrijven, om haar verschooning te vragen over alles wat ik haar heb doen lijden. Ik zal haar zeggen..... maar ik mag haar niet schrijven, » zoo onderbrak hij zich zelven: « men zou daar ook bemerken, dat zij kennis heeft met eenen soldaat, en dan zou er weêr een knecht komen, die haar koffer op de straat zet, en het arme meisje de deur uitjaagt. »

De tijd staat niet stil. Dagen, weken en maanden verliepen, en toen Paulus achttien maanden soldaat was, kreeg hij groot verlof; en nu dacht hij meer dan ooit aan den schoonen dichtregel van Tollens, in zijne Heloïse en Abeilard :

« *De schrijfkunst leeft en spreekt en ademt voor gelieven.* »

Maar schrijven, ach! hij durfde niet. « Ik zou misschien haar ongeluk nog vergrooten, » dacht hij.

Eindelijk schreef hij, na lang geaarzeld te hebben, het volgende :

« Anna, ik ga naar Vlaanderen ; ik verwacht daar eenen brief van u. » « Paulus. »

Vóor hij het briefken toevouwde, las hij de woorden nog eens, er viel eene traan op, en eenige minuten later liet hij het in de brievenbus glijden.

IX.

Paulus vond bij zijne pleegouders veel verandering. Die goede lieden hadden hem altijd het schoonste van hunnen toestand afgeschetst, en het ergste verzwegen. De soldaat was nog altoos in het gedacht, dat Seraphinus in de school hielp; en het was hem zeer onaangenaam te vernemen, dat hij zaakwaarnemersklerk was geworden. Maar wat hem nog meer bedroefde, was dat zijne goede pleegmoeder zoodanig verouderd en vervallen was, dat zij het graf nabij scheen.

Met den meester ging het ook niet veel beter; en de ongelukkige Paulus zag niets anders in het verschiet dan armoede en ellende.

« Hoe kan Seraph aldus handelen, » dacht hij ; « voor tien franken ter maand, die hij bij Groede verdient, laat hij vader zonder hulp: ziet hij dan niet, dat de oude man

zich dood martelt. Moet het zoo voortgaan, dan liggen vader en moeder binnen een jaar op het kerkhof.

Wanneer de oude lieden hunnen tegenwoordigen toestand aan den pleegzoon hadden uitgelegd, vertelde deze ook zijn wedervaren; hij ook moest zijn hart lucht geven, door de mededeeling van hetgeen hij geleden had. Niets verzweeg hij, zelfs zijne liefdeshistorie met Anna Van den Broek niet.

Juist had Paulus zijne geschiedenis verteld, wanneer de briefdrager aankwam met eenen brief voor Paulus.

« Van Anna, » zeî de soldaat, en hij verbleekte. Eenige oogenblikken bleef hij onthutst met den gesloten brief in de hand staan; en gaf hem dan aan den meester over.

« Lees gij, vader, » sprak hij, « mijne oogen schemeren. »

Meester Cannaart brak het schrift open, overlas het tweemaal stil en traagzaam; en toen hij geëindigd had, sprak hij:

« Paulus, zoudt gij met dat meisje willen trouwen? »

De soldaat stond verplet.

« Schrijft zij daar iets van? » stamelde hij.

« Neen, maar zij is geheel ongelukkig, » zeî de meester; en toen begon hij in de tegenwoordigheid van zijne vrouw den brief luidop te lezen.

Anna schreef, dat zij bij eene meesteres woonde, die

zich zelve niet kende van hoogmoed; bij eene hardvochtige vrouw, die hare dienstboden minder achtte dan het slijk der straten. « De andere boden storen zich daar niet aan, » zegde zij; « achter den rug geven zij haar hoon voor hoon; maar ik die eene betere opvoeding genoten heb, verbittert dit het leven. Ik heb reeds verscheiden maal aan mijnen oom geschreven, om hem vergiffenis te vragen, en hem te smeeken, dat hij mij zou terug nemen; ik zwoer hem onze onschuld, maar verzweeg onze liefde niet...... »

Hier hadden de ſtranen van het meisje eenige regelen uitgewischt. Verder stond er:

« Oom heeft nooit op mijne brieven geantwoord; en nu durf ik hem ook niet meer schrijven. »

« Ach! Paulus, » zegde zij ten slotte; « nu sta ik alleen op de wereld; omringd van booze menschen, die ik verachten moet. Schrijf mij toch eenige woorden ten troost, want gij zijt de hoop en het licht van mijn leven. »

De meester plooide den brief toe; en nu zag hij, dat Paulus en de moeder zaten te weenen. Het hart van den ouden man weende mede; en hij herhaalde de vraag:

« Paulus, zoudt gij met dat meisje willen trouwen? »

« Dat is onmogelijk, » zuchtte Paulus.

« Waarom? » vroeg de meester.

« Ik ben soldaat, ik ben arm en ik ken geen ambacht. »

« De boomkweekerij kan eene kostwinning voor u worden. Het plantsoen, dat gij gekweekt hebt, zal reeds eenen schoonen stuiver opbrengen; en daarmede kunnen wij u afkoopen. Niet waar, moeder? »

De oude vrouw antwoordde met eenen hoofdknik.

« En Seraph? » bemerkte Paulus.

« Die heeft hier niets af te keuren; hij heeft ons allen misleid. Waarom moest gij voor hem soldaat zijn, wanneer hij geen schoolmeester wilde worden. Seraphinus heeft eene kwade inborst; en zoo iets is niet te verhelpen.

« Hoor, jongen, moeder wordt oud; zij is niet meer in staat van alleen voor het huishouden te zorgen; en ik heb hulp in de school noodig. Gij kunt mij des winters helpen, en des zomers in de planten arbeiden. En wie weet, Paulus, of gij zelf later geen schoolmeester zijt, een jongen van een-en-twintig jaar is niet te oud om te leeren. Schrijf aan uw meisje; en indien het op trouwen aankomt trouwt gij bij ons in. »

De brief dien Paulus des anderdaags aan Anna schreef, was zonderling aaneengeschakeld; maar zijn hart sprak er in, en hij twijfelde geenszins, of zijne geliefde zou hem dadelijk antwoorden.

X.

Terwijl men in het schoolhuis op het antwoord van Anna wachtte, kwam er eene groote verandering in den toestand van Seraph. Mijnheer Groede, die sinds lang ziekelijk was, stierf na eenige uren lijdens; en nu zat Seraphinus met Philomena bijna dag en nacht in de papieren; want hoewel de zaakwaarnemer in zijn leven zeer ordelijk was geweest, bleef er toch nog veel na te zien en te schikken, Seraphinus bleef in het sterfhuis slapen; want het was er thans nog eenzamer en akeliger dan voorheen; en daar hij de juffer groote diensten bewees, hield deze hem voorloopig in den kost.

De volledige afwezigheid van Seraphinus gaf de brave lieden uit het schoolhuis veel gemak, om over de toekomst te kouten, en schikkingen te nemen. « Het is spijtig dat de brief van het meisje zoo lang wegblijft; » zei de meester.

« Dat belet niet, dat wij het plantsoen zien te verkoopen; » antwoordde de vrouw; « het blijft immers besloten, dat wij Paulus afkoopen, trouwen of niet trouwen. »

Paulus hield zich met den verkoop der appel-en perenboomkens, die hij vroeger zelf had gezaaid, bezig; en Seraph arbeidde met bijzondere oplettendheid en kennis van zaken in het sterfhuis van mijnheer Groede. Philomena verwonderde zich over zijne bekwaamheid, zij waardeerde hem, en het scheen haar zelfs toe, dat hij schooner was dan voorheen. Nu eerst wist de dochter van den zaakwaarnemer hoe rijk zij was; en wanneer zij daarbij in aanmerking nam, dat haar vader zonder duit of kruis zijne zaken had begonnen, scheen haar dien rijkdom verbazend groot.

Eens dat zij Seraphinus daarover aansprak, wist de klerk haar uit te leggen, hoe die rijkdom was ontstaan. Hij was voor het grootste deel de vrucht van welberekende gelduitzettingen. Daar de oude Groede de grootste huichelaar was, die ooit éene pruik heeft gedragen, had hij het vertrouwen van geestelijken en wereldlijken gewonnen. Al wie in den omtrek geld te plaatsen had, bracht het naar het kantoor van mijnheer Groede; en al wie geld behoefde en borg kon geven, kwam ook bij mijnheer Groede.

De eersten, de geldschieters, wiens speciën dadelijk werden uitgezet, wist hij langen tijd met de verzekering

te paaien, dat hij nog geene voldoende plaatsing gevonden had; en zijne boeken bewezen duidelijk, dat hij van deze goede lieden, meest allen boeren uit den omtrek, een per honderd 's jaars vorderde, om hun geld in verzekerde bewaring te houden.

De geldopnemers wist hij integendeel wijs te maken, dat er zeer weinig *comptante* specie voor handen was; en dat hij hun niet kon helpen dan aan hoogen intrest: dit gold vooral de leeners op wissel. Seraphinus die nu het fijn der historie kende, wist den toestand der zaken zoowel uit te leggen, dat juffer Philomena Groede, die tevens het hardvochtigste en het geldzuchtigste schepsel der aarde was, besloot, van met behulp van haren verstandigen klerk, (zij maakte geen onderscheid tusschen verstand en loosheid), haars vaders zaken voort te zetten.

Dat besluit was vluchtig genomen en tot rijpheid gebracht; maar het vorderde nog al overweging eer Philomena het met zich zelve eens was, over de jaarwedde die zij den plaatsvervanger van haren vader zou toestaan.

« Indien ik hem in plaats van tien franken in de maand vijftien franken gaf, » dacht zij; maar na eenige bedenkingen wijzigde zij nog eens haar voornemen.

« Ik zal hem twintig franken toestaan, dan is zijne jaarwedde verdubbeld, » dacht ze, en zij zuchtte omdat

het zoo veel was. « Helaas! ik moet van den nood eene deugd maken, gelijk het spreekwoord zegt; anders neemt hij mijne zaken niet ter herte. »

Er moesten hier en daar nog wat oude papieren geschikt en hier en ginds nog wat verplaatst worden; en toen alles gereed was om het kantoor te heropenen, sprak de juffer met gemaakte deftigheid tot den klerk:

« Seraphinus, ik wil u gelukkig maken. »

« Wel bedankt, juffer, » stamelde Seraph gansch ontsteld.

« Wilt gij de zaken van vader zaliger voortzetten? » vroeg de juffer.

« Dat is te zeggen, » antwoordde Seraphinus, die zich aan eene geheel andere vraag verwachtte, « dat is te zeggen.... »

« Wanneer de voorwaarden u bevallen, » zeî Philomena. Seraphinus knikte schuchter; dat viel in zijn plan.

« Ik ben geene ondankbare, » hernam Philomena: « alle arbeid vordert loon; » en overtuigd dat hare woorden grooten indruk zouden maken, ging zij voort:

« Ik zal u twintig franken in de maand geven. »

« Ik dank u, » hernam Seraphinus nogmaals, « ik meende dat wij beter vrienden waren; » en hij nam zijne klak van den muurnagel en wuifde er mede ten afscheidsgroet.

« Mijnheer, » stamelde Philomena, diep ontroerd, niet door de laatste woorden van den schrijver maar door den toon die er in lag: « zoo scheiden wij niet. Wees zoo goed van u te verklaren. » En zij sloot de halfgeopende kantoordeur weder dicht.

« Philomena, ik bemin u, » fluisterde de klerk.

Deze drie woorden besloten de voorwaarde op welke de schoolmeesterszoon de zaken van mijnheer Groede wilde voortzetten; dat verstond de bedaagde juffer wel: zij was verbaasd, maar zij bewonderde de kortbondigheid van den jongen man.

« Dat heet ik *tact* hebben, » dacht ze; en daar de vlammende blikken van Seraphinus een antwoord schenen af te bedelen, sprak zij:

« Mijnheer Cannaart, ik was op die verklaring niet voorbereid; morgen zal ik u antwoord geven. »

« Stel nooit iets uit tot morgen, wanneer gij het heden kunt verrichten, placht mijnheer zaliger te zeggen; en hierover ben ik het met hem eens, » sprak Seraphinus; de minste uitstel zou eene belemmering in uwe zaken kunnen te weeg brengen; en ik meen dat het van belang is, dat zij onafgebroken voortgezet worden onder een vast *firma.* »

« Morgen, » herhaalde Philomena beslissend. « Ik wil mij zelve raadplegen; » en zij stak den klerk hare hand toe ten teeken van afscheid.

« Tot morgen » zeî Seraphinus.

Juffer Groede bleef den klerk nakijken tot dat hij den hoek achter het kerkhof omsloeg en uit het oog verdween; en dan ging zij voor haars vaders lessenaar zetelen en sloeg het register open, waar haar rijkdom was in opgeboekt.

Het is jammer dat er niemand tegenwoordig was terwijl zij de lange reien cijfers opnam, die hare kapitalen verbeeldden; zij zouden de oogen der zaakwaarnemersdochter zien vonkelen hebben van blijdschap, van begeerlijkheid, van verlangen naar nog grootere schatten.

« Een man van talent, » sprak zij zich zelven toe, « kan den koperen penning in goud doen veranderen, en eene onbedreven hand werpt de goudstukken in den smeltkroes der dwaasheid.

« Waarom heb ik al die snorrebaarden, die om mijne hand vroegen, afgewezen? waarom, omdat zij de waarde niet kenden van eenen koperen stuiver; omdat zij niet begrepen dat een groot kapitaal uit centimen is samengesteld.

« En wat heeft vader mij eens gezegd? »

« In mijn gansch leven heb ik slechts een man ontmoet, die mijn opvolger zou kunnen zijn, » zegde hij: « en die man is Seraphinus Cannaart. »

« Maar wat zullen de menschen zeggen?

« De menschen! waar haal ik de belachelijke vraag van daan? Voor geld verkrijgt men liefde en achting in overvloed. »

Plots nam den loop van Philomena's gedachten eene andere richting. Zij verdwaalden naar het schoolhuis.

« Maar zou ik den ouden schoolmeester en zijne vrouw niet op den hals krijgen? » vroeg zij zich zelve af; « zouden zij genoeg verzameld hebben voor eenen kwaden dag? en zoo niet, waaraan zou ik mij blootstellen? »

« Bah! » antwoorde zij met eenen spotlach: « Seraphinus zal daar wel raad meê weten. »

Op die wijze redeneerde juffer Philomena Groede over de bezwaren en de voordeelen van het huwelijk; en zonder eenen blik in haar koud hart te slagen, kwam zij tot een besluit.

Toen Seraphinus een paar dagen later zijne ouders over zijn voorgenomen huwelijk met juffer Philomena Groede ging spreken, verwachtte hij zich aan eene sterke tegenkanting.

De oude schoolmeester hield niet veel van zaakwaarnemers. Hij had gedurende zijnen langen levensloop te veel zonderlinge historiekens van hen hooren vertellen; en dat hij Philomena, niettegenstaande al haren rijkdom ongaarne tot schoondochter zou nemen, daar was Seraphinus zeker van.

Bij al deze bemerkingen moest degene gevoegd worden: dat de zaakwaarnemersklerk nog nooit iets ten voordeele van het ouderlijk huis had gedaan, en dat hij nù voor goed met de belangen zijner ouders wilde afbreken.

Hij zelf moest bekennen dat zijne handeling zeer liefdeloos was; daar hij wist, dat Philomena nooit zou toestemmen, dat zijne ouders, zelfs in den grootsten nood, iets van *het hare* zouden mogen genieten.

Vader en moeder zaten elk in eenen hoek van den haard en Paulus arbeidde in den tuin, toen Seraphinus binnen kwam om van de belangrijke zaak te spreken.

Seraphinus die anderszins zijne gedachten zeer goed wist uit te drukken, en zelfs geene onwegen maakte om de onbescheidenste dingen te vragen, begon met een soort van redevoering de voordeelen van een rijk huwelijk uiteen te zetten; maar meester Cannaart die zich bijna nooit kwaad bloed maakte, scheen dien dag zeer ongeduldig.

« Waar wilt gij heen? » sprak hij, « ik voel wel dat gij mij iets te vragen hebt. »

Die uitval stelde Seraphinus op zijn gemak.

« Vader en moeder, » zegde hij, « ik vraag uwe toestemming voor mijn huwelijk met juffer Groede.

De kranke moeder antwoordde met eenen hoofdknik en glimlachte zoet; en de vader sprak slechts deze vier woorden:

« Ik wensch u geluk. »

« Is het wel gemeend, vader? » vroeg Seraphinus, die zich geenszins aan eenen dergelijken uitslag verwachtte; « hebt gij geene voorstellen te doen, geene bepalingen te maken? »

« Neen » antwoorde de grijsaard het hoofd schuddend.

Hier kwam Paulus binnen.

« Mijn zoon, » zoo sprak meester Cannaart het pleegkind aan: « Seraphinus komt ons zijn huwelijk met juffer Groede aankondigen; en moeder en ik hebben hem van harte geluk gewenscht. »

Paulus greep de hand van den jongen bruidegom:

« Broeder, » zegde hij, « ik neem deel in uw geluk: » en de pleegbroeder begon te weenen; eene onbeschrijfelijke aandoening had zich van hem meester gemaakt; en hetgeen hij dacht, kon niet anders uitgedrukt worden dan door tranen.

Seraphinns ging juist bij tijds de deur uit, want vader Cannaart kon zijne gewaarwordingen niet langer bedwingen: hij richtte zich van zijnen stoel op om de hand van Paulus te grijpen, en sprak, terwijl er tranen door de groeven van zijne ingezonken wangen dreven:

« Paulus op u had ik sinds lang mijne hoop gevestigd. Seraphinus bezit geen hart: de opvoeding die ik hem met zoo veel zorg heb gegeven, heeft hem tot een beschaafd

man gevormd; maar zijne natuur is dezelfde gebleven. Voortaan mogen wij op hem niet meer rekenen. »

Paulus vloog eerst aan den hals van zijnen pleegvader, en dan kuste hij de oude kranke moeder.

« Ik zal trachten te toonen, dat ik waarlijk uw zoon ben, » stamelde hij.

XI.

Nog nooit heeft een huwelijk meer opspraak gemaakt, dan het huwelijk van juffer Groede en Seraphinus Cannaart.

Sommige oude dorpsjuffers verklaarden, dat het schande was zich aldus te verlagen; en weêr andere meenden, dat de zoon van den schoolmeester nog veel te goed was voor haar. De burgerdochters schenen de zaak gansch anders te begrijpen, zij zegden:

« Die twee gelijken elkander als twee druppels water; zij zijn even leelijk en even loos. »

Op dag en uur dat het burgerlijk huwelijk moest plaats grijpen, stonden al de winkeliersdochters op den deurstoep, om naar het leelijke paar te kijken; en in al die voorname huizen werden de venstergordijnen opgelicht, tegen dat de stoet aankwam.

De nieuwsgierigen waren nogtans wel een beetje teleurgesteld. De stoet bestond uit den bruidegom, de bruid en den ouden schoolmeester. Het burgerlijk huwelijk gebeurde zonder plecht; en den volgenden dag werd het huwelijk van Seraphinus en Philomena op eene zeer eenvoudige wijze in de kerk ingezegend.

Daar waren goedwillige lieden uit het dorp die zegden: dat Philomena zoo handelde, omdat zij nog den grooten rouw over haren vader droeg; anderen zegden dat het was, omdat zij zich over de familie van haren man schaamde; doch die maatregel was alleen genomen, omdat de schoolmeester hardnekkig had geweigerd, van voor zich tegen de bruiloft eenen nieuwen frak en eenen hoed te koopen. Men hield ook geen feestmaal, en de nieuwgehuwden gingen niet op reis.

Er was te veel werk op het kantoor, zei de jonggetrouwde jufvrouw Cannaart; maar de grootste reden voor het te huis blijven was: dat reizen geld kost.

Op het gansche wereldrond was er geen mensch te vinden die er zich met zooveel ijver op toelegde, om in korten tijd veel geld te verdienen dan de nieuwe zaakwaarnemer Cannaart. Alles nam hij aan; groote en kleine, goede en slechte zaken; overal waar een oordje te verdienen was, zag men den zaakwaarnemer.

Buiten de zoogezegde zaakwaarnemerij was hij ook

advocaat van slechte zaken, *agent* van verzekering tegen alle soorten van gevaren en zielverkooper. Met dit alles won hij veel geld; nogtans vond Philomena dat hij te weinig won.

« Gij geeft u veel meer moeite dan vader, en verdient minder, » zegde zij.

Mijnheer Seraphinus Cannaart was nog geen drie volle maanden getrouwd, toen zijne vrouw zoo veel besparingen in het huishouden begon te doen, dat hij verscheiden maal daags zuchtte:

« Ik heb honger. »

Seraphinus had het inderdaad aan moeders tafel veel beter dan aan den disch in het groot huis. Er was wel een groot verschil tusschen de gerechten die bij jufvrouw Cannaart geboren Groede opkwamen, en den schralen kost die de schoolmeesteres opdiende, op haar withouten tafelken, dat met een ammelaken met blauwe en witte ruiten was overdekt; maar bij moeder Cannaart was er altoos spijs genoeg, en bij jufvrouw Cannaart was er altoos te weinig: en daarbij ergerde het Seraphinus sterk, dat zijne vrouw aan tafel al zijne bewegingen volgde; stak hij zijne hand naar eene schotel uit, hare oogen gingen mede, en greep hij, na een eerste tafelglas leêg gedronken te hebben, naar de bierflesch, dan ontmoetten zijne blikken de blikken zijner gade, die schenen te zeggen:

« Nog al bier. »

Naar het nagerecht durfde de rijkgetrouwde echtgenoot de vingeren niet uitsteken; maar bleef gelijk een kind zitten wachten, tot dat zijne gemalin hem iets op het bord legde; en dat iets was bijna altijd een appelken of een peerken; en dan at men nog altoos het beschadigde fruit eerst, terwijl de ongeschonden vruchten zoo lang in de kas bleven, tot dat er ook iets aan scheelde.

« Ach! waar is de tijd, toen ik des zomers op vaders boomgaard alles mocht plukken naar hartelust; » zuchtte mijnheer Cannaart dikwijls: « en des winters in moeders provisiekas maar hoefde te kiezen; » maar de zuchten slaakte hij altijd in stilte, want Seraphinus was niet alleen beheerscht maar overheerscht door zijne rijke gade.

Seraphinus zou zich in die keukenzaken nog hebben kunnen troosten, indien zijne vrouw hem meester gelaten had in het kantoor; maar de *despotieke* Philomena liet geene palen stellen aan haar gebied. In de deur tusschen het kantoor en de woonkamer had zij een spioenvensterken laten maken, en zoodra er iemand voor zaken kwam, stond de zorgvuldige zaakwaarnemersvrouw op haren post, om te bespieden en te luisteren. Moesten er zaken van belang verhandeld worden, dan vereerde de dochter van den te vroeg ontslapen heer Groede de cliënten met hare tegenwoordigheid; en werd er geld gestort, dan

streek zij het met eene zekere onrustigegejaagdheid in hare schorte, en droeg het in het ijzeren koffer waarvan zij zelve den sleutel hield.

Het was inderdaad hinderlijk voor den jongen zaakwaarnemer van zoo behandeld te worden: van elken dag rekening aan zijne vrouw te moeten doen, gelijk een huurknecht; van nooit genoeg te winnen en altijd te veel spijzen te gebruiken, maar bij wien kon de nieuwe mijnheer zich beklagen? bij wien vindt een man gelijk Seraphinus, die zijne ouders over het hoofd heeft gezien, en geen hart bezit, dat vatbaar is voor vriendschap, troost?

Seraphinus hoorde van vreemde lieden zeggen, dat de schoolmeester zijnen Paulus had vrijgekocht; dat er schikkingen werden gemaakt voor het huwelijk van den pleegzoon met een Limburgsch meisje; en dat de jonge lieden bij meester Cannaart gingen inwonen.

Bij het vernemen dezer nieuwmare werd Seraphinus woedend van spijt.

« Zoo! » zegde hij, « vader koopt Paulus vrij! De vreemdeling wordt vrijgekocht met mijn geld. Ben ik niet zijn eenige zoon? » en de ondankbare, die reeds vergeten had dat Paulus zich voor hem had geslachtofferd, begon middelen te beramen om zich te wreken.

« O dat zal niet gebeuren, » ging hij, na zich eenen oogenblik bedacht te hebben voort: « wat! Paulus zou

hier mettertijd eenen nest arme kinderen op de parochie kunnen kweeken, om mij schande aan te doen; ik heb reeds genoeg vernederingen van mijne vrouw uit te staan. »

Na deze overdenking trok de zaakwaarnemer zijnen kantoorjas uit, poetste zich wat op en snelde naar het ouderlijk huis.

Het was juist na schooltijd. De meester en zijne vrouw waren in de keuken over de aanstaande gebeurtenis aan het spreken, en Paulus was op weg naar zijne Anna.

De ouderlingen waren door de komst van hunnen zoon een weinig verrast: de moeder beefde en de meester werd rood; want het hinderde hem dat zijn zoon, die sinds zijn huwelijk nog geen driemal den voet in zijns vaders woning had gezet, hem thans kwam storen; want meester Cannaart kende zijnen zoon Serapinus te wel, om de oorzaak van zijn bezoek niet te vermoeden.

De looze Seraphinus begon alwêer eene voorrede uit te spreken, eer hij ter zaak kwam. Hij sprak voornamelijk van de liefde der ouders tot hunne kinderen en van de liefde der kinderen tot hunne ouders.

De schoolmeester schudde het grijze hoofd.

« God alleen weet, hoe zeer ik mijnen eenigen zoon bemin, » zegde hij; « en dat niettegenstaande al de teleurstellingen en vernederingen die hij mij heeft doen onder-

gaan. De ouderliefde is een gloed, die zelfs de ondankbaarheid niet kan uitdooven : de Almacht heeft die in onze harten gestort om alle andere liefdestralen te overschitteren.»

« Seraphinus, indien gij ooit vader wordt, zult gij begrijpen....... »

Een kreet der oude vrouw brak de rede af. De arme moeder die tot hiertoe had gepoogd hare aandoening te overmeesteren, was bij het slaken van eenen gil in bezwijming gevallen.

De zedesprekerij van den zaakwaarnemer had den ouden vader in zijn besluit niet doen wankelen; zijne opmerkingen hadden voor uitslag, dat het huwelijk van Paulus en Anna met nog grooteren spoed werd doorgezet.

XII.

De tegenwoordigheid van Paulus en Anna werkte weldadig op het gemoed der pleegouders. De oude vrouw mocht nu uitrusten van de vermoeienissen van een lang en lastig leven, en de meester vond zich uitermate gelukkig in het bijzijn zijner aangenomen kinderen.

Sinds Seraphinus bij Groede was gaan schrijven, waren de oude lieden bijna altoos alleen geweest; en die eenzaamheid had hun het leven verbitterd en hunne woning versomberd. Het jonge paar had het oude schoolhuis vervroolijkt door zijne jeudige liefde. Liefde is licht; liefde is zaligheid.

Terwijl Anna het huiswerk deed, neurde zij somtijds een liedje, en dat deed moeder onuitsprekelijk veel pleizier. Het was toch zoo lang geleden dat er daar iemand gezongen had. Seraphinus kon geen muziek noch

zang lijden, en dit had de moeder reeds van zijne wieg af kunnen bespeuren, hadde hij niet haar kind geweest; want hoe meer zij zong hoe luider, hij huilde.

De sombere Seraphinus was ook nooit vatbaar geweest voor huiselijk geluk; de huiselijke vreugd hinderde hem; dat was zoo zijne natuur.

Zoodra Paulus van den dienst was vrijgekocht begon hij zijn pleegvader in de school te helpen. Meester Cannaart gaf hem daarenboven afzonderlijke, lessen de vader had in stilte het plan gemaakt van Paulus voor het examen te bereiden, dat op het einde van het jaar 1843 door alle openbare onderwijzers voor de nieuwbenoemde provinciale schoolopzieners moest afgelegd worden; en kon hij zijn doel bereiken, kon Paulus in zoo weinig tijds de door de wet gevorderde kennissen verwerven, dan twijfelde hij niet of de gemeente zou, op zijn verzoek, den geliefden pleegzoon tot zijnen opvolger willen benoemen.

De verstandelijke vermogens hadden zich in den jongeling zeer laat beginnen ontwikkelen: wat hij op de schoolbanken niet had kunnen begrijpen was hem in het werkelijk leven duidelijk geworden. Hij bezat eenen krachtigen wil; bij hem was *willen*, sinds hij ouder geworden was, *kunnen*; hij studeerde vlijtig, deed verbazenden voortgang en toonde weldra door de manier op welke hij

den kinderen les gaf, dat hij het onderwijs niet alleen naar de letter maar ook naar den geest verstond.

Paulus legde op het bestemde tijdstip zijn examen met onderscheiding af, en door tusschenkomst van zijnen pleegvader was hij nog binnen zijn eerste huwelijksjaar gemeenteonderwijzer; de oude meester had ten voordeele van zijn pleegkind den schoolschepter nedergelegd; in de overtuiging dat Paulus voor hem en voor zijne echtgenoote zou zorgen tot den laatsten levensdag.

Ter gelegenheid van den schoolafstand werd Seraphinus ontboden om hem den staat van zaken voor te leggen. Vader en moeder toonde hem aan hoeveel huis en hof belast waren; en stelden voor van erve en huis als ook den geringen huisraad aan Paulus op lijfrent te verkoopen, voor eene bepaalde som, die zij in de gemeenzaamheid zouden opleven.

Seraphinus raadpleegde zijne Philomena en deze gaf hare tevredenheid te kennen door de volgende woorden :

« Wat geven mij uwe schikkingen, wanneer ik er niets van het mijne moet op toegeven. »

Gedurende een paar jaren leefde men in de schoolwoning in de onafgebroken zaligheid van huiselijken vrede. Geen enkel wolkje kwam het geluk belemmeren der brave pleegouders; en ook Anna en Paulus leefden gelukkig in het gestadig genot en de weelde van het stille

buitenleven. Door de koesterende liefde der pleegkinderen had moeder Klara nieuwen levenslust gekregen; maar geene nieuwe krachten, geene nieuwe gezondheid.

Op zekeren morgen verliet zij op het gewoon uur hare slapstede niet; zij liet Seraphinus roepen om hem voor de laatste maal te zegenen, en afscheid te nemen van hem dien zij nooit opgehouden had te beminnen. Zij zegende ook Paulus en Anna kuste haren weenenden echtgenoot, legde dan het matte hoofd op den peluw en sluimerde zachtjes in, om nimmer te ontwaken.

Geen rouwfloers omkransde bij de dood der geliefde Klara den schedel van den ouden schoolmeester; geen rouwkleed omsloot zijne borst; maar daar binnen heerschten droefheid en rouw. Na het scheuren van zijn huwelijksband voelde hij zich losgerukt van de gansche wereld, zijne ziel reikhalsde naar zijne tweede ziel, naar zijne Klara.

« Paulus! » zoo sprak hij zijn pleegkind aan, « de bede die ik sinds vele jaren naar den Hemel heb gestuurd is verhoord geworden. Seraphinus heeft eenen stand in de maatschappij verkregen, die mijne verwachting verre overtroffen heeft: en gij ook, mijn lieve zoon, hebt eene kostwining. De vurigste wensch mijns levens is dus vervuld; en wanneer de goede God mij oproept, kan ik antwoorden :

« Heere ik ben bereid. »

« Paulus, kind, waarom bedroeft gij u? » onderbrak de grijsaard zich zelven; « staat er niet geschreven: Zij die er velen zullen onderwezen hebben naar de rechtvaardigheid, zullen blinken als sterren in alle eeuwigheid. »

« O mijn lieveling, » sprak de ouderling meer en meer begeesterd: « gij weet niet hoe gerust, hoe gelukkig ik ben bij het ingaan der eeuwigheid. Thans gevoel ik de vruchten van hetgeen ik als onderwijzer gedaan heb. Nu gevoel ik dat ik door mijne pogingen tot het verbeteren van den mensch, schatten verzameld heb voor de maatschappij, die zich mettertijd zullen uitbreiden over alle standen. De vruchten van het onderwijs maken eene onstoffelijke macht, die niemand kan beteugelen, niemand kan vernietigen. Door hen zal men eenmaal de wereld veroveren.

« Neen, Paulus, de onderwijzer is geen ellendeling, gelijk Seraphinus hem afschildert. Zijn lot kan rampzalig zijn naar het stof, maar naar den geest is het eerlijk en grootsch. »

Indien er iets de hooge zaligheid van des schoolmeesters laatste dagen overschaduwde, dan was het de gedachte dat zijn eigen zoon een der weinige uitgezonderden was, op wien de kracht van het onderwijs niets vermocht.

« Hadde ik de natuur van Seraphinus kunnen be-

dwingen, » zegde hij tot Paulus, » dan hadde ik durven uitroepen :

« Het onderwijs is almachtig! »

« Maar ziet gij » zegde de grijsaard na zich een weinig bedacht te hebben : « bij alles wat geschapen is vindt men misvormingen; en Seraphinus heeft eene misvormde ziel. Dat de goede God hem genadig zij. »

Meester Cannaart was tot onderwijzer geboren; onderwijzende was hij door het leven gegaan; en hij onderwees nog in den dood.

Op weinige uitzonderingen na werd de rechtveerdige man bij zijn overlijden algemeen betreurd. Zij die geenen dankbaren traan op zijn graf offerden waren alleen heerschzuchtigen die door zijne deugd in de schaduw waren gesteld.

Sedert de dood van vader Cannaart zag men Seraphinus in het schoolhuis niet meer. De zaakwaarnemer achtte zich te verre boven den schoolmeestersstand verheven, om familiebetrekkingen te onderhouden, die hij en zijne Philomena als eene vernedering beschouwden.

Seraphinus schaarde zich bij elke gelegendheid aan de zijde van den burgemeester en van de geestelijken; en zijne vrouw had geen de minste vriendschapbetrekkingen, zij had te veel bezigheden. Vooreerst had zij de *contrôle* op het kantoor, dan de zorg van haar huishouden; en op

het einde van het eerste huwelijksjaar had de Hemel haar eenen zoon geschonken, die zij zelf voedde en verzorgde.

Wanneer de pleegbroeders elkander op de straat ontmoetten, nam Paulus zijne klak af, en Seraphinus kwam eens eventjes aan zijnen hoed, daarmede scheen alles tusschen hen afgedaan.

XIII.

De volgende nieuwjaardag was een sombere dag voor mijnheer en madam Cannaart-Groede; er kwamen geene bezoeken en bijna geene gelukwenschen. Wel hadden de lantaarnopsteker en de schoorsteenvager in den morgen aangebeld; maar zij waren beide met een gegrom door de meid weggezonden; zoo was het order; en daarenboven was de goede sloor ook niet te best gezind: uit reden, dat zij des morgens voor haren gulhartigen gelukwensch ook noch kruis noch duit had gekregen.

De zaakwaarnemer en zijne vrouw waren in den namiddag eens tot aan de pastorij gegaan; om den dorpsherder een zalig jaar te wenschen: daar werd hun een glas gemeenen wijn aangeboden; en dit maakte Philomena nog zuurder dan zij reeds was; ja, zoo wrevelig, dat zij knorrend naar huis keerde; terwijl haren echtgenoot, die

er zijnen witten halsdoek had voor aangedaan, met hare gelukwenschen voor de vrouw van den burgermeester gelastte; zonder hem op het onontbeerlijk bezoek te willen vergezellen.

Zoodra Philomena te huis kwam, wierp zij hoed en mantel af; maar haren ouden pels, die sterk door de mot beschadigd was, hield zij aan, om in het kantoor, waar geen vuur was aangelegd, in de papieren van haren man te gaan snuffelen.

« Het zal er dit jaar met de rekeningen schoon uitzien, » knotterde zij in zichzelve, terwijl zij de boeken doorzag: « weinig is er binnen gekomen, maar veel is er uitgegaan. Hij mag er staat op maken, dat hij mij ditmaal met geene halve rekeningen zal paaien, gelijk het voorleden jaar. Ik wil weten, of wij vooruitkomen of ten achter gaan. »

Tot op den oogenblik dat Seraphinus den huissleutel in het deurslot deed krassen, bleef zij in het kantoor arbeiden; en toen sloop zij zachtjes op de teenen naar de keuken, en begon het slapend kind te wiegen, juist alsof het kreet.

« Hoe was het ginder? » vroeg zij, zoodra Seraphinus het hoofd in de keuken stak.

« Niet t' huis, » was het kort antwoord.

« Dan hebt gij zeker in de herberg gezeten, » hernam de vrouw: « een schoon begin voor den eersten dag

van 't jaar. Het legt er zich weêr op aan om weinig te winnen en veel te verteeren. »

« Wie wint er weinig, en wie verteert er veel? » zeî de zaakwaarnemer: « ik ben eens tot in het gemeentehuis geweest om de plakkaarten te lezen; en daar had ik belang bij. »

« Al plakkaarten van notarissen en deurwaarders, » mompelde de vrouw; « toen vader zaliger leefde, waren het al plakkaarten van mijnheer Groede, en nu? »

« Och, God! wat is het ongelukkig boven zijnen staat getrouwd te zijn, » zuchtte de zaakwaarnemer inwendig; en luid voegde hij er bij:

« Eene schoone manier van het nieuwjaar in te stellen, Philomena. »

« Wat scheelt mij het oude of het nieuwe jaar? » antwoordde de booze vrouw; « dat maakt mij geen duit armer of rijker. »

Een paar dagen later had Seraphinus de rekening van het verloopen jaar opgemaakt, en daaruit bleek dat de zaakwaarnemer in dit jaar twee duizend franken meer had gewonnen dan verteerd.

Hij was over dien uitslag zoo verblijd, dat hij de rekeningen met fierheid aan zijne vrouw voorlegde.

« Heere! sta ons bij, » riep Philomena, zoodra zij de cijfers goed had overzien: « wij zijn dit jaar alweêr

drie duizend franken verachterd; » en zij begon te huilen gelijk een bandhond.

« Gij bedriegt u, lieve, » troostte Seraphinus; « na de uitgaven afgerekend te hebben, is er nog twee duizend frank *boni*. »

« Hewel! twee duizend frank *boni*, » kreet de zaakwaarnemersdochter: zijn wij dan geen drie duizend frank ten achter gegaan? Vader won vijf duizend frank zuiver. Blijft twee van de vijf geen drie? Is dat geen drie duizend minder? »

« Zoo mocht de duivel met u rekenen, satanswijf dat gij zijt; » mompelde Seraphinus binnen 's monds; maar luid durfde hij zijne vrouw niet tegenspreken.

« Laat eens zien, » zegde Philomena, en zij begon weêr in de boeken te bladeren, « laat eens zien hoeveel geld er dit jaar is ingekomen, waar gij niet dadelijk intrest hebt van gegeven; in plaats van eene kleinigheid toe te vragen. »

« Die tijden zijn voorbij, » antwoordde de man schuchter.

« En waarom zijn ze voorbij? » riep Philomena meer en meer opgewonden; « ja, waarom zijn ze voorbij? omdat gij geen vertrouwen weet in te boezemen; omdat gij.... »

« Omdat ik de zoon van eenen schoolmeester ben, niet waar? » onderbrak Seraph.

« Vermits gij het zelf zegt, moet het wel waarheid wezen. » was het antwoord.

« Ja, zoo is 't, » ging ze voort: « het kantoor vervalt bij gebrek aan deftigheid, bij gebrek aan vertrouwen. »

« Hoe! » riep Seraphinus ten einde van zijn geduld: « Ben ik minder deftig dan de oude Groede? Ga ik minder ter kerk? Leg ik minder centen in de schaal? ben ik niet zoo treffelijk gekleed? »

« Gekleed! » zei Philomena; « nooit zijt gij zoo belachelijk als op de hoogdagen. Uw beste goed staat u als een gebedeld pak. »

« Genoeg! » bulderde de zaakwaarnemer; « dat moest gij allemaal geweten hebben, eer wij trouwden. »

Daarmede liet hij zijne vrouw het laatste woord, en ging in een register zitten bladeren.

De praktijk der zaakwaarnemerij van mijnheer Groede zaliger was inderdaad verminderd; dat moest Seraphinus bekennen; maar hij hield zich daarom niet overtuigd dat dit uit oorzaak van zijne afkomst was, of uit zijne handelwijs ontsproot. Hij had op alle mogelijke wijzen den ouden patroon nageaapt; en was met bijna al de personen waar hij mede handelde in betrekking gebleven.

Seraphinus stelde zich voor dat het verval zijner praktijk aan eene verborgen oorzaak was toe te schrijven. Geld winnen en groot schijnen was van kinds af het doel

geweest van het streven des schoolmeesterszoons; en nu hij bij gebrek aan geldgewin ongelukkig was; nu hij uit hoofde zijner geringe winst gestadig in tweedracht met zijne vrouw leefde; legde hij er zich met hart en ziel op toe om de hinderpaal van zijn geluk te ontdekken.

Dagen en nachten studeerde hij, dagen en nachten wikte en woog hij alle omstandigheden; en reeds waren er sinds dien rampzaligen nieuwjaardag een zestal maanden verloopen; wanneer eene kleinigheid hem op het spoor der nagejaagde oorzaak van zijn verval bracht. Seraphinus was al te oppervlakkig geweest in zijne nasporingen. Verborgen oorzaken liggen in de diepte.

Eens terwijl hij treurig vóor zijnen lessenaar zat, bracht zijne echtgenoote eenen jongen landbouwer binnen, die jaren lang nevens hem op de schoolbanken had gezeten; en een der beste leerlingen van zijnen vader had geweest.

« Mijnheer Cannaart, » sprak de jeugdige boer: « vader was gewoon hier zijn geld te plaatsen; wilt gij mij eens uwe voorwaarden uitleggen? »

« Met het meeste pleizier van de wereld, » antwoordde de zaakwaarnemer met eenen loozen glimlach, dien hij gaarne voor bevallig had doen doorgaan.

« Uw vader betaalde ons één frank ten honderd, tot den oogenblik dat het geld geplaats werd; en later trok hij drie ten honderd. »

De jongeling schudde bijna onzichtbaar het hoofd; en Philomena die volgens gewoonte was blijven luisteren, nam haren echtgenoot het woord af:

« Drie ten honderd is een schoone intrest, » viel zij in : « te weten als er geen gevaar van verlies is, gelijk bij ons. Wij staan als waarborg voor uwe penningen. »

De jonge boer liet de echtgenooten uitspreken, en dan antwoordde hij:

« Zoo komen wij tot geen accoord. »

« Vijf ten honderd is thans den wettigen intrest: vijf en één dat ik u betalen moet, tot dat het geld geplaatst is: vijf en één is zes. »

« Ik zou drie ten honderd trekken, en de helft van zes is drie. Dus zou ik juist de helft trekken van den wettigen intrest; wat omtrent gelijk zou staan met het gemis der helft van mijn kapitaal. Is het niet zoo dat uw vader ons leerde rekenen, mijnheer Cannaart? »

Seraphinus stond als van den bliksem geslagen. Daar kwam hij plots tot de wezentlijke ontdekking van het geheim waar hij dag en nacht had naar gezocht. Het verstandelijk onderwijs dat meester Cannaart den kinderen had gegeven, droeg zijne vruchten: de oude lieden waarmede mijnheer Groede en zijne collegas hadden gehandeld, waren meestal bij den Heer, of hadden hunne zaken aan hunne kinderen overgelaten. Het onderwijs moest alle dergelijke *speculatiën* te niet doen.

De zaakwaarnemer en zijne vrouw redeneerden nog lang met den jeugdigen landbouwer; maar men kwam tot geen accoord. De cliënt zegde:

« Dan kocht ik nog liever staatspapieren »

« Philomena, » zeî Seraphinus wanneer de boer de deur uit was; « Pbilomena, *ik ben de laatste zaakwaarnemer*. »

« Wordt gij gek, » zeî de vrouw, toen ze zag hoe bleek en ontsteld de zaakwaarnemer haar beschouwde. « Had vader zich aan boerenklap moeten storen! »

« Ik ben de laatste zaakwaarnemer, » herhaalde Seraphinus. « Geen sterveling zal onze baan nog willen bewandelen. » en nu ontsluierde hij zijne bemerkingen.

« Bezie de boeken; in vaders vijf laatste levensjaren zult gij bemerken dat de winst van jaar tot jaar afnam, naarmate dat de jonge lieden zich met de zaken begonnen te bemoeien.

« Eer het tien jaren verder is zullen boer en burger een verstandelijk onderwijs genoten hebben; en denkt gij dat er dan nog iemand een zaakwaarnemer zal gebruiken?

« Een man die onderwezen is steunt meer op zedelijke dan op stoffelijke waarborg. Hij heeft meer vertrouwen in eenen notaris zonder fortuin; in eenen advocaat zonder geldmiddelen dan in eenen rijken zaakwaarnemer; omdat de zaakwaarnemers op weinige uitzonderingen na, hun vermogen op eene verborgene wijze hebben verkregen.

« Verder heeft men nog de bankiers, bij wie de gelden, door eene maatschappij die vaste kapitalen heeft daargesteld, gewaarborgd worden. Is het niet zoo, vrouw? »

« Ik wenschte dat de laatste schoolmeester...... »

Seraphinus gaf geen acht op dien uitval; hij was aan zulke dingen gewoon; want hadde de satan al de personen moeten halen, die Philomena en hare gelijken hem toewenschte, de halve wereld ware ontvolkt.

Seraphinus en Philomena bleven nog lang over hunnen toestand spreken.

« Zoo kan het niet langer voortgaan, » zeî de man ten slotte.

« Zeker niet, » zeî de vrouw, « anders worden wij op den duur nog armer dan de schoolmeester Paulus; ik weet toch niet hoe de boeren het in hun hoofd gekregen hebben, van hunne kinderen te doen leeren, en zoo de broodwinning van alle eerlijke zaakwaarnemers te niet te doen. » En Philomena begon te weenen.

« Ik zou er nog zoo veel niet omgeven; » nokte zij eindelijk: « maar mijn zoon, mijn Luciaantje moet eenmaal rijk zijn; machtig rijk; al moest ik mijne laatste duit op het spel zetten. »

De jonge landbouwer had Philomena eenen wenk gegeven. Waarom zou zij in de fondsen niet spelen; vermits boer en burger het durven wagen. Waarom zou ze

niet beproeven, in eenen tijd dat iedereen den waaghaals wilde spelen, en er met een eerlijk bedrijf geen duit meer te verdienen was.

Philomena was eene booze vrouw, die voor de slechtste dingen niet zou teruggeweken zijn; maar zij was eene goede dochter geweest, en zij was ook eene goede moeder.

Haren vader had zij eenen onbeperkten eerbied toegedragen; en haar kind beminde zij zoo innig; dat zij die de zelfzuchtigheid zelve was, des noods alles zou opgeofferd hebben voor haar kind. In alle hare gesprekken kwam de naam van haar kind voor; en wanneer zij met haren man krakeelde, moest hij gedurig hooren :

« Zoo ik het niet liet voor mijn kind, ik zou.... »

Bij dit alles was Luciaantje het ongelukkigste schepsel dat men zich verbeelden kan. Toen het drie jaar oud was, liep het nog in den rolwagen, zoo slap was het; en de klanken die het uitbracht geleken meer op kreten dan op woorden.

Dat alles bemerkte de moeder niet. Moederliefde verblindt: Philomena vond haar kind schoon en verstandig.

« Zie eens wat grimmassen het maakt om ons te doen lachen; » zegde jufvrouw Cannaart eens tot hare meid.

De arme moeder zegde dit juist op ongepasten tijd.

Zij had kort te voren hare meid op de onbeschofdste wijze voor een dom schepsel uitgemaakt; omdat zij de

melk had laten overloopen; en deze wilde haar die schuld doen boeten.

« Grimassen » zegde zij, « zal hij ooit iets anders doen dan grimassen maken. Hij heeft zijn grootvaders draaiende oogen; en hij knabbelt op zijne voortanden gelijk Peer den beerleiders aap. »

Wat Philomena bij dit antwoord gevoelde, is niet uit te drukken. Zij de vrouw zonder de minste zedelijke waarde; de vrouw zonder hart; de vrouw die ongevoelig was aan eer en schande, wanneer het haar stoffelijke belangen gold voelde zich voor de eerste maal haar levens beleedigd. Beleedigd in de eenige schepselen die zij ooit beminde : haren vader en haar kind.

De droefheid der ongelukkige moeder was zoo hartverscheurend, dat de onbeschaafde dienstmeid, die het recht had meenen te bezitten hoon voor hoon te geven; voor hare meesteres op de knieën viel om vergiffenis bad en weenend zeî:

« Bemin ik hem ook niet? het arm onnoozel kind. Heb ik het niet verzorgd, gestreeld en gekust gelijk zijn eigen moeder. »

De tranen der moeder hadden het hart der vrouw voor eenige stonden verteedert. Het scheen haar dat zij de meid iets schuldig was voor de liefde die zij Luciaantje vroeger had betoond.

« Barbara, ik vergeef het u, om mijn kinds wil; want eene andere meid zoude het nog meer kunnen verachten en nog minder beminnen; maar gij weet niet wat gij gedaan hebt. » En Philomena drukte de hand op het hart om te toonen dat zij leed.

Het was te betreuren, dat de teêrhartigheid der zaakwaarnemersdochter zoo spoedig verdween. Zij was zoo belangwekkend, ik zou bijna kunnen zeggen schoon, in al den glans harer moedersmarten. Zij was het sprekend bewijs dat het onedelste schepsel der aarde vatbaar is, voor edele indrukken. Dat er in de door de goudzucht verdierlijkte nog altoos iets overblijft van den mensch.

XIV.

Ten gevolge der samenspraak van mijnheer en madam Cannaart over de berekening van den jongen lanbouwer was er eene merkelijke verandering in hunne handelwijs gekomen. De zaakwaarnemer had zijnen ouden kantoorjas verwisseld tegen eenen splinternieuwen kamerok met roode en groene ruiten; en zijne vrouw had hem eenen wintermantel gekocht van kostelijk laken en eenen hoed van het laatste model.

Seraphinus had ook eenen nieuwen titel gekregen. Hij was agent geworden van naamlooze maatschappijën, die van millioenen franken sprak als van roode duiten; ten gevolge van dien titel, van dien niewen mantel en hoed, en tabbaart, nam hij eenen toon aan, als ware hij de keizer van Marocco geweest.

Alle weken reed hij twee of driemaal naar de stad

en dan zag men hem op de beurs; vóor en na de beurs zag men hem in sommige koffiehuizen, op de menschen, die geld hadden, staan loeren, gelijk de kat op de muis.

Madame Cannaart had ook haren opschik veranderd. Op modeartikelen was zij niet sterk gezet; zij gaf het liever in het deftig af, en dien ten gevolge liet zij op haren trouwhoed met twee veêren, eene derde pluim steken, en op haar verslenst zijden kleed legde zij twee nieuwe *flottants:* en dit in een tijdstip dat er nergens *flottants* waren te bespeuren.

Alleen het oude huis veranderde niet. Het stond daar nog altoos met zijne zwarte tronie en zijne groene glazen oogen, door de ijzeren traliën als door eenen bril te kijken; als of het de menschen wilde verschrikken.

Moest men de oude dienstmeid gelooven, die soms in het kruidenierswinkeltje, waar men aan den toog schonk, eenen uitval op hare meesters deed, terwijl zij een borreltje nam tegen het flauwvallen; dan waren mijnheer en madame niet gelukkiger met den nieuwen *agentstitel*, dan met den ouden zaakwaarnemerstitel alleen. Mijnheer en madame lagen gedurig in twist, zegde zij; en wanneer er boeren komen, om intrèsten te eischen, of hun kapitaal terug te vragen, voegde Barbara er op een eeuwig zwijgen bij, dan ging het nog erger. Dan zijn zij alle beide zoo boos, zegde zij, dat de boeren op de tafel slaan ter-

wijl mijnheer zijnen lessenaar met de vuist klop geeft.

Neen, neen, ook bij de Cannaarts was uiterlijk pracht geen bewijs van vooruitgang. Wat vader Groede met zijne gepoederde pruik had bijeengescharreld, werd door den schoonzoon, die thans eene fluweelen grieksche muts met gouden kwispel droeg, in algemeenen overleg, met zijne in pluimen getooide Philomena, in de waagschaal gesteld; en de gelden, die er langs het achterpoortje waren binnen geslopen, stroomden er langs de voordeur uit.

Op zekeren avond kwam Seraphinus veel later dan gewoonte van de stad. Philomena zat sinds lang, in zichtbaren angst op haren echtgenoot te wachten. De fondsen waren den dag te voren sterk gedaald; en men sprak van het bankroet van een voornaam bankhuis.

Wie schetst de verslagenheid van Philomena, wanneer haren man te huis kwam.

De geldhandelaar, de verstandige, de godvruchtige, de voorbeeldige Seraphinus was dronken. Dronken voor de eerste maal zijns levens! dronken! en wat mocht er gebeurd zijn? Hoe was het met de geldspeculatiën vergaan? Welke verliezen hadden zij geleden? Helaas! uit de woorden van den bedronkene was niets op te maken. Nu kreet hij eens, dat hij een verloren man was; en dan zegde hij, dat hij de eeuwigdurende beweging had uitgevonden, en nu voor altijd rijk was.

Des anderdaags 's morgens ging er in de slaapkamer van den zaakwaarnemer zulk een droef gehuil op, dat de dienstmeid aan den boventrap op de klaagtonen ging luisteren. « Geruineerd! geruineerd! » klonk het verscheiden maal door de akelige ouderwetsche slaapkamer van Seraphinus en Philomena. « Geruineerd, en geen hoegenaamde reddingsmiddelen. »

Toen de geldhandelaar beneden kwam, sprak hij tot de dienstmeid :

« Barbara, de grootste misstap, die een burgersjongen kan begaan, is, eene rijke vrouw te trouwen. »

XV.

Terwijl Seraphinus en Philomena bij al hun praalvertoon in oneenigheid leefden, heerschte er in de woning van Paulus liefde en eendracht. De jonge onderwijzer hield zich ijverig met zijn school- en tuinwerk bezig. Wel was er geene weelde in het schoolhuis; want Paulus verdiende weinig; veel minder zelfs, dan zijn pleegvader zaliger, en had reeds twee kinderen: maar Paulus was zoo gelukkig, dat hij zijnen schoolmeestersstoel met houten zitting, tegen eenen senatorszetel niet hadde willen verruilen. Paulus was rijk in zijn eigen oogen. Hij en zijn gezin bezaten de grootste schatten der aarde, rust en gezondheid. De schoolmeester zelf had kracht en levenslust. Anna was schoon en bloeiend, als de pas ontloken roos in het morgenuur, en de kinderen geleken aan twee frissche rozenknoppen van den zelfden stam. In de blikken van den drie-

jarigen Raphaël begon reeds de dageraad van eenen helderen geest te tintelen: en de blauwe oogjes van Maria voorspelden reeds, dat zij eens vatbaar zou zijn voor liefde en vriendschap. Helaas! waarom is het menschelijk geluk zoo broos, zoo wankelbaar; dat zij die kommerloos en gelukkig insluimeren zoo dikwijls gewekt worden door een jammerkreet.

De thyphus die sedert eenigen tijd het schoone Vlaanderen verarmde en ontvolkte, sloop op zekeren nacht in de woning van den tot hiertoe zoo gelukkigen dorpsonderwijzer. Hij fladderde het beddeken der kinderen voorbij, naar de sponde der ouders, en drukte zijnen brandenden stempel op het voorhoofd van Paulus.

Eenige dagen later was de arme vader een lijk, en zijne lieve echtgenoote eene ontkleurde bloem op een geknakten stempel.

Seraphinus, de eenige bloedverwant van het schoolmeestersgezin had het lijk van Paulus naar het graf vergezeld, maar scheen zich verder om de schier stervende vrouw niet te bekreunen. Tweemaal had de droeve weduwe hem te vergeefs laten roepen. Zij gevoelde dat de dood haar met rasse schreden naderde; en zij had hem eene mededeeling van belang te doen.

Zij spande hare laatste krachten in, en schreef hem het volgende:

« Lieve neef, binnen weinige oogenblikken zal ik opgehouden hebben te leven. Wees de voorspreker mijner kinderen bij mijnen oom Antoon Van den Broeck, grondeigenaar te X. »

Uwe stervende nicht
Anna Van den Broeck.

Seraphinus zat wanhopig met het hoofd op de handen vóor zijnen lessenaar, te studeeren hoe hij best uit den geldcrisis zou geraken, waardoor zijne faam op het bezwijken stond, toen hem dat briefje werd afgegeven. Hij had reeds berekend voor hoeveel hij de goederen zijner vrouw, het huis inbegrepen, zou kunnen verpanden, en wat hij nog wel van onroerend goed tot geld zou kunnen maken; maar hoe hij ook rekende en telde, hij kwam tot geenen gunstigen uitslag.

Eindelijk sprak hij:

« Dat zou goed kunnen uitvallen. »

Seraphinus die de geschiedenis van Anna Van den Broeck en van den ouden oom kende, trok zijnen tabbaard uit, nam mantel en hoed, en trok, terwijl hij voortsnelde naar het schoolhuis, zijne handschoenen aan.

Toen hij daar kwam, had men juist de vensterluiken toegedaan en, de deur op 't slot gezet. De ziel van Anna had zich met de ziel van Paulus vereenigd, en de twee kinderen waren in den tuin met elkander aan het spel,

zonder nog te weten, dat moeder hen verlaten had; zonder te weten, dat zij nu alleen in de wijde wereld stonden, gelijk twee jonge zwaluwen, die de ouders hebben achtergelaten, bij hun vertrek naar beter oord.

Neef Seraphinus riep de kinderen binnen, en begon, zonder verder op de kleine te letten, orders te geven voor de begrafenis, en ook voor het huishouden; want de arme vrouw, die de zieke had opgepast, moest met de kinderen bij het lijk blijven, tot dat het ter aarde was besteld.

Op een behoorlijke wijze sloot hij koffers en kassen, zonder te zien wat er in lag, en stak de sleutels in zijnen mantelzak. Verder zond hij iemand naar den vrederechter; om alles te verzegelen, en toen ging hij zelf naar den koster, om den lijkdienst te bestellen.

Wanneer de zaakwaarnemer die openbare blijk van liefdadigheid had gegeven, keerde hij huiswaarts, om een rouwbrief te schrijven aan mijnheer Van den Broeck.

« Ik heb iets van belang op te stellen, » zegde hij tot zijne vrouw, die hem in het kantoor volgde, « en zou gaarne alleen zijn. »

De zaakwaarnemer maakte drie verschillige opstellen, die hij, zoodra ze voltooid waren, onbermhertig verscheurde, om een ander te beginnen. Eindelijk glimlachte hij met zekere zelfvoldoening, plooide dan den brief met

rouwboorden zorgvuldig, drukte zijnen zegel in het zwart lakrondeken, dat hij met zorg had gemaakt, en schreef dan met schoone letter het adres op den omslag.

Wanneer dat groot werk volbracht was bleef hij het met welgevallen nog eenen oogenblik bekijken; en bracht dan het belangrijk opstel zelf naar den post.

Des avonds maakte Seraphinus aan Philomena zijn plan bekend, en deze gaf er, tot zijne groote voldoening hare goedkeuring aan.

De vereffening in het sterfhuis van Paulus en Anna werd met spoed voortgezet. Seraphinus werd tot voogd der arme kinderen aangesteld; en, nadat de voogd daar er meer lasten dan voordeelen waren volgens de wet, voor de weezen, afstand der ouderlijke nalatenschap had gedaan, werden huis, huisraad en hof verkocht, om de schulden te betalen; en hiermede scheen den last van den voogd volbracht.

« Wie zal er voor die twee kleine schaapkens van kinderen zorgen; » sprak een geringe burgervrouw tot hare vriendin, die met haar naar den koopdag in het sterfhuis was gekomen. « Zie, indien de mijne wat grooter waren, ik name ze zelf in. Zij zullen zoo moeten sukkelen, och arme! »

« Ik heb hooren zeggen, dat er mijnheer Cannaart voor zorgt, » was het antwoord.

« Mijnheer Cannaart! » hernam de vrouw; « ja, indien

er wat te plukken viel. Geloof mij, die schijnheilige pennelekker is eene echte roofvogel. »

« Die arme bloôkens zijn wel te beklagen, » hernam de andere huismoeder. Hoe goed het gaat of niet, het zijn toch kinderen zonder ouders. » En zij vaagde hare tranen af met heuren blauwen voorschoot.

Nog denzelfden dag werd er overal van mijnheer Cannaart's groot liefdewerk gesproken. De zaakwaarnemer had de twee kinderen ten zijnen koste, tijdelijk bij brave burgersmenschen uitbesteed; en Philomena had ook haar goed hart getoond; zij had den kleinen jongen, bij den kleermaker, de maat laten nemen voor een schoon rouwkleed.

« Wat met aarde gedekt is, wordt gauw vergeten, » zegt het spreekwoord; en dat was ook het geval met de brave lieden uit het schoolhuis. Zoodra de kinderen naar behooren uitbesteed waren, werd hun ongeluk op den achtergrond der gebeurtenissen geplaatst; uit hoofde, dat de typhus dagelijks nieuwe familiën in rouw dompelde, en de gansche gemeente in verslagenheid bracht.

XV.

Seraphinus had zich in zijne verwachting niet bedrogen. Hij kreeg antwoord van Anna's oom, met verzoek van hem in het belang der kinderen eens te komen spreken; en zoo het mogelijk was, het zoontje zijner nicht mede te brengen.

Uit den inhoud van den brief bleek, dat de oude heer zeer bedroefd moest zijn.

De zaakwaarnemer maakte zich dadelijk gereed voor de reis; en Philomena, die waarschijnlijk dien uitslag van den afgezonden brief had verwacht, had juist het rouwgewaad van Raphaël bij tijds in gereedheid, om af te reizen.

Wanneer het zoontje van Paulus met het schoone rouwkleed aan, waar een hagelblank halsbandje was omgeslagen, gereed stond, om met zijnen voogd het huis

te verlaten, keken Seraphinus en Philomena gelijktijdig elkander in de vochtige oogen. Zij weenden allebeî, en hadden beide hetzelfde gedacht.

Zij weenden over het groot verschil, dat er tusschen Luciaantje en Raphaël bestond. Het rouwgewaad maakte het kind nog bevalliger en zijne schoone bruine oogen tintelden verstandiger dan ooit, van over het met rouwkrip overtrokken klakje. Nu zij de twee kinderen met elkander vergeleken, zagen zij eerst, hoever Luciaantje tegen de wees ten achter was; en voor de eerste maal huns tevens bespeurden de ouders een teeken van waanzin in den weifelenden blik van hunnen zoon.

Bij die opmerking zag Philomena haren echtgenoot met droefheid vertrekken; voor de eerste maal haars levens gevoelde zij behoefte om bij hem te zijn, om met hem over hun kind te spreken; en nu ging hij heen met een vreemd kind, en zij bleef alleen met den onnoozelen; want, zij zag het wel, Luciaantje was onnoozel. Maar Seraphinus moest voort; niet in het belang der wees, maar in zijn eigen belang. Philomena moest verstandig zijn. Zij moest hare droefheid in haar moederhart opsluiten, tot Seraphinus terug kwam, want voor niets ter wereld had zij hare vrees aan vreemden te kennen gegeven.

Terwijl haar man op reis was, beproefde zij op alle mogelijke wijze om uit haar zoontje, dat zes maanden

ouder was dan Raphaël, een verstandig woord te krijgen; hem iets te doen zeggen, dat zij met blijdschap aan zijnen vader zou kunnen mededeelen; maar, o bittere teleurstelling! bij elk middel dat zij beproefde, werd hetgeen zij vreesde meer en meer bewaarheid.

Gelijk een akelig vonnis bleef de verstandigen afscheidsgroet van den kleinen Raphaël der bedroefde moeder tegen klinken.

« Dag, lieve nicht, had hij haar bij zijn vertrek toegeroepen. Ik zal neef onderwege geen last aandoen; en als ik wederkeer, zal ik Luciaantje mijn printenboek schenken; » had hij er bijgevoegd.

En *haar* kind! wat zegde *haar* kind?

Helaas! het uitte slechts hartverscheurende tonen, die de laatste hoop wegrukten uit het bedroefde moederhart.

Wanneer de zaakwaarnemer te huis kwam, was het dadelijk te bemerken dat zijne reis eenen goeden uitslag had bekomen; want niettegenstaande de ongelukkige mededeelingen zijner vrouw, die ook tranen in zijne oogen hadden verwekt, arbeidde hij den volgenden dag met veel meer lust dan te voren; en toen hij twee dagen later naar de stad reed, werd er eene met goud gevulde beurs in zijn rijtuig gedragen; en Raphaël vertelde aan Luciaantje, die bij het venster in zijn zetelstoeltje zat, dat neef Seraphinus die beurs met geld van den ouden oom had gekregen.

Philomena verhaastte zich die omstandigheden aan haren man bij zijne te huiskomst mede te deelen.

« Hoe hadden wij ooit kunnen denken, dat het kind verstand genoeg had, om zoo iets op te merken, » zeide Seraphinus. « Wij hadden vastgesteld van hem een drietal dagen hier te houden, om hem zijne reisindrukken te doen vergeten. Thans dunkt mij, dat er meer tijd noodig is om den knaap van het spoor te brengen; want het schijnt mij toe, dat hij een goed geheugen heeft voor zijne jaren.

« Neen, wij mogen den vogel zoo spoedig niet laten vliegen, » antwoordde de vrouw. « God weet wat er van zou komen; en daar hij zeer goed met Luciaantje weet om te gaan, doet hij mij meer voordeel dan nadeel. »

Bij deze bemerking liet de moeder eenen diepen zucht. Zij dacht weêr aan het verschil, dat er tusschen Luciaantje en Raphaël bestond; en nadat men nog eenigen tijd over het vooryal had gepraat, werd er besloten, dat Raphaël voor eenen onbepaalden tijd bij neef en nicht zoude blijven.

« Hoe zijn de zaken vergaan? » vroeg Philomena.

« Goed » was het antwoord.

« Hebt gij die.. en die... kunnen paaien? »

De zaakwaarnemer die sedert eenigen tijd het hoofd boog onder der indruk der omstandigheden, schcot zich kaarsrecht.

« Vrouw, » zegde hij, « zoo lang ik onder uwe voogdij stond, gingen de zaken slecht. Nu is mijn besluit genomen: Ik wil voortaan alleen handelen. Van dezen oogenblik af blijft gij in uw huishouden en ik in het kantoor. »

Hierop begon er een woordentwist doormengd met grove verwijten, maar Seraphinus hield het hoofd boven. Hij toonde, dat hij een knap man was, in het berekenen der kansen. Hij maakte van de eerste gelegenheid gebruik, om meester te worden in zijn eigen huis. De geldbeurs die den kleinen Raphaël als afkomstig van den ouden oom herkende, was de koopprijs zijner vrijheid. Philomena moest buigen of breken. Zij had zelf de macht niet van zich te wreken, van haren echtgenoot aan te klagen, over het bezit van dat geld. De zaakwaarnemer was immers de voogd van Anna's kinderen?

Gedurende zekeren tijd stelde zij loosheid tegen loosheid, macht tegen macht, maar alles was te vergeefs, Seraphinus toonde zich man. Nimmer mocht Philomena eenen oogslag in zijne boeken werpen. Nooit onderwierp hij nog iets aan haar oordeel; en men hoefde geen groote menschenkenner te zijn, om te bemerken, dat die man thans de alleenheerscher was in het groot zwart zaakwaarnemershuis.

Philomena kreeg meer achting voor haren man, naar mate dat hij zich in hare oogen wist te verheffen. Wan-

neer hij zich beneden haar rangschikte, aanzag zij hem als haren knecht, als haren slaaf; en nu hij het hoofd in de lucht stak, vereerde zij hem als haren meester. De huiselijke twisten verminderden, en mijnheer krakeelde ook minder met de boeren in het kantoor.

Niettegenstaande de verkregen overmacht wist Seraphinus zijne vrouw te waardeeren. Hij bekende, dat hij haar noodig had voor de opvoeding der kinderen. Ik zeg kinderen in het meervoud, want het was onmogelijk van Raphaël buiten de deur te zetten. De knaap wilde de Limburgsche reis niet vergeten. Hij sprak gedurig van den ouden heer, die hem op zijne knie had gezet, en hem had gekust. Hij sprak van de vele huizen en kerken die hij had gezien, en van de zee die nevens het huis van zijnen ouden oom lag.

Wat de knaap eene zee noemde, was niets anders dan den grooten vischvijver, die tusschen den eigendom van mijnheer Van den Broeck en dien van zekeren baron lag. Van de geldbeurs die neef Seraphinus had medegebracht, sprak hij bijna alle dagen; doch nooit met neef of nicht, maar altoos met Luciaantje, die niets van de zaak begreep; en Philomena beschouwde dit als een aangeboren tact; want toen zij over kantoorbestuur en huiselijke zaken met haren man eens was geworden, zegde zij op zekeren dag:

« Indien wij ons Luciaantje iets willen achterlaten, moeten wij, kost wat kost, het geheugen van Raphaël dooden. Wij moeten de geestesontwikkeling van den knaap tegenwerken, anders..... »

« Is het niet zonderling, dat wij gelijktijdig hetzelfde gedacht krijgen, » onderbrak Seraphinus zijne wederhelft.

« Gij begrijpt het ook, » zeî de vrouw; « welnu, dat is een bewijs, dat de kinderen volgens een vast plan moeten opgevoed worden.

Seraphinus knikte; en toen werd er tusschen die twee het afgrijselijkste opvoedingsplan beraamd, dat zich ooit in een menschenhoofd heeft ontwikkeld.

XVI.

Viermaal hadden de hooge populieren, die achter den tuin van den zaakwaarnemer stonden, zich met eene jeudige bladerkroon getooid, en viermaal waren de bladeren vergeeld en weggestorven, sinds den kleinen Raphaël in het zwart huis was opgenomen. Sinds al dien tijd had de knaap met niemand in betrekking geweest, dan met Luciaantje. Zijne zuster had hij slechts tweemaal gezien; en neef en nicht spraken hem niet aan, dan om te zeggen, hoe veel hij hun verschuldigd was, voor hetgeen zij voor hem en zijne zuster deden; en dat alles deden zij, volgens hun zeggen, allemaal uit loutere liefdadigheid.

Gansche dagen liet men de kinderen alleen in de

kamer of in den tuin, zonder hem iets te leeren, en zonder hen op iets opmerkzaam te maken.

Luciaantje groeide op tot een wezen, dat eenieder tot medelijden moest stemmen. Somtijds had het leelijk kind, dat eerst toen het meer dan drie jaar oud was begon te spreken, eenen inval, die deed veronderstellen, dat het eenig verstand bezat, maar altoos werd in den volgenden oogenblik die troostende veronderstelling verdreven, door de eene of de andere dwaasheid van den knaap.

Luciaantje had eene zonderlinge opvatting van de dingen. Hij beschouwde alles langs de onaangename zijde. Men zou gezegd hebben, dat de oogen zijner ziel gesloten ware voor alle schoonheid. En, was het ook niet zonderling, altoos wist hij Raphaël, zijn speelgenoot, iets onaangenaams te zeggen; maar nooit iets dat hem kon verblijden. Dat lag waarschijnlijk in zijne natuur, maar wat in zijne natuur ongetwijfeld niet lag, was, dat de onnoozele zich altoos boven Raphaël wist te verheffen, en hem deed gevoelen dat hij zijn minderen was.

Dit toch moest beschouwd worden als een uitvloeisel der opvoeding. Luciaantje had gezien, dat zijne moeder den kleinen speelmakker altoos vernederde; en hem bevool, van niet alleen haar en neef Seraphinus, maar ook hunnen zoon blindelings te gehoorzamen. Hoe ongepast de bevelen

van Luciaantje ook wezen mochten, zij wilde dat haar kind gehoorzaamd werd.

Vier jaren waren dus voor Raphaël in gezelschap van den halven onnoozelen verloopen; en het mocht wel als een mirakel beschouwd worden, dat de verstandelijke vermogens der wees tot eene betrekkelijk gunstige ontwikkeling waren gekomen. Het opvoedingsplan van Seraphinus en Philomena was mislukt. Zij hadden gemeend dat de opsluiting van Raphaël met Luciaantje alle licht des geestes in den jongen Rijpers zou uitdooven; dat Raphaël altoos een speelbal zou zijn in hunne handen: en nu de jongen den ouderdom van zeven jaren had bereikt, en men hem om geene opspraak te bieden alle zondagen moest laten ter kerk gaan, bevonden zij, dat zijne opsluiting te korttijdig was geweest.

Raphaël had weinig kennis van zaken; maar alles wat hem onder het oog viel, beoordeelde hij met verstand; en zijne schoone bruine oogen bleven van geestesrijkdom getuigen.

Neef en nicht zagen dat Raphaël met elken dag verstandiger werd, maar zij getroostten zich met de gedachte, dat hij de reis naar den ouden oom, en ook de welgevulde geldbeurs gansch uit het geheugen had verloren; want sedert meer dan twee jaren had hij daar geen woord van gesproken.

« Wij zullen hem naar de kerk zenden, » zeî Seraphinus, « en verder altoos voortgaan met ons eerste plan. Met niemand mag hij spreken buiten ons. »

Weêr werd het nieuwjaar, en bij die gelegenheid kwam de arme vrouw, bij wie Maria woonde, met het kind hare bloedverwanten een gelukkig jaar wenschen. Het meisje was toen omtrent zes jaar. Philomena vond het kind verstandig voor zijnen ouderdom en zeer beleefd; en daarenboven deed de arme vrouw, die fier was over hare kweekelinge, nog opmerken, dat zij het kind alle dagen les gaf, en dat het reeds in een kerkboek kon lezen.

Die omstandigheid bracht de nicht tot nadenken. Toen de vrouw heen was, sprak zij er dadelijk met haren man over, en deze vond, dat het zeer gevaarlijk was, het meisje langer onder de handen eener vrouw te laten, die in een boek kon lezen.

« Met geleerde menschen is niets aan te vangen, » zeî de zaakwaarnemer, « dat hebben wij genoeg ondervonden; en wat zou het ons baten van Raphaël getemd te hebben, indien het meisje ons ontgroeit. »

« Wij zullen Maria hier nemen; ze kunnen zoo wel met drieën in het wilde opgroeien als getweeën, » zeide Philomena. « Ik zal de meid wel in teugel houden. »

« Hoe jammer dat ons Luciaantje geen verstand heeft, gelijk de kinderen van Paulus, » zeî Seraphinus, en hij

pinkte eene opwellende traan terug. De geest dien hij uit de weezen verjoeg, hadde hij in zijn zoon willen drijven.

Eenige dagen later vergezelde de oude verzorgster de lieve Maria naar het zwart huis; en wanneer de deur der woning toesloeg, waar zij het kind achterliet, begon zij bitter te weenen om den verloren schat.

Intusschen had de huichelaar den goeden naam, die een beetje in verval was geweest, terug gekregen. Geestelijken en wereldlijken roemden hem over zijne menschlievendgedrag jegens de weezen. Het was schoon van zoo voor de kinderen te zorgen, dat zegde iedereen; alleen de oude dienstmeid van den zaakwaarnemer zweeg over de kinderen. Zelfs in het winkeltje sprak ze er geen woord over. Liegen deed ze niet; en indien zij de waarheid over Raphaël en Maria hadde gezegd, dan zette mijnheer Cannaart haar ongetwijfeld aan de deur.

Philomena hield zich eenige dagen met de kleine Maria bezig, om te onderzoeken wat de oude vrouw haar had wijs gemaakt; en toen zegde zij met zekere tevredenheid tot haren man:

« Over *haar* kunnen wij gerust zijn; » en na deze mededeeling kreeg Maria toelating in de kinderkamer bij Raphaël en Luciaantje. Het vertrouwen dat Philomena in Maria toonde was zoo groot, dat zij het kind haar gebe-

denboek liet; in de overtuiging dat hare geleerdheid geen kwaad zou voortbrengen.

De zaken van mijnheer Cannaart schenen goed vooruit te komen, sedert hij zijne vrouw buiten het kantoor had gesloten; en indien men in zijn boeken hadde mogen bladeren, dan hadde men groote veranderingen in zijne handelwijze bespeurd. Met de oude klanten ging nog alles naar oud gebruik; maar met de jongere cliënten toonde hij, dat hij vriend des vooruitgangs was. Een ware man van zijnen leeftijd.

Met uiterlijken welstand waren de bezigheden van den zaakwaarnemer zoo sterk aangegroeid, dat Philomena zich den ganschen dag in gereedheid moest houden, om het volk te ontvangen voor het kantoor.

Om acht uren 's morgens stond zij al met de groote muts met purperkleurige linten op, en alle dagen droeg zij de zware goude horlogieketting aan den hals ten bewijze van haren rijkdom.

Philomena kon zich dus weinig met de kinderen ophouden, en deze schenen van hunnen kant de opvoedster goed te kunnen derven. Raphaël was een zorgvuldige oppasser voor Luciaantje, en sinds Maria in de familie was gekomen, was alle verveling uit de kinderkamer gebannen. Zuster en broeder hielden zich veel met elkander op, en toen Maria eenige dagen in het zwart huis woonde, werd

de kleine gevangene, die uit de dorpswereld kwam, de onderwijzeres haars broeders. Eerst had zij hem al de historiekens verteld, die zij uit den mond van hare opvoedster had gehoord; en toen den draad harer jeudige ondervinding ten einde was geloopen, werd het gebedenboek te voorschijn gehaald, en toen begon de kleine meid hier eene A en daar eene O te toonen.

De onervaren Raphaël was zeer oplettend, en stond om zoo te zeggen verbaasd, dat de kleine zuster van die letterkens woorden kon spellen, en eindelijk die woorden tot een schoon gebedeken kon vormen. Verscheidene maal daags gaf Maria haren broeder les, en vóor de les begon, gaf men Luciaantje al zijn speelgoed, waaronder een draaiorgel, zoo groot als een koffiemolen waarop grootmoeder Groede vroeger haren kanarievogel had leeren zingen. Het ongelukkig kind speelde soms uren lang met het armzalig speeltuig, terwijl Raphaël les nam; en ten bewijzen dat alle leerwijzen goed zijn, wanneer ze goed worden gebruikt, had Maria met behulp van haar kerkboek, den begaafden broeder in korten tijd leeren lezen.

Wanneer de kinderen den deursleutel van nichte Philomena in het slot hoorden rammelen, verborg Maria haar boek onder haren voorschoot. Het was als of zij door *instinct* wist, dat nicht haar het les geven voor een misdaad zoude aanrekenen. Philomena vond de kleine onder-

wijzeres altoos met de breikous in de hand, en Raphaël aan het spel om Luciaantje te bevallen. Nooit maakte zij veel praat tegen de kinderen. Zij voorzag hen van de noodige spijzen; gaf nu en dan een bevel, omhelsde haar zoontje en vertrok meest altijd met de belofte, dat zij bij het eerste schoon weder in den tuin zouden mogen spelen.

XVII

De voorzegging van Philomena wegens Maria scheen uit te vallen. De geleerdheid van Maria was voor hare verdrukkers niet gevaarlijk. Raphaël's zuster groeide op, gelijk eene blanke bloem, waar de dageraad des levens eene lichte rozentint op spreidt. Zij was eene dier teedere maagdekens die de schilders voor model nemen, wanneer zij engelen afmalen. Men kon het lieve kind aanzien, dat zij niet lang in de gevangenis der aarde zou vertoeven. Hare voetjes waren te teeder om den harden grond te drukken, en hare heldere oogen vlogen menigwerf naar den Hemel.

Wanneer Maria met haren broeder eenige uren in den hof mocht doorbrengen voelde zij zich onuitsprekelijk gelukkig. Eens dat neef en nicht hunnen rampzaligen zoon hadden medegenomen naar eene nog al ver afgelegene

hoeve, had men Maria en Raphaël toegang gelaten in den boomgaard en den tuin.

Wat de twee kinderen in dit uur der vrijheid genoten, kan de pen niet wedergeven. Zoo gansch alleen zijn! zonder getuigen hand in hand tusschen boomen en bloemen wandelen! O wat geluk, wat zaligheid!

« Mij dunkt dat wij in den hemel zijn, » zei Raphaël.

« Of in het aardsch paradijs, » antwoordde de zuster, die hare opvoedster van Adam en Eva, van het serpent en van den hemelschen lusthof had hooren vertellen. Raphaël vlocht een krans van roode madelieven, zette die op de blonde lokken der kleine martelares, en toen gingen zij in het looverhuisje zitten, om te vertellen.

Juist was Maria in het schoonste van een Arabisch verhaal, wanneer haar broeder eenen vinger op den mond drukte, om stilzwijgendheid te bevelen,

« Wacht, er valt mij iets in, » zegde hij.

Raphaël had de oogen gesloten, en zoo stil en roerloos zat hij daar, alsof zijn geest naar een ver gewest was getogen, om eene herinnering op te zoeken uit lang verloopen tijd.

« Zuster » zegde hij, na eenige stonden ingetogenheid, « wat ik ga vertellen, heb ik beleefd of gedroomd; maar nooit is mij uit den droom iets zoo levendig bijgebleven, als die reis naar ginder.

« Ik reisde met neef Seraphinus verre verre weg. Wij zaten in eene kapchees. Neef had zijnen mantel om, en ik een zwart kleedje aan bijna gelijk een meisjeskleed, en blinkende schoenen. Onder wege zag ik alles wat men denken kan; huizen en kerken, water en boomen; maar dat vloog allemaal voorbij. Ik heb nog in eene herberg geslapen, in een bed met behangsel waar mannen te paard op stonden. Ik zou niet kunnen zeggen hoe ik in die slaapstede ben gekomen, noch hoe ik er ben uitgeraakt; maar de gordijnen staan mij nog goed voor. Ik meen dat men mij slapend heeft opgenomen, en weêr in het rijtuig heeft gezet; want als neef die nog altijd den mantel om had, den nieuwen niet, die hij thans draagt, maar den ouden, die in de kas hangt mij des anderdaags uit de chees nam, en mij aan zijne hand door eenen schoonen bloemenhof in een liefelijk groot huis bracht waarvan ik thans de groote vensters met witte gordijnen nog meen te zien.

« Men bracht ons in eene groote kamer bij het vuur; want ik had groote koude. Nevens de kachel zat een oud mijnheerken met sneeuwwit haar en eene zwarte slaapmuts op. Neef leidde mij bij de hand tot vóor den zetel van den ouden man en zei :

« Dat is Anna's kind. »

« De oude stak zijne twee handen naar mij uit, trok mij op zijne knie, kuste mij dikwijls, en maakte mijn gezicht

nat. Hij weende zeker. Ik weet niet of wij daar lang gebleven zijn, maar toen wij heen gingen, droeg neef eene beurs met goudstukken in de chees. Al de stukken hadden eerst op de tafel gelegen en het oud heerken en neef hadden ze geteld,

« Zou ik dat gedroomd hebben, zuster? »

Maria haalde de schouders op. « Ik weet het niet. » zegde zij.

« Wacht » hernam de jongen, en hij tikte verscheidene maal met den wijsvinger op het voorhoofd als wilde hij er iets uitkloppen: « wacht ik weet noch iets. Ik was later hier in de kinderkamer. Luciaantje zat bij het venster in zijn zetelstoeltje, dat nu op den zolder staat; en ik stond naast hem op een voetbankje, door de ruiten te kijken, naar het peerd en de chees die voor de deur op iemand stonden te wachten. Eindelijk kwam neef te voorschijn, weêr met den mantel om, en hij wierp met veel moeite de geldbeurs, die het oud manneken van ginder ver hem gegeven had, in de chees. »

« Gij zult het wel gedroomd hebben, » zoo streek Maria haar oordeel; « want zoo gaat het juist in den droom. Nu is men eens verre verre weg, en dan weêr plots te huis. In den droom is het alsof wij konden vliegen. »

« En toch » zei Raphaël « zou ik bijna durven beweeren, dat het waarheid is. »

Zoo had de tijd in het geheugen van het kind de wezentlijkheid in een droombeeld veranderd; en misschien ware ook het droombeeld verloren gegaan indien de alleengelaten weezen niet op het denkbeeld waren gekomen, elkander hunne lotgevallen mede te deelen.

Na het verhaal van den zonderlingen droom had Maria den draad der arabische tooverhistorie vergeten, en nu kwam het lieve kind ook met herinneringen voor den dag. Zij verhaalde alles met groote nauwkeurigheid wat hare opvoedster van hare ouders had verteld, van aan vaders en moeders huwelijk te beginnen tot op hunnen sterfdag. Zij vertelde ook veel van grootmoeder en grootvader die zoo braaf en zoo geleerd was, en daarbij zoo bemind werd door iedereen.

« Heeft Barbara nooit gezegd waar vader en moeder begraven zijn? » vroeg Raphaël.

Weet gij het niet? » riep Maria verwonderd. « Zij liggen juist nevens het kruis, langs den kant, dicht bij den kleinen treurwilg. Zoo haast ik groot genoeg was, om de handjes te kunnen vouwen en te bidden, heeft de goede Barbara mij daar heen gebracht, opdat ik de lieve ouders nooit zou vergeten. »

« Neef en nicht hebben integendeel, met mij gedaan alsof ik zonder ouders geboren ware, » zei de elfjarige jongen zeer naïef. « Waarom zouden zij dat gedaan hebben zuster? »

« Ik weet het niet, » was het antwoord.

De kinderen bevonden zich nog in den tuin wanneer de zon onderging. Voor Raphaël had dit treffend schouwspel eene bijzondere aantrekkelijkheid. Nog nooit had de kleine gevangene, die altoos vóor het vallen van den avond met Luciaantje op de kinderkamer werd gesloten, de zon weten opstaan of ondergaan. Plots hief hij het hoofd op, en stond verbaasd bij den aanblik der menigvuldige golven, die schitterden als zilver, en voortdreven in een kleed van goud.

Maria lachte om de verslagenheid van haren broeder. « Dat is het ondergaan der zon, » zegde zij : toen ik bij Barbara woonde, zag ik de zon ondergaan, maar nog nooit zag ik de lucht zoo schoon. Zoo is 't gewis in den Hemel waar vader en moeder zijn, » voegde zij er treurig bij.

« Zijt gij bedroefd omdat de Hemel zoo schoon is? » vroeg Raphaël.

« Neen, » snikte de zuster, « maar ik ween omdat vader en moeder ons alleen gelaten hebben, »

Het gerammel eener bovenvenster wekte de kinderen uit hun langdurig gesprek. Gedurende een paar minuten hadden de groene ruiten van het trapgevelvenster in hunne looden lijsten gerammeld en gesidderd. Nu vloog het raam open, en daarin verscheen het gevederd hoofd van Philomena. Nichte droeg, na twaalf jaren huwelijk, nog altijd den

kostbaren trouwhoed, die reeds van wit to t blauw en van blauw tot groen was geverwd.

« Raphaël! Maria! » riep zij met meer droefheid dan gramschap in de stem. « Luciaantje wacht u. »

Broeder en zuster vlogen naar de kinderkamer. Weldra kwam madam Cannaart te voorschijn met roodgeweende oogen. De ongelukkige had op die lange wandeling met haren zoon de laatste hoop verloren. Er zou nooit een sprankje geest in het beneveld oog van Luciaantje schitteren. De moederliefde had haar diesaangaande lang verblind,maar nu was het floers gevallen.

De kinderen konden de droefheid der vrouw niet begrijpen. Zij was toch zoo rijk zoo gelukkig en zoo schoon gekleed, meenden zij. Hoe kon zij dan droef wezen.

Raphaël droomde dien nacht weêr dat hij eene reis deed; maar zijn geest voerde hem ditmaal niet langs een gewoone weg omgeven met water en boomen; de knaap droomde, dat hij op een der diamanten schepen, die hij den avond te voren had gezien, langs de gouden luchtzee naar den Hemel bij zijne ouders golfde.

XVIII.

Tot op het einde van 1856 kwam er geene verandering in de levenswijs der bewoners van het zwart huis. Mijnheer Cannaart bleef altoos op dezelfde geheimzinige manier zijn bedrijf uitoefenen; en Philomona bleef altoos even hardvochtig. De weezen hadden veel van haar te lijden. Wel twintig maals daags moesten zij hooren, dat ze zonder haar, die eigentlijk geen lid hunner familie was, op straat van honger hadden moeten sterven.

De kinderen meenden dat dit de zuivere waarheid was. En hoe zouden zij daaraan kunnen twijfelen. Al de indrukken die Raphaël ooit had ontvangen gingen van hunnen voogd en zijne vrouw uit; en Maria was nog zeer schuchter en jong wanneer Barbara haar in het zwart huis bracht. De arme weeskinderen waren hunnen toestand bewust. Zij keken hunne verzorgers in de oogen, om hunne verlangens

te bespieden, en sloegen bij den eersten blik de oogen nederig neêr, zonder de wimpers te durven bewegen.

Nederig zijn dat was het bevel. « Gij zijt geene menschen gelijk andere menschen, » werd hun bij elke gelegenheid gezegd, « gij zijt kweekelingen der liefdadigheid. verworpelingen der samenleving; « en om hun dit te doen verstaan, gebruikte men woorden die mijne pen weigert te schrijven.

Raphaël bleef bij voortduur de oppasser, de knecht, de speelbal van Luciaan, die hoe ouder hoe kwaadaardiger werd. Het was niet te begrijpen, waar de halve onnoozele, de leelijke dingen, die hij wist te zeggen vandaan haalde· Luciaantje bezat eene vreemdsoortige natuur, eenen aard dien men niet kan, of liever dien men niet wil uitleggen. Dat hij Raphaël door woorden beleedigde, dat verdroeg deze zonder morren; maar de lage mishandelingen, die hij hem deed ondergaan, dat was te veel. Waagde hij het echter hierover te klagen, dan schoot de moeder toe als eene getergde leeuwin, dan hadden er tooneelen plaats, die niet zijn weêr te geven.

Indien Raphaël alleen in het zwart huis hadde moeten blijven, dan ware hij misschien tot die geestesverstomptheid gekomen, waartoe Seraphinus en Philomena hem poogden op te leiden; maar het gezelschap van Maria verhinderde het welslagen van hun afgrijselijk opvoedingsplan. De een-

voudige gesprekken tusschen broeder en zuster gaven aanleiding tot ontwikkeling der gedachten; en er sluimerde een geest in die twee schepselen, die, wanneer hij eens gansch ontwaken moest, niet zou te temmen wezen. Raphaël groeide, wel is waar, onder den invloed der pleegouders in de nederige meening op, dat hij iets minder was, dan andere redelijke schepselen; maar hij was niet verstompt, niet onnoozel; en de menschenkenner die den knaap met opmerkzaamheid zou hebben gadegeslagen, zou gezegd hebben:

« Die zal eenmaal de ontroofde rechten weten te erlangen. »

Maria was min krachtdadig. Rein gelijk de waterlelie, die zich in den vloeibaren diamant van haar paleis spiegelt spiegelde het lieve kind zich in de glansende toekomst die de godsdienst belooft, aan hem die vlekkeloos van het eene leven naar het andere overgaat. Maria leefde om te lijden en dan te sterven. Haar hartje dat gansch liefde was, verzuchtte naar dien God, dien Barbara haar had leeren beminnen, en naar hare ouders, die bij Hem in den hemel waren. Buiten de gedachte, dat zij eens haren broeder alleen op de wereld moest laten, was zij nooit bedroefd. Zoo groot was hare hoop op een nieuw en beter leven.

Het jaar 1857 bracht nogtans zichtbare verandering aan. De strenge zaakwaarnemer begaf zich meer onder

het volk. Men zag hem in de herbergen met begoede boeren en deftige burgers spreken, en het was in het oog loopend, dat hij zich wilde *populair* maken.

Philomena was ook veranderd. Zij die te voren nooit uitging, en nooit bezoeken wilde ontvangen, noodigde tot groote verbazing van geheel de gemeente, al de vrouwen wier echtgenooten zekere rijksbelastingen betaalden, op een wafelfeest; en dien ten gevolge kwam er ook verandering binnen huis. Tegen dien dag werden de kinderen, die men toen geene kinderen meer behoefde te noemen, zoo groot werden zij, in het achterste gedeelte des huizes opgesloten, opdat de tafelgasten het geschreeuw van Luciaantje niet zouden hooren, en ook de huiskleedij der weezen niet zouden afkeuren.

Veel volk kwam er op het wafelfeest niet; nog het derde deel der genoodigden niet; en zij die den oproep door de tegenwoordigheid van hunnen persoon vereerden, waren dan nog diegene welke men gevraagd had uit welvoegelijkheid, hoewel men ze liever te huis hadde gelaten; het waren namelijk de lange tongen van het dorp.

Madam Cannaart had tegen dien buitengewonen dag, ook haar huispersoneel veranderd. Zij had de oude kat, die zij zelf had opgebracht, voor drie stuivers aan den vellenploter verkocht; uit vrees, dat zij op den merkwaardigen dag op de schoone kleederen der dames zou springen;

en de oude dienstmeid, die haar van hare kindsheid had gekweekt en gekoesterd, had zij door een jong hupsch meisje vervangen.

De oude kon niet goed meer over den weg, zegde zij; en daarenboven wilde zij, dat de wafels opgediend werden, door eene dienstbode die manieren had.

De oude meid was zeer bedroefd, toen men haren dienst opzegde.

« Ik zal het nooit gewoon worden zonder de kinderen, » kreet zij; want hoewel Luciaantje haar met zijne scherpe nagelen dikwijls eene roode streep over het gelaat had getrokken, had zij den zonderlingen knaap toch lief; en Raphaël en Maria beminde zij uit ganscher harte, dat mocht zij zeggen.

« Die twee zullen sterk te beklagen zijn, als ik weg ben, » snikte zij, terwijl zij haar goed in het koffer schikte. « Had ik die schapen onder duims niet wat eten toegeduwd, zij lagen reeds lang op het kerkhof. Zij zien er nu nog uit gelijk twee geraamten, och arme! »

De oude dochter ging in het winkeltje waar zij haar dagelijks borreltje over den toog nam, in een achterkamertje wonen, en de sukkel was zoo vol verdriet over het verlies van haren dienst, dat haar hart en haren mond er van overliep; en nu kwamen er dingen uit, die lang tusschen de muren van het zwart huis waren verborgen geweest. Geheimen die deden huiveren.

De verandering in de levenswijze van den zaakwaarnemer Cannaart was een uitvloeisel van zijnen hoogmoed. Hij wilde kost wat kost burgemeester worden. Veel en lang had hij er op nagedacht; en was tot het besluit gekomen, dat het burgemeesterschap waar sommige meer verlies dan voordeel aan hadden, voor hem een postje zou zijn om fortuin op te maken.

« Meent gij dat er in de geheele gemeente nog een enkele boer zou gevonden worden, die zijne spaarpenningen nog naar den bankier zou dragen, indien ik burgemeester ware, » sprak hij tot Philomena. « Zou ik niet alle koopdagen mogen doen, zoo wel van onroerend als van roerend goed, indien ik burgemeester ware?

« Zou ik bij alle ongevallen en policiezaken door mijne bedrevenheid, niet een oordje weten te verdienen, indien ik burgemeester ware?

« Zou ik in alle sterfhuizen den blik niet mogen slaan zoowel als de erfgenamen? Zou ik niet tot testamentuitvoerder gekozen worden van menigen rijken boer, indien ik burgemeester ware?

« En in de miliciezaken, zou ik daar geene rol kunnen in spelen, die duizenden opbrengt? »

Het was ten blijke dat Philomena ten volle in het gedacht van haren echtgenoot deelde, dat zij het belangrijk wafelfeest had gegeven; en haren echtgenoot had aangemoedigd tot de bekende jacht naar *populariteit*.

De kandidaat-zaakwaarnemer scheen de buitengewone *sympathie* niet te ontmoeten, waarop hij had gerekend. Hij had nogtans den koster, den grafmaker en al de klokkenluiders langs zijnen kant; maar al die invloedrijke personen schenen ditmaal tegen den stroom op te varen.

« Er wordt te veel gebabbeld. De vrouwen komen er te veel tusschen; die ongelukkige wafelbak heeft alles bedorven; » zoo sprak een klokkenluider tot den grafmaker.

« En dan die grijze meid van mijnheer Groede, die halve zinnelooze, die door haar onophoudelijk gesnap alle soorten van dingen uitbrengt. »

« Van die weezen he? » zei de klokkenluider zacht: « zou dat allemaal waar zijn? Men zegt, dat er de policie zal tusschen komen, na de kiezing wel te verstaan. »

De grafmaker kneep een oog dicht, en knikte.

« Dat zijn ook geene zaken om vóor de kiezing af te doen, » fluisterde hij.

« Denkt gij dat wij zullen boven komen? » vroeg de grafmaker.

« Ik vrees, » was het antwoord. « Hij heeft geen *duimkruid* genoeg; » en de man wreef den rechten duim op den wijsvinger.

Nog nooit was er bij de gemeentekiezing zoo veel worsteling geweest dan in 1857. Uit hoek en kant kwamen er kandidaten op; en de arme kiezers, waarvan er

zeer weinig over de belangen der gemeente konden oordeelen, en daarbij niet in staat waren zelf hun stembriefken te schrijven werden van alle zijden met kiesbriefkens geplaagd; zoo dat zij onophoudelijk moesten zeggen:

« Ik mag er toch maar een in steken. » Waarop dan onmiddelijk het antwoord volgde:

« Steek er het mijne in. »

Op den morgen van den kiezingdag wandelde de zaakwaarnemer statig het marktplein op en af, om met de boeren te spreken. Het is niet noodig nog eens zijn portret te maken, al is hij nog wat veranderd; maar dat hij er zeer zegepralend uitzag, is zeker.

De stemopneming was afgeloopen, en de zaakwaarnemer kreeg wel honderd verschillige kleuren. Helaas! hij was met eene belachelijke minderheid van stemmen mislukt.

Wat zou Philomena zeggen, die sedert veertien dagen met haar compliment in gereedheid was, waar zij de gelukwenschers moest mede bedanken; en dat was nog het ergste niet, maar de ongelukkige vrouw had, buiten al de andere kieskosten, vier honderd oordjeskaarskens gekocht, om bij den zegepraal van haren man, zijn eigen woning, het groot zwart huis te verlichten.

XIX.

De kiezing was voorbij, en nu ontwaakten de gemeentezaken uit hunnen langen slaap, gelijk de lentekruiden na den langen winter. De nieuwgekozen zaten weêr vast op hunnen zetel; en hadden zij boer en burger een gansch jaar in de oogen moeten kijken, nu waren zij weêr de bazen, de meesters van het dorp, die zich met hart en ziel toelegden op de vervulling hunner moeielijke plicht.

De burgemeester was wel de eenige die iets van bestuurzaken begreep, maar niettegenstaande dat ging alles rechtvaardig en wel.

Op zekeren voormiddag kreeg de zaakwaarnemer het bezoek van den burgemeester en van den policiecommissaris, met vriendelijk verzoek van hun de zoogezegde kinderkamer eens te toonen.

Reeds op het zicht van den man, die voor hem den

gemeentezetel niet had willen ruimen, schoot het rood der gramschap naar het hoofd van Seraphinus; en daarop werd hij doodsbleek.

« Waaraan ben ik de eer van een dergelijk bezoek verschuldigd? » vroeg hij met loozen grijnslach.

« Aan zekere geruchten, daar wij echter geen geloof aan hechten, » antwoordde de burgemeester beleefd.

« Ik meen dat mijn rang in de maatschappij en de achting die geestelijken en wereldlijken mij toedragen, mij ver boven een dergelijk bezoek stellen, » zeî Seraphinus.

« Wij zijn hier als vriend gekomen, » bemerkte de burgemeester « en ik durf hopen, dat gij ons niet in de noodzakelijkheid zult stellen van het vriendenbezoek in eene gedwongene ambtsvervulling te veranderen. »

« Ik ben een vrij burger in een vrij land; en als dusdanig verzet ik mij tegen uwe indringing. »

De policiecommissaris trok stillekens zijnen driekleurigen sluier uit den zak van zijnen burgersjas, en bond die om de lenden.

Dat eenvoudig lapje stof sprak wellicht een krachtiger taal, dan de begaafde burgemeester, want de zaakwaarnemer zette zijne grieksche muts op, die hij in zijne verslagenheid in de hand had gehouden, en sprak:

« Volg mij. »

Aan de deur der sombere kamer waar de kinderen

sinds het heugelijk wafelfeest verbleven, stond de vader plots stil.

« Mag ik u verzoeken mijn zoon uit de kamer te leiden, eer gij tot een onderzoek overgaat, » vroeg hij.

De burgemeester boog toestemmend het hoofd. « Dat ongelukkig kind verdient alle toegevendheid, » zuchtte hij.

Luciaantje bevond zich juist in eene kwade luim. Het kind dat in de laatste jaren tot eenen forschen knaap was opgegroeid, wilde niet verwijderd worden, en stelde zich als meester aan.

De ambtenaren vonden de weezen in eenen bedenkelijken toestand. Raphaël had een paar versche schrabben in het aangezicht en zijne rechter hand bloedde.

« Wie heeft u zoo gewond, mijn jongen? » zegde de commissaris.

« Het is niet erg, mijnheer, » antwoordde Raphaël: « het is maar van Luciaantje. »

« Ha? » zeî de commissaris. Hij greep de hand der wees en bestadigde eene diepe beet.

« Mijnheer Cannaart, » sprak de policieambtenaar tot den zaakwaarnemer, « gij weet toch wel, dat een zwak kind, » en hij wees op Raphaël, « niet in staat is, uwen zoon in teugel te houden. Is het dus niet aan u, dat die mishandelingen te wijten zijn. »

« De kinderen zijn te zamen opgegroeid, » was het antwoord.

Terwijl men Raphaël onderzocht, stond de burgemeester aan het venster, dat op de achterplaats uitzag, bij Maria. Het lieve kind was bezig met een kleedje te lappen, dat reeds zoodanig met vreemde stukken was bezet, dat men moeielijk kon oordeelen uit welke stof het vervaardigd was,

De kleine verschoonde zich, omdat zij nog in haar slaaplijf zat. « Ik moet hier eerst nog een stukje opzetten, » sprak zij, op de bonte japon wijzende; en toen begon zij weêr te naaien met eene naald die veel te dik en een draad die veel te lang was.

« Geef mij eens uw handje, lief kind, » zeî de burgemeester, die tevens geneesheer was, en hij vatte den pols van het meisje.

« Hoe zwak! hoe zwak! » zuchtte hij.

« Welke geneesheer hebt gij vóor het kind geraadpleegd? » vroeg de burgemeester.

« Zij is niet ziek, » zeî Seraphinus.

« Ik ben neef reeds te veel verschuldigd, » zeî de fijngevoelige kleine. « Neef onderhoudt ons zonder verplichting, mijnheer, en wij zijn hem nederig dankbaar. »

Ondertusschen had de commissaris het onderzoek met Raphaël geëindigd, en bevonden, dat de jongen weinige dagen te voren hard geslagen was; en, naar allen schijn, niet door Luciaantje.

De moeder was er eindelijk in gelukt haren lieveling van de kinderkamer te krijgen, en nu gingen de ambtenaren en de zaakwaarnemer zitten, om de kinderen te ondervragen.

« Hebt gij u over neef of nicht te beklagen? » vroeg men Raphaël.

« Ik ben hun zeer dankbaar voor alles wat zij voor mij doen, » zeî de knaap en hij sloeg nederig de blikken neêr.

« Dat is geen antwoord, mijn kind, » bemerkte de burgemeester met goedheid. « Gij zijt in twee zondagen niet ter kerk geweest; was dit uit hoofde der mishandelingen die gij hebt ondergaan? »

Raphaël keek zijnen neef vlak in de oogen, om daar te onderscheppen wat hij zeggen moest, en daar deze volstrekt zonder beweging bleven, zeî de knaap:

« Mijnheer, ik ben een nederig kind, wien het niet past van in het bij zijn der groote menschen te spreken. Vraag het aan neef, als het u belieft. »

« Wie heeft u eenigen tijd geleden geslagen? » vroeg de commissaris; en hij legde meer klem in zijne woorden, dan hij tot nu had gedaan.

« Neef, wie heeft mij geslagen? » vroeg de knaap.

« Bewijzen zeggen meer dan woorden, » bemerkte de burgemeester.

« Gij zoudt beter gedaan hebben, mijnheer Cannaart, indien gij de kinderen aan de liefdadigheid der gemeente haddet overgelaten. Hebben de kinderen dan hoegenaamd niets van hunne ouders geërfd? » vroeg hij.

« Gij kent de omstandigheden onder welke ik de voogdijschap dier ongelukkigen op mij heb genomen, » sprak Seraphinus met vaste stem.

« Ja, ja, » hernam de burgemeester driftig: « zij hebben *afgezien*; maar dat was geene reden, om die arme kleine daar, » en hij zag medelijdend naar Maria op, « om die arme kleine te doen wegsterven, bij gebrek aan voedsel en lucht.

« En met dat knaapje daar, » zegde hij, naar Raphaël blikkend, « met dat begaafd schepsel, wiens oogen schitteren van vernuft, wat hebt gij daar mede gedaan. Gij hebt gepoogd hem te dooden naar lijf en ziel. Geloof, mijnheer Cannaart, dat ik moeielijk kan begrijpen, of gij dat allemaal zonder oogwit gedaan hebt. »

« Zoo, de kinderen bezaten volstrekt niets, toen gij ze opnaamt, » ging hij voort, « en sinds hebben zij ook niets geërfd, noch goed noch geld. »

« Geen duit, » zeî Seraphinus met forsche stem, wellicht in de hoop van door deze woorden een einde aan zijnen neteligen toestand te maken.

Bij de woorden des burgemeesters « noch goed

noch geld » begonnen de oogen van Raphaël te schitteren. Hij blikte zijne zuster vlak in de oogen, en die blik ontging den ambtenaren niet.

« Wees eens openhertig, mijn beste jongen, » sprak de burgemeester vleiend tot Raphaël: « herinnert gij u niets meer uit uwe kindsheid, niets dat betrekking heeft op geld en goed.

De knaap blikte ten gronde en schudde traagzaam het hoofd.

« Hij herinnert zich niets anders dan een droom, » antwoordde Maria in haars broeders plaats; maar droomen vallen nooit uit. »

« Wie kan het weten, » dachten de ambtenaren.

« Vertel hem eens, broeder, » zegde het meisje, en zij vouwde de magere handjes te zamen, om hem te smeeken van haar niet te wederstaan.

Raphaël kumde een paar maal, om te toonen dat hij de zusterbede inwilligde, en toen werd het zoo stil in de kamer dat men Seraphinus op zijnen biezenstoel hoorde sidderen.

Raphaël vertelde den droom van de reis gelijk Maria, die hem wel twintig maal had gehoord, hem placht te noemen, en zoo nauwkeurig alsof alles den dag te voren gebeurd was.

De ambtenaren hielden de oogen op den jongen ge-

slagen, en toen hij ophield met spreken, keerden zij zich gelijktijdig naar den zaakwaarnemer.

Seraphinus zat daar als ware hij door eene geraaktheid getroffen. Handen en armen hingen hem slap tegen het lijf. Staroogend scheen hij naar Raphaël te kijken, maar zijne blikken gaven geen licht.

De ontsteltenis van den zaakwaarnemer was echter niet van langen duur; maar zij gaf den ambtenaren toch de overtuiging dat er die strenge mijnheer Cannaart nog iets meer op het hart lag dan die onmenschelijke behandeling der weezen. De burgemeester diende hem als geneesheer eenige zorgen toe, terwijl de commissaris nauwkeurig opschreef wat zij in de kinderkamer hadden bejegend. Eindelijk verklaarde de burgemeester dat hij de weezen onder zijne bescherming nam. « Raphaël zal ik een treffelijk opvoedingsgesticht bezorgen, » zegde hij, « en Maria heeft geneeskundige hulp noodig. »

« Arm kind! » voegde hij er zacht bij.

De zaakwaarnemer had den moed niet zich tegen deze schikkingen te verzetten en Philomena kwam niet te voorschijn; want zij had moeite om Luciaantje te bedwingen in zijne langdurige kwade luim.

Raphaël bleef naar neef opkijken, men zou gezegd hebben, dat hij weder twijfelde of de wezentlijkheid geen droombeeld was, en daar deze sprakeloos bleef nam hij zelf het woord op.

« Wie zal er op Luciaantje passen, wanneer ik heên ben » zegde hij. « Wie zal hem wasschen en kleeden? wie zal hem eten en drinken geven? wie zal hem in slaap zingen? »

De burgemeester keek weemoedig naar den knaap op, die in havelooze kleedij en met bloote voeten voor hem stond, naar die edele ziel, die zonder acht op de verwaarloozing te geven, waarin hij verkeerde, zoo veel zorg had voor het kwaadaardig schepsel dat hem gedurig mishandelde en beleedigde.

De ambtenaar bewonderde dit gouden hart en vond in den oogenblik geene woorden om de vragen van den knaap te beantwoorden, en Raphaël's heldere blikken schenen gedurig het gevraagde te herhalen.

« Mijn kind » zegde hij eindelijk, « Luciaantje bezit de twee grootste schatten der aarde, eenen vader en eene moeder. Ik bewonder uwe verkleefdheid, maar het is mijne plicht u niet langer bij menschen te laten die geen de minste zorg gedragen hebben voor uwe opvoeding. » Na deze woorden trok hij den knaap zachtjes tot zich, en bij ieder hand een kind leidende, stapte hij langs achter de huizen naar zijne woning.

Commissaris en Burgemeester hielden het voorgevallene zoo stil mogelijk, en toch vloog de nieuwmaar vlug als de wind, van huis tot huis rond het dorp. De klappijen zegden dat er nog een proces zou van komen. Doch andere be-

weerden dat de burgemeester te verstandig was, om een rechtsgeding in te spannen, wanneer er mogelijkheid bestond van eene overeenkomst in der minne te sluiten.

Des anderdaags 's avonds wanneer al de vensterluiken der dorpshuizen gesloten waren, sloop de zaakwaarnemer naar het huis van den burgemeester; maar hoewel hij bij die avondwandeling zoo veel mogelijk den schijn der straatlanteernen vermeed, werd hij toch door een paar kwaadaardige vrouwenoogen gezien; want 's zondags nadien vertelde men volop in de herbergen dat de zaak vereffend was.

XX.

De dame van den burgemeester die zelf kinderloos was, had de weezen met liefde in huis genomen. Haar man had gezegd dat het slechts voor een drietal dagen zou zijn tot dat er wat kleeding in orde was, want de zaakwaarnemer had de zondagplunje zijner kweekelingen niet afgegeven.

« Barbara zal het zieke kind wel terug nemen, » zeî de goede burgemeester, die bijna al zijne dorpsgenoten bij name kende. « Zij ziet het meisje geerne als een eigen moeder, en de jongen moet naar eene kostschool.

« Laat ons het meisje hier houden, » zeî de dame.

« Gij begrijpt den toestand van het kind niet, lieve, » sprak de echtgenoot. « Het zou u niets anders geven, dan last en verdriet. Wanneer de meirozen uitgebloeid zijn zal Maria onder den kleinen treurwilg bij hare moeder rusten. »

« Wanneer gij er niets tegen hebt, zal ik hare ziekedienster zijn, » sprak de edelmoedige vrouw. « Is 't wel der moeite waard dit arm engeltje nog eens te doen verhuizen, eer het naar den Hemel vliegt. »

« Hebt gij u wel bedacht, vrouw? » vroeg de burgemeester-geneesheer met ontroerde stem: « zoo iets moet goed overwogen worden. »

« Ik zie wel, dat gij toestemt, » antwoordde de vrouw, die eene traan in het oog haars echtgenoots zag parelen; « maar nog iets vriend, wij zullen de twee kinderen niet scheiden, voor zoo lang het nog duren zal, niet waar? »

De doctor drukte de hand zijner vrouw tot teeken van toestemming, en wende het hoofd om, ten einde zijne ontroering te verbergen.

De reis naar den Hemel viel Maria niet lastig. Zij hoeste wel wat, zij verbleekte nog zoo veel dit mogelijk was, en hare schoone helderblauwe oogen werden nog wat grooter; maar zij scheen niet te lijden. Haar verblijf op de luchtige kamer, in gezelschap met haren broeder en deliefdadige burgemeestersvrouw was voor het arm meisje als het voorportaa des Hemels.

Wanneer de voorzegging van den doctor eene wezentlijkheid was geworden, wanneer Maria, die als eene bloem had geleefd, onder eenen bloemenkroon op het kerkhof lag, maakte men bij den burgemeester veel verdriet. De

dame des huizes smeekte haren man om Raphaël nog eenige maanden bij hen te laten; maar de zorgvuldige ambtetenaar gaf haar in deze zwakheid niet toe; de jongen moest naar de kostschool.

Raphaël sprak veel van Luciaantje, en gaf zijnen nieuwen beschermer te kennen, dat hij den ongelukkigen verlangde te zien, eer hij het dorp verliet.

« Het is toch een ongelukkig kind, » zegde hij, « en hij is de gezel mijner kindsheid geweest, en neef en nicht moet ik ook vaarwel zeggen, uit dankbaarheid voor hetgene zij voor mij deden. »

« Wel niet uit dankbaarheid, maar uit welgevoegelijkheid, » zegde de burgemeester; en toen hij de jongen in zijn frisch reisgewaad den weg naar het zwart huis zag inslaan, mompelde hij : « een gouden hart. »

De toekomende student kwam weldra terug. De meid had hem, op het bevel zijner bloedverwanten, aan de deur afgewezen.

In de eerste dagen die op het verhuizen der kinderen volgden, scheen de zaakwaarnemer, naar het uiterlijk te oordeelen, kalm en tevreden; maar inwendig was zijne gesteltenis gelijk aan een roofdier dat men zijnen buit heeft ontrukt; en het was weldra te vergeefs dat hij pogingen deed, om den welstellenden man van vroeger te schijnen. Zijn hoofd zakte op zijne borst, en op zijn gelaat verscheen

de pijnelijke uitdrukking van vervallende lichaamskracht. De menschen begonnen er over te spreken; vooral de kwaad-aardige baas uit den Arend.

Wanneer de zaakwaarnemer met gebogene hoofde en gemaakte deftigheid voorbij de vensters van den Arend ging, zeî de baas tot zijne klanten :

« Zie eens, zou men niet zeggen dat de fondsen gedaald zijn; » en toen ging er altoos een hoongelach op.

Ja, de menschen zagen wel wat er omging. Het was voor geene kleinigheid, zegden zij, dat er voor de weezen nieuwe voogden waren aangesteld. Mijnheer Cannaart ging naar de beurs niet meer, en wanneer er nu iemand zijn kantoor bezocht, en vroeg om geld op te nemen, was hij nooit te huis.

Onder al deze omstandigheden hield de zaakwaarnemer nog altoos chees en peerd. De ongelukkige wilde zijn verval verbergen, maar hoe meer hij het verborg, hoe duidelijker het uitscheen.

De chees hield nog al stand, maar het peerd dat arm beest vermagerde zoo zeer in een half jaar tijds, dat de straat-jongens het in 't oog kregen, en den zaakwaarnemer nariepen :

« Mijnheer Cannaart uw paard heeft eene bierton opge-ëten, de reepen steken er uit! »

De kwaadwilligheid der onbeschaafde buitenlieden

gaat in sommige gevallen zoo verre, dat hunne daden alle weldenkenden met afkeer vervullen. Wee hem! die den haat en de verachting der dorpelingen op zich trekt; want hij wordt het voorwerp der hatelijkste spotternij. Op zekeren zondag morgen hing er een uithangbord boven de deur van het zwart huis, waarop in groote letteren geschreven stond:

« *In de geplukte gans.* »

Nooit kwam de policie tot ontdekking der daders en toen men hierover aan den burgemeester kloeg, antwoordde de man:

« Nog een weinig geduld, vrienden, dat zal allemaal beteren. Zulke dingen worden slechts uitgeroeid door langdurig en krachtig onderwijs. »

Er verliepen twee volle jaren, eer Raphaël voor de eerste maal in vacancie kwam. De burgemeester had hem met zijn rijtuig afgehaald, en in zijn huis ontvangen als een eigen zoon. De wees was toen omtrent zeventien jaar. Hij was weelderig opgegroeid, en mocht een schoone jongen heeten; en toch was zijne lichamelijke schoonheid niet te vergelijken bij de gaven zijner ziel, die hij, zonder het te weten, bij elke gelegenheid ten toon spreidde. Had de burgemeester Raphaël zijn zoon mogen noemen, hij had zich de gelukkigste vader der wereld gewaand.

Raphaël schreef den zaakwaarnemer een briefje, om

hem te verzoeken Luciaantje te mogen zien; doch hij kreeg geen antwoord, en hierover was hij zoo bedroefd, dat noch de burgemeester noch zijne echtgenoote in staat waren hem te troosten.

« Gij moet verstandig zijn, Raphaël, » sprak de burgervader eindelijk op strengen toon. « Indien mijnheer Cannaart u zijn huis weigert, is het, om voor u niet te moeten blozen. Gij zijt oud en verstandig genoeg om over uwe kinderjaren te kunnen oordeelen; maar gij weet niet alles. Die zoogezegde weldoener heeft u bedrogen, en zonder mijne tusschenkomst had hij u bestolen en onterfd. »

« Herinnert gij u nog den droom uwer kindsheid? »

« De droom van *de reis*, dien mijne zuster zoo gaarne hoorde vertellen, » zuchtte Raphaël.

« De droom van *de reis*, » herhaalde de burgemeester met een welwillend hoofdknikje; « hewel! die droom was geen hersenschim, maar eene wezentlijkheid. Dat oud mijnheerken met de sneeuwwitte haren was uw moeders eigen oom; en de goudstukken die gij op de tafel zaagt, hoorden u en uwe zuster toe. »

Raphaël luisterde zonder van kleur te veranderen, en de burgemeester vervolgde:

« En het bezit van dat geld werd door den huichelaar geloochend. Om het te kunnen verdonkeren, wilde hij u arm maken, naar het lichaam, en beschoor hij u een leven zonder ziel en zonder geest.

« Ten gevolge eener uitspraak van het vredegerecht, waar ik in zijne plaats tot uwen voogd werd aangesteld, werd hij gedwongen de gift van uw oud-oom twintig duizend franken die met de intresten tot zeven-en-twintig duizend franken waren geklommen, in mijne handen te storten. Hij was vermetel genoeg, de intresten te vergen voor uw verblijf in zijn huis ; maar geen duit heeft hij bekomen. Geen duit » herhaalde de burgemeester driftig. « Hij had er ook geen penning aan verdient. »

« Ik ben u zeer dankbaar voor uwe goedheid, » antwoordde Raphaël. »

De burgemeester was met dit antwoord niet voldaan. Het scheen hem, dat er iets koels in lag, en nogtans was het geene ondankbaarheid; daarvoor kende hij den jongeling te goed.

« Wat in het hart is opgewassen, rukt men er nooit uit, » hervatte Raphaël. « Tot heden draag ik neef en nicht niettegenstaande hunne handelwijze, eene kinderlijke genegendheid toe ; » en bij deze woorden rolde er eene traan uit zijn oog.

« Kom hier aan mijn hart, » zeî de grijze burgemeester, terwijl hij zijnen arm om den hals van den jongen sloeg, en hem omhelsde.

« Ik denk dat neef zich in eenen zeer slechten toestand bevindt, » zeî Raphaël, toen beider aandoening getemperd

was : « daar hij mij onschadelijk geloofde, heeft hij dikwijls in mijne tegenwoordigheid van zaken gesproken. Het gemis van die zeven-en-twintig duizend franken zal hem arm gemaakt hebben. »

« God straft de booze soms op de wereld, » was het antwoord.

« En Luciaantje? » zeî Raphaël, en nu begon hij volop te weenen, « Ik zou het arm kind zoo gaarn helpen. »

« Uw oordeel over den toestand van Luciaantje ik overdreven, » zeî de voogd. « Hoewel wij juist geene goede vrienden zijn, heb ik voorleden jaar een bezoek bij mijnheer Cannaart afgelegd, om hem eene plaats aan te bieden, die hem en zijn gezin een treffelijk bestaan verzekerde. In sprak van de onderwijzersplaats, die hier weldra zal openvallen, want onze onderwijzer zoekt eene betrekking in de stad. »

« Welk een geluk! » viel Raphaël hem in de rede.

« Ik zette mijnen goeden naam hier op het spel, » hernam de weldoener, « want het past niet, een man die aller achting verloren heeft, tot onderwijzer te noemen; maar ik hoopte dat hij door vlijt en rechtschapenheid de verloren trouw zou herwinnen. Hewel, hij heeft mij op eene zeer bitsige manier geweigerd. In zijn overdreven trots hief hij het hoofd op, om mij te zeggen :

« Voor wie aanziet gij mij, om mij aldus te durven

vernederen. Ik schoolmeester worden! » en die woorden werden door eenen schaterlach vergezeld, die mij door het hart sneed.

« Ik ben nog altoos de eigenaar van dit huis en de erfgenaam van mijnheer Groede, ging hij voort, terwijl hij mij met minachting bezag, uit zijnen zetel opstond en met de hand wuifde, om mij te toonen, dat het verhoor welk hij mij had willen verleenen ten einde was. Daarop zijn wij met eene stijve buiging en zonder handdruk gescheiden. Nu is de kans van schoolmeester te worden voorbij. Sedert dien tijd zijn zijne handelingen openbaar geworden; en heeft hij vroeger den onderwijzersstand met den voet getreden, thans is hij gansch onwaardig eene dergelijke plaats te bedienen; want op zijn trotsch hoofd drukt de algemeene verachting. »

XXI.

Het was in den winter van 1863 dat de nieuwe voogd van Raphaël voor de eerste maal zijns levens, een grondbeginsel verloochende, om den zaakwaarnemer Cannaart een ambt, of liever eene kostwinning te bezorgen. Want, een grondbeginsel verloochenen was het, dat had hij zelf gezegd.

Er viel den rechtschapen man een last van het hart, wanneer de zaakwaarnemer een weigerend antwoord gaf; en in zich zelven sprak hij :

« Hoe kon ik toch de algemeene belangen zoo op den achtergrond schuiven, om een man te begunstigen, die zoo ver beneden de waardigheid staat, van het ambt dat ik hem toeschikte. »

« Het hart is een slechte raadsman, » dacht hij verder : « eeuwig zal die daad op mijn geweten drukken, als eene zware zonde. »

Wellicht had nooit een sterveling iets van dien mis-

stap des burgemeesters geweten, zoo niet de brave man hem zelf, om de bedroefde wees te troosten; en hem te toonen, dat de middelen van den zaakwaarnemer nog niet gansch waren uitgeput, had bekend gemaakt.

In den avond van dien heugelijken dag zat Seraphinus bij eene kleine schrijftafel in de keuken; sinds lang werd er in het kantoor geen vuur meer aangelegd; daartoe waren de zaken te zeer verloopen.

Luciaantje of liever Luciaan, want hij was een kloeke kerel geworden, lag in grootvaders ouden zetel te slapen en te snorken; en Philomena stond bij het vuur met eenen zwaren lepel, de aardappelen klein te stampen, die voor het avondmaal moesten dienen. Bij tusschenpoozen staakte de vrouw, die in de laatste maanden sterk was veranderd, haar werk, om een gemompel te laten hooren, dat haren echtgenoot in de ooren klonk, als het gedommel van een naderend onweder.

Plots vloog den lepel zoo geweldig in den kookpot, dat de spijs in de hoogte danste.

« Waarom geeft gij mij geen antwoord? » vroeg de vrouw, « waarom?....

« Ik had u niet verstaan, Philomena, » streelde Seraphinus, bevreesd voor de tooneelen die zich dagelijks vernieuwden. « Ik was zoo druk bezig met eene samentelling te maken, dat ik u waarlijk niet verstond. »

« Eene samentelling! » grijnslachte de satansche

vrouw. » Eene samentelling! Wat hebt gij nu nog samen te tellen, ten zij uwe schulden. En waarom moeten die opgeteld worden, vermits gij ze nooit zult kunnen betalen. »

« Ach! Philomena, gij breekt mij het hart, » kloeg de zaakwaarnemer.

« Gij hadt dezen morgen zelf uwen harden kop moeten breken, en het voorstel van den burgemeester aannemen, » antwoordde de vrouw met bitterheid; « vermits gij toch voor een schoolmeester waart in de wieg gelegd, en voor niets anders deugt. »

« Spreek zoo niet » zeî de echtgenoot, » gij zelf zijt er tegen. Hebt gij mij niet duizendmaal gezegd, dat de schoolmeesters nergens *gezien* zijn. Dat gij liever een lantaarnopsteker zoudt gehuwd hebben, dan een schoolmeester? »

« Men moet toch leven, » sprak de vrouw, eenigszins van toon veranderend. « O indien het voor mij zelve ware, ik zou liever sterven, dan een stuk brood te eten, dat gij met schoolhouden hebt verdiend; maar wat zullen wij met ons kind doen; » en zij wees op den ongelukkigen, die nog altoos lag te sluimeren, en brak in de bitterste tranen los, die ooit eene moeder heeft geweend.

Had de teêrgevoelige burgemeester daar tegenwoordig geweest, hij hadde gewis voor de tweede maal het grondbeginsel verloochend, dat de onderwijzer door wezentlijke deugden boven al de andere ambtenaren moet verheven

zijn, om Seraphinus op nieuw de schoolmeestersplaats aan te bieden.

De zaakwaarnemer liet zijne vrouw uitweenen. Hij nam zelf de aardappelmoes van de stoof, schepte de borden vol, en begon dan zoo gulzig van die magere spijs te eten, dat men gemakkelijk kon zien, dat hij sinds lang gebrek aan krachtig voedsel had.

Philomena droogde eindelijk hare tranen af, en nadat zij zich overtuigd had, dat er spijs genoeg voor Luciaantje in den pot was gebleven, ledigde zij haar bord met dezelfde gulzige gretigheid als haar gemaal.

In droefheid was Philomena het best om aan te spreken; en Seraphinus maakte van deze gunstige gelegenheid gebruik; om nog eens te vragen of zij waarlijk, bij het sluiten van haar huwelijk hem al het liggende geld van vader Groede had overgeteld.

Hoe het kwam, is moeielijk uit te leggen, maar zeker is het, dat de gramschap van de zaakwaarnemersvrouw dien avond meer dan ooit aan eene dondervlaag geleek; niet alleen in het uitwoeden, maar ook in het bedaren. Gelijk bloem en blad na het onweder de druppelen van den stortregen afschudt, om de kruin te wiegelen in de zuivere lucht, droogde Philomena de tranen der woede, en werd kalmer dan Seraphinus ze ooit had gezien. Met zeer weinig moeite verkreeg hij de bekentenis, dat zij

ergens een spaarpotje van twee duizend franken had verborgen.

Na die bekentenis had de zaakwaarnemer, die sinds lang geenen koperen stuiver meer in de ijzeren geldkist had, noch rust noch duur. Hij maakte weêr het eene plan na het andere en trachtte op alle mogelijke wijze zijne vrouw te overhalen, om op nieuw met die kleinigheid te laten *speculeeren*; maar Philomena wees hem altijd af met de woorden.

« Dat is het geld van Luciaantje. »

Eindelijk moest Seraphinus zich aan de wederwaardigheden van zijn lot onderwerpen, zich nog gelukkig achtende, dat zijne vrouw die geringe som, en ook den eigendom van het zwart huis had weten te redden. Veel winnen kon hij niet meer, want al zijn agentschappen waren te niet gegaan; en als zaakwaarnemer had hij in een gansch jaar geenen enkelen koopdag meer te houden, en ook geen enkel sterfhuis te vereffenen. Het eenige wat hem was overgebleven; waren eenige cliënten als advocaat van slechte zaken, iets waar hij zeer weinig mede verdiende.

Het leven van den zaakwaarnemer ware eenen ondragelijken last geweest, indien er hem in zijn ongeluk geene hoop op de toekomst ware bijgebleven; maar hij hoopte nog altijd op den goedaardigen Raphaël.

XXII.

Een jaar is spoedig voorbij: en nu het weêr vacancie voor Raphaël was geworden, was hij meerderjarig. De burgemeester en zijne brave gade gaven den student alle blijken van hartelijke vriendschap. Hij was bij hun te huis, hij bezocht met zijnen weldoener de naburige gemeenten, speelde met de burgemeestersvrouw een partijtje domino, hetgeen hare liefhebberij was, en genoot op die wijze zoo veel mogelijk van de eerste vacanciedagen.

Zoo kon het echter niet blijven duren: er moest van zaken gesproken worden. De burgemeester wilde stoffelijker wijze zijne voogdij afleggen. Raphaël was in staat van zelf over zijne belangen te waken; en de ervaren man bemerkte wel, dat de goede jongen naar het bezit van zijn geld reikhalsde niet voor zich zelven, maar om iets te kunnen doen voor Luciaantje.

Wat de zedelijke voogdij betrof, die verlangde de burgemeester nooit af te leggen. Hij bleef gaarne de raadsman der wees, die gansch alleen in de wereld stond.

« Raphaël mijn hart en mijn huis staan altijd voor u open, » sprak hij met het sluiten der rekening. Ik heb het geluk niet uwen vader te zijn, maar ik en mijne vrouw zijn uwe ouders met den wil. »

« Zeg mij nu eens rechtuit op welk een vak gij u wilt toeleggen, » zegde de burgemeester, nadat de jongeling zijne weldoeners in hartroerende woorden had bedankt. « Gij blijft immers voortstudeeren. Hebt gij al een plan gemaakt? »

« Ik vrees, dat mijn plan voor de toekomst uwe goedkeuring niet zal verwerven, en dan wordt het ook niet uitgevoerd. »

« Laat hooren. »

« Ik zou gaarne schoolmeester worden. »

« Schoolmeester, » zeî de burgemeester verwonderd.

« Ik dacht het wel, » glimlachte Raphaël : « Bijna alle menschen hebben een verkeerd gedacht van den onderwijzersstand. Eer ik verder over mijne belangen spreek, wil ik u eene samenspraak mededeelen, waarvan ik, zonder dat het iemand bemerkte, en tegen dank getuige was :

« Gij weet dat mijne eerste kostschool tevens eene gemeenteschool was. Ik had nog al eene zware verkoudheid,

de onderwijzer had vuur in de groote kamer doen aansteken, en ik mocht daar nevens de kachel, mijn werk afmaken.

« Ik had nog nooit een schoolopziener gezien; en ik maakte mij van dat wezen een denkbeeld zoo grootsch, dat er wellicht geen enkele voor de schildering van mijn ideeaal zou kunnen *poseeren*. Terwijl ik daar in de kamer zat te schrijven, kwam de schoolmeestersvrouw het vuur eens oppoken. Ik bekeek haar, en het scheen mij toe, dat zij er bleek uitzag. Rijpers, zegde zij, want men noemde ons bij den familienaam, Rijpers, de *Inspecteur* is daar.

« Ik bemerkte dat de stemme der sehooldame beefde; maar dat scheen mijnog al natuurlijk; men is bij de verschijning eener groote personagie toch altoos een weinig ontsteld. Ik meende dat, omdat mijn hart altoos klopte, wanneer de onderpastoor de schooldeur openstak om cathechismus te komen doen.

« Ik zat daar nog over de trillende stem der dame te mijmeren, wanneer de meester met eenen heer binnenkwam; maar was het wel een *Inspecteur?* om het even wie hij was, hij voerde het hoog woord, was onbeleefd, en hield zijnen hoed op, hoewel de onderwijzer als een bloode schooljongen zijne klak tusschen de handen stond te draaien.

« Ik zou die omstandigheid misschien vergeten hebben,

zoo niet de meester ons in de laatste les over de welvoegelijkheid gezegd had :

« Hoe hoog gij ook in stand moogt rijzen, vergeet nooit dat alle beleefdheid wederkeerige beleefdheid afdwingt. »

« Die heer moet dat ook wel weten, dacht ik. Waarom houdt hij dan den hoed op, in de tegenwoordigheid van den man, die voor hem het hoofd ontdekt in zijn eigen huis. »

Hier glimlachte de burgemeester, en Raphaël ging voort :

« Neen, ik ben over u niet te vreden, zeî de heer, terwijl hij den zetelstoel aanvaardde, dien de meester hem aanbood; de eenige zetelstoel die in de kamer stond.

« Over uwe school heb ik niets aan te merken : zij is zedelijk goed, en het godsdienstig onderwijs laat niets te wenschen over ; maar......

« Hier keek de meester eens naar den lastigen spreker, en dan eens naar mij, en hadde ik zooveel besef gehad als thans, ik had gevoeld dat ik mij moest verwijderen; maar in mijne kinderlijke onervarenheid bleef ik als vastgenageld zitten.

« Maar..... herhaalde de vreemdeling, en hij krulde met minachting de bovenlip. Dat is geen gedrag van eenen onderwijzer. Wat! u zoo voór en na de kiezing onder de burgerij mengen, en mede en tegenspreken gelijk de andere menschen. »

« Ik geloof dat de onderwijzer zich sterk beleedigd gevoelde, want het scheen mij toe dat er plots eene lichtstraal in zijn oog schitterde; en hij werd, dunkt mij, veel schooner. Hij zette zijne klak op, keek eens naar den hoed van den bezoeker, en zei:

« Wanneer een onderwijzer geen burgerrecht bezit, geef ik nog heden mijn ontslag. »

« Gij begrijpt mij slecht, zeî de *Inspecteur* of wat hij ook wezen mocht, met een gebaar van ongednld. Wie ontzegt u burgerrecht? maar kunt gij geen vreedzame kiezer zijn. Een schoolmeester moet een lijdend wezen zijn; een nederig wezen zelfs; een wezen tusschen den geestelijken en den wereldlijken stand; die zich met zijne school en met niets anders dan zijne school bemoeit, en zich geheel en al onderwerpt aan het gezag zijner overheden.

« Gij vergeet er nog iets bij te voegen, Mijnheer, zegde de meester. Gij had moeten zeggen: die zich onderwerpt aan het gezag zijner overheden, aan het gezag der ouders en aan de grillen der kinderen, die hem zouden moeten eerbiedigen. »

« En gij zoudt de onderwijzers willen geëerbiedigd zien, zegt gij, ging de schoolmeester voort; gij, die hun zulke nederige, zulke belachelijke rol oplegt; *allons donc.*

« Die twee fransche woorden schenen den eerwaar-

den heer sterk te misvallen; want hij herhaalde ze en voegde er bij:

« Gij vergeet, mijnheer, dat ik uwe toekomst in handen heb. »

« Wanneer de meester die lastige man had buitengelaten, en ik mij weêr alleen bevond, maakte ik het plan van schoolmeester te worden. »

« Onder dien indruk, » zeî de burgemeester, « dat is zonderling. Die samenspraak was veel eer geschikt, om u afkeer voor het onderwijzersambt in te boezemen. »

« Sommige zouden het zoo kunnen opvatten, maar mij scheen het in dien oogenblik, dat ik met al de leerlingen moest opstaan om den meester, die ons zulke voortreffelijke lessen gaf, die ons leerde denken, spreken en handelen, die ons eenen afkeer inboezemde voor huichelarij en slaafsche onderwerping, te verdedigen. Ja, van dan af maakte ik het plan van onderwijzer te worden; en naarmate dat ik de waardigheid van het onderwijzers ambt begreep, versterkte ik mij in mijn genomen besluit. »

« En wat is er van den onderwijzer in questie geworden? » vroeg de burgemeester.

« Hij heeft zich onderworpen. Hij had vrouw en kinderen..... »

« Mijn lieve Raphaël, » sprak de voogd na een weinig overweging, « ik begrijp zeer goed, dat gij onderwijzer

wildet worden, eer ik u had bekend gemaakt, dat gij in het bezit zijt van een klein vermogen, maar sinds.... »

« Lieve voogd, » zeî Raphaël, « dat geld zal mij in staat stellen om het hoofd recht te houden, waar andere onderwijzers het moeten buigen. »

« Ik had u nogtans iets voorbedacht, » hernam de voogd, « uw inkomen stelt u in staat om hoogere studiën te doen; en gij zijt reeds bekwaam om u op de doode talen toe te leggen. Gij zoudt geneesheer kunnen worden. Let wel op hetgeen ik u ga zeggen:

« Mijne jaren zijn reeds ver gevorderd. Van nu af aan vind ik zekeren last in het volbrengen mijner zending. Ik heb geene kinderen en ik bezit eene schoone pratijk; begrijpt gij mij? »

Raphaël knikte:

« Daarenboven moet gij wel in aanmerking nemen, » ging de voogd voort, « dat een geneesheer toegang krijgt in zekere gezelschappen, waar de onderwijzer wordt uitgesloten. Gij kent de kracht der maatschappelijke vooroordeelen. »

« Ik ben u dankbaar voor de vaderlijke zorg die gij mij toedraagt, » zegde Raphaël; « en indien gij het verlangt, zal ik geneesheer worden. Ik moet nogtans opr echt zijn: ik voel mij tot den onderwijzersstand geroepen. Het vooroordeel dat op het onderwijzersambt kleeft, kan mij

niet afschrikken; het geeft mij, integendeel, den moed, om met alle onderwijzers, die in het bezit hunner eigenwaarde zijn gebleven. die vooroordeelen der kranke samenleving te helpen trotseeren. »

« Dat heet ik een besluit nemen, » sprak de burgemeester, zonder zijne voldoening over de krachtdadigheid van zijnen pleegzoon te verbergen. « Van stonden af zullen wij maatregelen nemen, om u zoo spoedig mogelijk in eene normaalschool van den Staat te plaatsen.

« En nu eens van uw kapitaal gesproken. Gij weet dat het aan vier ten honderd geplaats is, en duizend en tachentig franken intrest geeft. Verlangt gij die plaatsing te behouden? »

« Uit ganscher harte, voor hetgeen de eerste twintig duizend franken betreft, maar de overige zeven duizend zou ik gaarne aan neef Seraphinus geven. »

« Hoe zoo? » zeî de burgemeester.

Raphaël drukte de hand op zijn hart.

« Er schuilt hier iets, dat mij zegt, dat ik hem die som verschuldigd ben, » zegde hij, « volgens de wet van mijn geweten. »

Het moest zijn, dat de aftredende voogd eenigszins in Raphaël's gevoelen deelde, want hij aanzag hem met eenen blik, die van sprakelooze bewondering getuigde. Hij ging toen naar eenen lessenaar, nam zeven bankbrieven van

duizend franken ieder, en legde die in de hand van zijnen pleegzoon. Zoo uitgerust begaven zij zich beide naar het zwart huis, waar Raphaël dit maal niet werd afgewezen.

Terwijl men bij den burgemeester naaide, breidde en kocht om de koffers van Raphaël in orde te stellen, betrapte de voogd zijne vrouw en zijnen pleegzoon in eene beraadslaging over iets, waar men hem nog geene kennis had van gegeven. Hij hoorde zijne echtgenoote zeggen;

« En wat zoudt gij in gouden letteren schrijven, mijn zoon? »

De komst van den heer des huizes scheen de samenspraak niet te hinderen, want Raphaël antwoordde :

« Nimmer vergeet ik u. »

« Ik vrees, dat men dat opschrift op het kerkhof niet zal dulden, » bemerkte de dame.

« Waarom niet? » zeî Raphaël, « vermits er boven staat: »

« Aan mijne lieve zuster, » en beneden het opschrift;

« Hier sluimert Maria Rijpers, overleden in den bloei van hare tiende levenslente. Bidt voor haar.

« En waarom zou men dit opschrift niet dulden? » zeî de burgemeester, die was blijven luisteren. « Herhaal het nog eens in zijn geheel Raphaël, » en de broeder zeide met ontroerde stem :

« Aan mijne lieve zuster. »

« Nimmer vergeet ik u. »

« Hier sluimert Maria Rijpers, overleden in den bloei van hare tiende levenslente, den eersten mei 1862. »

« Bidt voor haar. »

« En de woorden « Nimmer vergeet ik u » zouden in gouden letteren geschreven staan, » zeî de dame.

« In gouden letters gelijk zij in mijn hart zijn geprint, » herhaalde Raphaël in zich zelven.

« Het is een lief opschrift, » zeî de burgemeester.

« En het gedenksteentje zal tegen den eersten mei gereed zijn, » antwoordde de echtgenoote. « Het is immers den derden mei, dat Raphaël naar Lier vertrekt? »

« Den derden mei, » zuchtte den burgervader.

XXIII.

Bijna alle dichters hebben de liefelijkheid der meimaand bezongen; maar hunne gezangen kunnen het gevoel van Raphaël niet weêrgeven, toen hij op den eersten meidag van het loopend jaar het gedenkteeken met gulden opschrift op het kerkhof plaatste.

Het scheen hem toe dat de gansche schepping met hem bad, met hem weende, met hem een loflied ten Hemel zond, zijne onvergetelijke zuster ter eer. Zoowel het graspijltje op het kerkhof en het madeliefje op de graven als de treurwilg, die hare balsemgeuren verspreidde op het maagdengraf.

Al de voorname lieden van het dorp woonden die nederige plechtigheid bij; en ook de zaakwaarnemer en zijne Philomena waren ditmaal niet ten achteren gebleven.

Seraphinus was weêr in 't zwart gekleed, en had den

witten halsdoek aan, juist gelijk in zijne schoonste dagen; en zijne vrouw had eenen nieuwen hoed op, waar men de oude pluimen van haren trouwhoed had opgestoken.

Het was alsof de zeven duizend franken die Raphaël aan zijnen neef had gegeven, wel zeven duizend mirakelen in het zwart huis hadden gedaan, zoodanig was er alles veranderd. De doode woning herleefde. Seraphinus ging weêr naar de beurs, en speculeerde, naar het zeggen der menschen, nu met voorzigtichheid; en nog nooit was men daar zoo eendrachtig geweest.

Het geld verricht waarlijk wonderbare dingen.

Op den derden meidag ging Raphaël in gezelschap van den burgemeester naar Lier, en bij zijn afreizen zeî de dame van zijnen voogd en weldoener nogmaals:

« Bij ons is uw te huis. »

Terwijl de goede vrouw haren jongen vriend bij zijne eerste schreden naar het onderwijzersambt eene gelukkige uitkomst wenschte, kwamen er nog andere wenschen in haar menschlievend hart op. Zij wenschte de moeder van Luciaantje een lang en gelukkig leven, opdat zij haar onnoozel kind, niet zou voorafgaan naar het graf, en de bewoners van het zwart huis in het algemeen, wenschte zij meer rechtschapenheid, vrede en welvaart.

Hoeveel er in het zwart huis ook veranderd was, de zaakwaarnemer was toch dezelfde gebleven; want toen hij

den burgemeester met Raphaël in het rijtuig zag zitten, bleef hij hen door de groene vensterruitjes nakijken; en wanneer de chees den straathoek omdraaide, om eene andere richting te nemen, riep hij de wees iets na dat sterk op eene verwensching geleek. Seraphinus Cannaart was een van die onverbeterlijke huichelaars die een geesel zijn voor de maatschappij.

EINDE.

Van dezelfde schrijfster zijn nog in den handel :

Het geschenk van den Jager (bekroond met den vijfjaarlijkschen prijs van vlaamsche letterkunde, 1860-1865).	fr. 2-00
De Gemeente-Onderwijzer.	« 1-75
Drie Novellen.	« 1-75
De Hut van Tante Klara.	« 1-75
Het plan van Heintje Barbier.	« 1-75
Anna de Bloemenmaagd.	« 1-00
Genoveva van Brabant.	« 2-00